

593334

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta
katedra občanského práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Žaloba a rozsudek (vzájemný vztah)

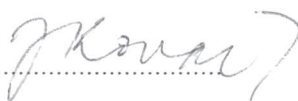
vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. František Zoulík, CSc.

Jiří Kovařík

Chomutovská 751/12
360 10 Karlovy Vary

PROHLÁŠENÍ

"Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým."

Jiří Kovařík

OBSAH

1.	ÚVOD	str. 6
2.	HISTORIE CIVILNÍHO PROCESU	str. 7
2.1.	OBDOBÍ ŘÍMSKÉHO PRÁVA	str. 7
2.2.	PRÁVO OD STŘEDOVĚKU PO OBDOBÍ FEUDÁLNÍHO ABSOLUTISMU (FEUDÁLNÍ PRÁVO)	str. 9
2.3.	MODERNÍ CIVILNÍ PROCES	str. 12
3.	ŽALOBNÍ PRÁVO	str. 13
4.	PRÁVNÍ ÚPRAVA	str. 14
4.1.	ZÁKONNÝ ZÁKLAD	str. 14
4.2.	ŽALOBA	str. 14
4.3.	ROZSUDEK	str. 15
5.	ŽALOBA	str. 16
5.1.	CO JE ŽALOBA	str. 16
5.2.	NÁLEŽITOSTI	str. 17
5.3.	OBECNÉ NÁLEŽITOSTI	str. 18
5.4.	ZVLÁŠTNÍ NÁLEŽITOSTI	str. 20
5.4.1.	Obecné vymezení	str. 20
5.4.2.	Označení účastníků řízení	str. 21
5.4.3.	Označení zástupců	str. 25
5.4.4.	Rozhodující skutečnosti	str. 26
5.4.5.	Označení důkazů	str. 28
5.4.6.	Žalobní návrh	str. 29
5.4.7.	Další náležitosti žaloby	str. 38
5.5.	KUMULACE	str. 40
5.6.	POSTUP V PŘÍPADĚ VAD ŽALOBY	str. 40
5.7.	ZPŮSOB PODÁNÍ ŽALOBY	str. 42

5.8.	ZMĚNA ŽALOBY, ZPĚTVZETÍ ŽALOBY	str. 43
5.9.	SEZNÁMENÍ ŽALOVANÉHO S ŽALOBOU	str. 45
6.	<i>DRUHY ŽALOBY</i>	<i>str. 46</i>
6.1.	OBECNÉ VYMEZENÍ	str. 46
6.2.	DRUHY ŽALOBY PODLE UST. § 80 OBČANSKÉHO SOUDNÍHO ŘÁDU	str. 46
6.2.1.	Zákonná úprava	str. 46
6.2.2.	Žaloba o osobním stavu	str. 46
6.2.3.	Žaloba o splnění povinnosti	str. 48
6.2.4.	Žaloba o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není	str. 48
6.3.	DALŠÍ DRUHY ŽALOBY	str. 53
6.3.1.	Konstitutivní žaloba	str. 53
6.3.2.	Skupinová žaloba	str. 54
6.3.3.	Hlavní intervence	str. 56
6.3.4.	Žaloba o zrušení smíru	str. 57
6.3.5.	Vzájemná žaloba	str. 57
6.3.6.	Žaloba podle části páté občanského soudního řádu	str. 58
6.3.7.	Žaloba jako mimořádný opravný prostředek	str. 61
7.	<i>ROZSUDEK</i>	<i>str. 64</i>
7.1.	CO JE ROZSUDEK	str. 64
7.2.	NÁLEŽITOSTI	str. 67
7.2.1.	Obecné vymezení	str. 67
7.2.2.	Úvodní část rozsudku (záhlaví)	str. 69
7.2.3.	Výroková část	str. 71
7.2.4.	Odůvodnění	str. 71
7.2.5.	Poučení	str. 74
7.2.6.	Závěrečná část	str. 77
7.3.	OPRAVA A DOPLNĚNÍ ROZSUDKU	str. 79
7.4.	VLASTNOSTI ROZSUDKU	str. 80
7.4.1.	Právní moc (tzv. formální právní moc)	str. 80

7.4.2.	Závaznost a nezměnitelnost (tzv. materiální právní moc)	str. 81
7.4.3.	Vykonatelnost	str. 83
8.	<i>DRUHY ROZSUDKU</i>	<i>str. 85</i>
8.1.	OBECNÉ VYMEZENÍ	str. 85
8.2.	ROZSUDEK PRO UZNÁNÍ	str. 86
8.2.1.	Předpoklady užití rozsudku	str. 86
8.2.2.	Další předpoklady rozsudku	str. 88
8.3.	ROZSUDEK PRO ZMEŠKÁNÍ	str. 89
8.3.1.	Předpoklady užití rozsudku	str. 89
8.3.2.	Další předpoklady rozsudku	str. 92
9.	<i>VZTAH ŽALOBY A ROZSUDKU</i>	<i>str. 94</i>
9.1.	DRUHY ROZSUDKU	str. 94
9.2.	ROZSUDEK KONEČNÝ, ČÁSTEČNÝ A MEZITÍMNÍ	str. 95
9.2.1.	Obecné vymezení	str. 95
9.2.2.	Konečný rozsudek	str. 95
9.2.3.	Částečný rozsudek a mezitímní rozsudek	str. 96
9.3.	VÁZANOST ROZSUDKU ŽALOBOU	str. 98
9.3.1.	Obecné vymezení	str. 98
9.3.2.	Řízení zahajované žalobou (sporné řízení)	str. 99
9.3.3.	Řízení zahajované i bez návrhu (nesporné řízení) a právním předpisem stanovený způsob vypořádání vztahu mezi účastníky	str. 107
9.3.4.	Postup soudu v případě zamítnutí žaloby	str. 109
9.4.	ROZHODNUTÍ O ŽALOBĚ PODLE ČÁSTI PÁTÉ	str. 109
10.	<i>ZÁVĚR</i>	<i>str. 111</i>
	<i>LITERATURA</i>	<i>str. 113</i>
	<i>POZNÁMKY</i>	<i>str. 116</i>

1. ÚVOD

Žaloba stejně jako rozsudek patří mezi nejdůležitější nástroje civilního práva procesního.

Na úvod lze žalobu stručně charakterizovat jako procesní nástroj, jehož prostřednictvím je subjekt (žalobce) oprávněn v občanském soudním řízení nárokovat vůči jinému subjektu (žalovaný) práva uvedená v právních předpisech nebo vyplývající ze smlouvy, je-li o tato práva mezi subjekty spor. Co se týče právních předpisů, jde o právní předpisy občanského – či obecněji lze říci civilního – práva hmotného. Těmito hmotněprávními předpisy jsou zejména občanský zákoník, obchodní zákoník, zákon o rodině, zákoník práce, dále též třeba zákon o vlastnictví bytů, autorský zákon, zákon o ochraně průmyslových vzorů, zákon o ochranných známkách, zákon o konkursu a vyrovnání a jiné. Právům žalobce odpovídají povinnosti žalovaného.

Co se týče rozsudku, ten je ve své podstatě odpovědí na žalobu, odpovědí na to, zda žalobou uplatněný nárok je nebo není oprávněný. Rozsudek je jednou z forem procesního rozhodnutí, a to formou nejdůležitější. Je procesním nástrojem, kterým soud, jde-li o rozhodování v rámci občanského soudního řízení (dále též jen „řízení“, popř. „civilní proces“)¹, autoritativně rozhoduje o nároku žalobce – tedy o vzájemných (sporných) právech a povinnostech žalobce a žalovaného –, kterého se žalobce domáhá žalobou podanou u soudu. Jinak řečeno, jde o rozhodnutí soudu ve věci samé.

Již i z tohoto stručného úvodu je zřejmé, že žaloba a rozsudek jsou instituty civilního procesu, mezi kterými musí být určitá vzájemná souvislost, určitá návaznost. Otázkou je, jak těsná je tato souvislost, do jaké míry je rozsudek, resp. soud, který na závěr řízení rozsudek vydává, žalobou vázán, může-li se od žaloby odchýlit a pokud ano, tak za jakých podmínek a jakým způsobem.

¹ Rozsudkem soud rozhoduje kromě občanského soudního řízení také v trestním řízení a v řízení podle zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.

2. HISTORIE CIVILNÍHO PROCESU

2.1. OBDOBÍ ŘÍMSKÉHO PRÁVA

Počátky žaloby a rozsudku, resp. civilního procesního práva – stejně jako dalších právních odvětví – sahají již do dob před naším letopočtem, tedy do dob, kdy se zformovalo římské právo. Římské právo, zejména právo soukromé bylo velmi propracovaným a kvalitním (avšak nikoliv dokonalým, bezchybným) právním systémem a díky tomu se stalo vzorem i pro pozdější evropské právní systémy, je inspirací pro evropské² právo dodnes a současné (soukromé) právo z něho vychází. Tato návaznost platí pro právo hmotné, avšak současné žalobní právo (viz bod 3.), resp. obecně procesní právo – na rozdíl od řady institutů práva hmotného³ – z římskoprávní tradice nevyhází.

Římské civilní právo procesní původně spočívalo v tzv. řízení legisakčním, kdy žalobce byl povinen uplatňovat svá práva doslovnou citací zákona (žalobce musel žalovat *lege agere*, tj. slovy zákona), řízení bylo založeno na přísném formalismu. Později, okolo poloviny 2. stol. př. n. l., zejména v důsledku rychlého rozvoje společenských a hospodářských vztahů byl přísný formalismus z procesního práva odstraněn, jelikož byl nepružný a pro ochranu nároků z dynamicky se rozvíjejícího hmotného práva nevyhovující; změna byla provedena Aebutiovým zákonem (*lex Aebutia*). V procesním právu se začal plně uplatňovat tzv. formulový proces (z počátku pouze fakultativně), který se však začal vytvářet ještě před vydáním *lex Aebutia* a uplatňoval se ve sporech mezi cizinci, popř. mezi cizinci a Římany, tj. v soudní praxi tzv. cizineckého praetora. Formulový proces byl stejně jako řízení legisakční řízením dvoufázovým.⁴ První fáze řízení se odehrávala před praetorem.⁵ Sporné strany před ním přednesly svá stanoviska a praetor na jejich základě vypracoval písemnou zprávu, ve které shrnul skutkový stav, provedl právní zhodnocení věci a uvedl v ní příkaz, zda má

² Uvedené platí pro právní řády zemí kontinentální Evropy (popř. pro země, které byly těmito zeměmi v minulosti kolonizovány a jejich právo bylo ovlivněno právem těchto evropských zemí jako např. Brazílie), nikoliv však pro Velkou Británii [a země, které patřily či patří do (britského) Společenství národů (Commonwealth) jako např. USA, Kanada, Austrálie a další].

³ Zejm. závazkové právo [některé smlouvy (*pacta*) – např. kupní smlouva, mandátní smlouva, smlouva o půjčce či smlouvy nepojmenované], věcná práva, dědické právo či rodinné právo.

⁴ Nezaměňovat s dvouinstančností, tedy s rozlišováním na řízení 1. stupně, tj. nalézací, a řízení 2. stupně, tj. odvolací. Římský civilní proces byl po dlouhou dobu pouze jednoinstanční.

⁵ Praetor byl státním úředníkem.

být žalovaný odsouzen k žalobcem požadované povinnosti či zda má být osvobozen. Jelikož byla písemná zpráva, tzv. formula, vyhotovována ve spolupráci se stranami sporu, byla označována též jako litiskontestace, tj. zvláštní dohoda žalobce se žalovaným na tom, že jejich spor rozhodne nestranný soudce. Poté následovala fáze druhá, která se odehrávala před (samo)soudcem, popř. sborem soudců, kterého jmenoval praetor. Praetor soudci předal formulu. Soudce (soudci) byl právním hodnocením věci a příkazem praetora vázán, jeho činnost spočívala v tom, že zjišťoval pravdivost tvrzení žalobce a žalovaného (výslechem osob, obsahem listin, ohledáním věcí apod.) – tedy prováděl důkazy a dále ve vydání rozsudku. Pokud se zjištění soudu shodovala s tvrzeními uvedenými ve formule, rozsudkem potvrdil příkaz praetora v ní uvedený, jinak žalobcův nárok odmítl; tím jej žalobce ztratil navždy. Rozsudek vždy – nebyl-li žalobcův nárok odmítnut – zněl na peněžitou částku. Rozsudek býval zpravidla deklaratorní povahy, tj. pouze závazně potvrzoval již existující práva mezi stranami sporu (tato práva nezakládal), byl pro strany závazný a považován za pravdu, i kdyby byl objektivně nesprávný. Proti rozsudku nebylo možno podat žádný opravný prostředek, římský civilní proces je dlouhou dobu neznal.⁶

Vedle formulového procesu se v období vlády císaře Oktaviána Augusta (císařem v období let 27 př. n. l. - 14 n. l.) objevuje nový druh řízení, tzv. řízení kogniční. V kogničním řízení se rozhodovalo o nových právech, která byla přikázána přímo do pravomoci určitých císařských úředníků⁷; šlo o řízení před císařským soudem. Tento druh řízení byl na rozdíl od řízení legisakčního i řízení formulového pouze jednofázový, odpadla zde druhá fáze, tj. řízení před soudcem. V kogničním řízení tedy úředník nevydával formulu, resp. litiskontestaci, ale přímo rozsudek. Zpočátku se používalo výjimečně, doplňovalo řízení formulové, a proto bylo považováno za řízení mimořádné. Postupem doby se rozšířilo přesvědčení, že císařský soud je nadřízen soudům ostatním a lze se k němu tedy odvolat. V těchto případech rozhodoval i sám císař, v méně závažných věcech rozhodovali jím pověřené úředníci. V souvislosti se soudním řízením císař také vydával tzv. reskript, což bylo jeho vyjádření k určitému

⁶ Ochrana účastníků řízení, resp. žalovaného byla zajištěna jinými právními instrumenty, např. tzv. pluspeticií (situace, kdy žalobce žádá více, než mu náleží), jejímž důsledkem byla ztráta nároku.

⁷ Např. spory o zřízení věna dceři rodiny majitelem moci otcovské.

sporu. Vydával jej na žádost osoby, která se na něho obrátila ještě před zahájením řízení v prvním stupni, a reskript byl pro soudce závazný.⁸

I přes existenci kogničního řízení byl formulový proces nadále považován za hlavní, běžnou formu řízení a obě tato řízení existovala vedle sebe. Až na přelomu 3. a 4. stol. n. l. císař Dioklecián (císařem v období let 284 - 305) provedl reformu civilního procesu. Jeho základem bylo kogniční řízení. Soudy byly rozlišeny na nižší a vyšší a až v této době se do římského civilního procesu dostávají opravné prostředky, a to odvolání (mělo apelační charakter). Byly provedeny i další změny týkající se řízení – např. žaloba se podávala u soudu písemně a soud ji doručoval žalovanému spolu s předvoláním k jednání, rozsudek již nezněl pouze na peněžitou částku, ale přesně na to, co žalobce požadoval, některé instituty známé již z formulového procesu doznaly jistých změn⁹ aj.

Co se týče žaloby, římské právo neznalo žalobu v obecném smyslu jakožto univerzální instrument pro uplatňování různých nároků, tak jako je tomu dnes. Římské právo obsahovalo řadu určitých žalob, tzv. actio, které se vztahovaly na konkrétní skutkový děj. Jako příklad lze uvést žalobu vlastníka na vydání věci [(rei) vindicatio a actio Publiciana], žalobu chránící vlastníka proti neoprávněným zásahům do vlastnického práva (actio negatoria), žalobu na vrácení půjčené věci (actio commodati directa), žalobu na rozdělení spoluvlastnictví (actio communi dividundo), žalobu na náhradu škody způsobené spasením cizí úrody dobyt看kem (actio de pastu pecoris), žalobu na popření otcovství manželem (actio de paternitate), žalobu z uznaného dluhu (actio de pecunia constituta) či žalobu z nájemní smlouvy (actio locati) a mnoho dalších.

2.2. PRÁVO OD STŘEDOVĚKU PO OBDOBÍ FEUDÁLNÍHO ABSOLUTISMU (FEUDÁLNÍ PRÁVO)

Po zániku Západořímské říše (476) postupně upadá římské právo v zapomnění.¹⁰ Základem civilního procesu v období středověku je zejména právo germánské a

⁸ Tento postup byl sice finančně nákladný, avšak žadatel se tím vlastně vyhnul riziku, že soudce bude druhou stranou podplacen a rozhodne tedy v jeho neprospěch.

⁹ Např. již zmiňovaná pluspetice (viz pozn. č. 6) nadále neznamenal ztrátu nároku.

¹⁰ Východořímská říše existuje nadále a snaží se zachovat kontinuitu s kulturou a vzdělaností (Západo)římské říše. V oblasti práva se to projevuje zejména v kodifikační činnosti císaře Justiniána (císařem v období let 527 – 565).

částečně i slovanské. Nedochozí však k úplnému zapomnění římského práva, jelikož – vzhledem k principu personality práva – bylo právem římského obyvatelstva v germánských státech vzniklých na jejím bývalém území a právem katolické církve. Širší zájem o římské právo a jeho studium se znovu objevuje na počátku 12. století, impuls k tomu vzešel z univerzity v italské Boloni, u nás tomu tak je zejména po založení Karlovy univerzity (1348), jejíž součástí byla i právnická fakulta. V období středověku převládalo právo obyčejové, postupem doby bylo čím dál více ovlivňováno zákonodárnými zásahy panovníků, dále též např. nálezy soudů či kodifikacemi.¹¹ Postupně, s tím jak docházelo k omezování moci panovníka stavy (zejména šlechtou) a začínala se projevovat dělba moci na zákonodárnou a výkonnou, přestával být tím, kdo vydává právní předpisy, panovník a vydávání právních předpisů obstarávaly zákonodárné sbory; v českých zemích se tak definitivně stává v průběhu 19. století (v této době již tyto sbory, alespoň jedna jejich komora, přestávají být obsazeny šlechtici, ale tvoří je v podstatě volení zástupci z řad občanů). Feudální právo rozlišujeme na právo šlechtické (zemské) a na práva zvláštní, zemskému podřízená, zejm. právo městské, církevní, horní a další.

Co se týče (nejen) civilního procesu v českých zemích¹², moc soudní se začíná oddělovat od moci panovníka dříve, než moc zákonodárná, avšak její nezávislost na moci výkonné (na panovníkovi) se začíná objevovat až průběhu 19. století. Soudní řízení prováděly v zásadě pouze soudy s tím, že soudci, zejména zpočátku, plnili i další úkoly související nejen s právní sférou¹³, postupně byly více a více obsazovány odborníky, tj. osobami znalými práva, které zastávaly pouze funkci soudce.

¹¹ U nás např. kodifikace horního práva Václava II. z let 1300 – 1305 nazvaná *Ius regale montanorum*, tj. Právo horního regálu. Ke kodifikaci práva (zemského i práv zvláštních) u nás dochází hlavně v období od 16. století.

¹² Jednotný, univerzální civilní proces neexistuje, každá země má svůj civilní proces, byť mnohdy si mohou být jednotlivé civilní procesy – vzhledem k historickým souvislostem – podobné. Vývoj českého civilního procesu je v podstatě obdobný s vývojem civilního procesu v německých zemích a později v Rakousku, a to pro blízké vztahy českého státu s tzv. Svatou říší římskou, resp. pro jejich postupné začlenění do rakouské monarchie (od r. 1525, kdy se českými panovníky stávají Habsburkové, a to – až na výjimky – až do r. 1918).

¹³ Např. za existence tzv. hradské správy vykonávali soudnictví nad závislým (nesvobodným) obyvatelstvem tzv. vladaři, tj. úředníci, kteří vykonávali správu nad těmito obyvateli ve správním obvodu daného hradu obecně, v období krajského zřízení vykonávali soudnictví v kraji tzv. poprávci (krajsští soudcové), což byly úředníci stojící v čele krajské správy a kromě soudnictví dále vykonávali např. funkci orgánů činných v trestním řízení, dozor nad dodržováním měr a vah na tržištích aj., dále zemský soud byl obsazen úředníky a zástupci šlechty či méně závažné spory mezi poddanými rozhodoval rychtář, který zajišťoval celou správu poddanských vesnic.

Středověké (nejen české) právo nerozlišovalo mezi právem majetkovým a právem trestním, a to proto, že trestný čin byl chápán jako útok proti osobě, nikoliv jako útok proti společnosti a státu. Pro spory ve věcech majetkových i trestních proto existoval společný druh řízení. Toto řízení bylo postaveno mj. na zásadě obžalovací, tj. v řízení jsou rozděleny procesní funkce mezi různé procesní subjekty a jsou svěřeny samostatným subjektům, rozlišují se tedy žalobce, obhájce (ob)žalovaného a soud, a zásadě dispoziční, tj. začínalo výhradně na návrh poškozeného, popř. jeho příbuzných, kdy tento návrh se (v době pohusitské) nazýval půhon. Součástí půhonu bylo mj. předvolání druhé strany k soudnímu řízení. Předvolání bylo později zajišťováno formou tzv. obeslání, které bylo předvoláním úředním; sporné strany předvolával k řízení zpravidla přímo král. Obeslání definitivně nahradilo půhon roku 1627, kdy Obnovené zřízení zemské půhon zakázalo. Řízení bylo jednoinstanční. Uvedené platí pro řízení před zemským soudem, který řešil spory mezi příslušníky šlechtických rodů.

Co se týče práva městského a řízení před městskými soudy, zde se výrazně projevoval vliv práva římského a práva kanonického neboli církevního. Na rozdíl od práva šlechtického městské právo rozlišovalo mezi řízením civilním a řízením v trestních věcech, dalším rozdílem byla jeho dvouinstančnost. Stejně jako v řízení před zemským soudem i zde se uplatňovaly mj. zásady obžalovací a dispoziční.

V průběhu 17. století dochází k reformě civilního procesu, základem se stalo Obnovené zřízení zemské (1627). Po vzoru trestního řízení je v něm nahrazena zásada obžalovací zásadou vyhledávací, tj. v rukou soudu byly kromě rozhodovací činnosti soustředěny též ostatní procesní funkce a soud měl povinnost zjišťovat právně relevantní skutečnosti a vyhledat o nich důkazy i bez návrhu procesních stran. I řízení sporů mezi šlechtici začalo být výrazně ovlivňováno římským a kanonickým právem, civilní proces v těchto případech se definitivně osamostatnil od procesu trestního v polovině 18. století. Vrcholem postupných reforem civilního procesu bylo vydání Obecného soudního řádu z r. 1781, jenž zůstal v platnosti až do r. 1895. Obecný soudní řád do civilního řízení (znovu)zavedl řadu moderních prvků, zejm. zásadu dispoziční, zásadu projednací, tj. za zjištění skutečností rozhodných pro vydání rozhodnutí a jejich prokázání jsou odpovědné procesní strany, či zásadu rovnosti stran, tj. žalobce i žalovaný mají v řízení rovné procesní postavení, aj.

Procesní právo se do dnešní podoby začíná postupně formovat od konce 18. století a zejména v průběhu století 19.

2.3. MODERNÍ CIVILNÍ PROCES

Základy moderního civilního procesu položila na počátku 19. století francouzská úprava občanského práva procesního z roku 1806, tj. Code de procédure civil. Tato kodifikace měla mj. vliv i na rakouské občanské (civilní) právo procesní. Nová úprava rakouského civilního procesu provedená v letech 1895 a 1896 sestávala ze tří norem, a to ze zákona č. 111/1895 Ř.z., o vykonávání soudní moci a o příslušnosti řádných soudů v občanskoprávních věcech (tzv. jurisdikční norma), ze zákona č. 113/1895 Ř.z., o soudním řízení v občanskoprávních věcech (tzv. soudní řád) a ze zákona č. 79/1896 Ř.z., o exekučním a zajišťovacím řízení (exekuční řád).¹⁴ Tato úprava však nezahrnovala řízení nesporné (patent č. 208/1854 Ř.z., kterým se uvádí zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech, tzv. nesporný patent) a řízení konkurzní (zákon č. 1/1869 Ř.z. k provedení konkurzního řádu). Uvedená kodifikace civilního procesu byla provedena kvalitně – zapracovala moderní prvky civilního procesu do všech procesních institutů a vyniká též svým systematickým uspořádáním. Pro svou kvalitu byla nadále používána bez výraznějších změn i po rozpadu Rakousko-uherské monarchie (1918) v Československé republice, a to až do roku 1951. Přesto probíhaly snahy o rekodifikaci občanského práva procesního, které však vyústily roku 1931 pouze v návrh zákona (Návrh zákona o soudní příslušnosti civilního soudního řádu), nové právní úpravy se dočkalo jen řízení nesporné (zákon č. 100/1931 Sb. z. a n., o základních ustanoveních soudního řízení nesporného) a řízení konkurzní a vyrovnací (zákon č. 64/1931 Sb. z. a n., kterým se vydává konkurzní, vyrovnací a odporovací řád), tedy oblasti civilního procesu nezahrnuté v uvedené kodifikaci.

K deformaci civilního procesu, stejně jako i jiných právních odvětví, postupně dochází po roce 1948, a to v důsledku změny politicko-hospodářských poměrů, kdy pod vlivem socialistického a komunistického učení docházelo k odmítání a potlačování demokratických principů, a to nejen v právu, ale ve všech sférách společenského, hospodářského a politického života. Civilní proces byl nově upraven zejména zákonem

¹⁴ Spolu s každým z těchto zákonů byl vydán ještě uváděcí zákon.

č. 142/1950 Sb., o řízení v občanskoprávních věcech (občanský soudní řád), který nabyt účinnosti dne 01.01.1951. Tento zákon byl později nahrazen zákonem č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, který nabyt účinnosti dne 01.04.1964, a je základem civilního procesu dodnes. Socialistický civilní proces byl sjednocen, tj. nerozlišoval řízení sporné a nesporné, čímž bylo sporné řízení deformováno – např. tehdejší platné právo neznalo rozsudek pro uznání a rozsudek pro zmeškání (viz bod 8.2. a 8.3.), v procesu se uplatňovala zejm. zásada materiální pravdy, tj. řízení bylo nastaveno tak, že soud v něm měl zjistit skutečný skutkový stav neboli objektivní pravdu, jejímž prostřednictvím státní orgány mohly zasahovat do řízení, dále z pravomoci soudů byly vyloučeny věci, na nichž měl stát zvláštní zájem, např. rozhodování hospodářských sporů¹⁵, apod.

Po roce 1989, kdy dochází opět k návratu demokratických politicko-hospodářských poměrů, se i právo začíná postupně vracet k demokratickým principům. To se samozřejmě týká i občanského práva procesního, kde se tak dělo a děje řadou novelizací občanského soudního řádu z roku 1963. Bylo by však vhodné provést novou kodifikaci občanského práva procesního, jelikož v současnosti platný zákon vznikl ve zcela jiné době a v důsledku toho je jeho koncepce pro současné poměry nevyhovující a jsou tím též limitovány možnosti jeho novelizace.

3. ŽALOBNÍ PRÁVO

S problematikou žaloby a rozsudku souvisí pojem žalobní právo. Jedná se o pojem vytvořený právní teorií, a to v období, kdy se začalo právo rozlišovat na právo hmotné a na právo procesní, kdy se právo procesní stalo samostatným právním odvětvím. Tímto obdobím bylo až 19. století. Ve stručnosti lze o žalobním právu říci následující.

Základem současného pojetí žalobního práva je tzv. dualistická teorie žalobního práva, která jej rozdělila na dvě spolu související složky, a to na materiálněprávní nárok, tj. subjektivní právo osoby, a na veřejnoprávní nárok, tj. nárok na udělení právní ochrany subjektivnímu právu; materiálněprávní nárok (jeho existence) je předpokladem a podmínkou pro nárok veřejnoprávní. Jak je uvedeno výše, žalobní právo bylo

¹⁵ Viz zákon č. 99/1950 Sb., o hospodářských smlouvách a státní arbitráži, nařízení č. 47/1953 Sb., o státní arbitráži, zákon č. 121/1962 Sb., o hospodářské arbitráži.

vytvořeno právní teorií a zůstalo pojmem teoretickým, navíc existují různé názory (teorie) na vymezení jeho obsahu¹⁶, a v právní praxi se ho neužívá. Současné pojetí žalobního práva (v české právní teorii i praxi) vychází z předpokladu, že žalobou je procesní úkon účastníka řízení (žalobce), který vede k vydání rozhodnutí ve věci (tzv. meritorní rozhodnutí) – bez ohledu na to, zda bude pro žalobce příznivé či nikoliv –, které se vyslovuje o uplatněném subjektivním právu, jehož ochrana byla požadována. Zákon nepodmiňuje podání žaloby prokázáním žalobcova vztahu k hmotnému právu, o němž v žalobě tvrdí, že bylo ohroženo či porušeno – existence takového vztahu se bude v řízení teprve zjišťovat; případná omezení podat žalobu mohou být pouze procesního charakteru. Toto pojetí žalobního práva je blízké jeho pojetí podle teorie abstraktního žalobního práva. Žalobním právem se tedy rozumí právo podat žalobu, resp. právo na meritorní rozhodnutí.¹⁷

4. PRÁVNÍ ÚPRAVA

4.1. ZÁKONNÝ ZÁKLAD

Žaloba a rozsudek jsou v platném právu – jakožto nástroje občanského (civilního) práva procesního – upraveny v právním předpise, který je hlavním pramenem občanského práva procesního. Jedná se o zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OSŘ“, popř. „občanský soudní řád“).

4.2. ŽALOBA

Konkrétně je zákonná úprava žaloby obsažena v části třetí „Řízení v prvním stupni“, hlavě první „Průběh řízení“, § 79 odst. 1 OSŘ.

¹⁶ Jde zejm. o teorii abstraktního žalobního práva a o teorii konkrétního žalobního práva.

¹⁷ Viz Winterová, A., Žalobní právo, Acta Universitatis Carolinae – Iuridica 1-2/1979, str. 64 a násl., popř. Winterová, A., a kolektiv: Civilní právo procesní, 3. aktualizované a doplněné vydání, Praha, Linde, 2004, str. 288. V uvedeném smyslu užívá pojmu žalobní právo též Nejvyšší soud – srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1655/2005 ze dne 31.01.2006.

V ustanovení § 79 odst. 1 OSŘ jsou stanoveny náležitosti, které musí žaloba splňovat. Jedná se o náležitosti jednak obecné, které musí obsahovat každé podání učiněné účastníky řízení, kdy tyto náležitosti jsou blíže upraveny v ustanovení § 42 odst. 4 OSŘ a ustanovení § 79 odst. 1 OSŘ na uvedené ustanovení § 42 přímo odkazuje, a dále o náležitosti zvláštní, které OSŘ předepisuje pouze pro žalobu. Tyto náležitosti výslovně upravuje ustanovení § 79 odst. 1.

Zvláštní náležitosti žaloby však nejsou upraveny pouze v ustanovení § 79, ale též v dalších ustanoveních OSŘ. Jedná se o ustanovení § 232 odst. 1 v případě žaloby na obovu řízení a žaloby pro zmatečnost a ustanovení § 246 odst. 2 v případě žaloby ve věci, o které již bylo rozhodnuto jiným orgánem.¹⁸

Uvedené ustanovení § 79 odst. 1 upravuje obecně návrh na zahájení řízení s tím, že jde-li o dvoustranné právní vztahy mezi žalobcem a žalovaným, tj. jedná se o řízení sporné, nazývá se návrh na zahájení řízení žalobou.

Občanský soudní řád též upravuje druhy žalob, a to v ustanovení § 80. Jde však pouze o demonstrativní výčet¹⁹, tj. nejde o výčet uzavřený a v občanském soudním řízení se lze setkat i s jiným druhem žaloby v tomto ustanovení neuvedeným.

4.3. ROZSUDEK

Občanský soudní řád upravuje rozsudek ve své části třetí „Řízení v prvním stupni“, hlavě čtvrté „Rozhodnutí“, § 152 – 166. Tato ustanovení OSŘ stanoví

- a) o čem se rozsudkem rozhoduje (§ 152),
- b) základní pravidla pro rozhodování rozsudkem (§ 153, § 154),
- c) druhy rozsudku a podmínky, za kterých je či není možno použít určitý druh rozsudku (§ 153a, § 153b)²⁰,
- d) co má obsahovat výrok rozsudku (§ 155),
- e) pravidla vyhlašování rozsudku (§ 156),
- f) náležitosti rozsudku a jeho odůvodnění (§ 157),

¹⁸ Zvláštní náležitosti OSŘ předepisuje vedle žaloby i pro další podání – pro návrh o propuštění cizince na svobodu (§ 200o odst. 2), odvolání (§ 205 odst. 1), dovolání (§ 241a odst. 1) a návrh na výkon rozhodnutí (§ 261 odst.1).

¹⁹ Viz slovo „zejména“.

²⁰ Jde o rozsudek pro uznání a rozsudek pro zmeškání.

- g) pravidla pro písemné vyhotovení rozsudku a jeho doručení (§ 158),
- h) právní moc rozsudku (§ 159),
- i) závaznost rozsudku (§ 159a),
- j) lhůty pro splnění povinností uložených rozsudkem (§ 160),
- k) vykonatelnost rozsudku (§ 161),
- l) předběžnou vykonatelnost rozsudku (§ 162),
- m) změnu okolností (poměrů) rozhodných pro rozsudek (§ 163),
- n) pravidla pro opravu rozsudku (§ 164, § 165) a
- o) doplnění rozsudku (§ 166).

5. ŽALOBA

5.1. CO JE ŽALOBA

Žalobou rozumíme procesní úkon (podání) účastníka řízení adresovaný soudu, kterým se zahajuje řízení v občanskoprávních věcech. Žalobou se zahajuje výlučně řízení sporné.

Dalším procesním úkonem (podáním), kterým lze zahájit řízení, a to řízení nesporné, je návrh.

Právo podat žalobu náleží subjektu, který se jejím prostřednictvím domáhá vůči jinému subjektu práv, která jsou uvedena v hmotněprávních předpisech práva občanského (civilního) nebo vyplývají ze smlouvy, je-li o tato práva mezi subjekty sporu. Uvedenými subjekty rozumíme žalobce a žalovaného (viz níže); žalobu vždy podává žalobce a subjektem, proti kterému žaloba směřuje, je vždy žalovaný.

Skutečnost, že řízení je možno zahájit zpravidla pouze podáním žaloby, kterou je oprávněn podat pouze žalobce, je projevem zásady dispoziční.

Občanský soudní řád však stanoví výjimky ze zásady dispoziční. Vyjmenovává řízení, která soud může zahájit i bez návrhu; v tomto případě jde o zásadu oficiality. Jedná se o řízení nesporná, např. řízení o způsobilosti k právním úkonům, řízení o prohlášení za mrtvého, řízení dědické či řízení opatrovnické.²¹

²¹ Viz ustanovení § 81 odst. 1 a § 120 odst. 2 OSŘ.

5.2. NÁLEŽITOSTI

Jaké náležitosti musí žaloba obsahovat, aby na ni bylo možno pohlížet jako na podání v procesním smyslu, se kterým občanský soudní řád spojuje zahájení (sporného) řízení, stanoví ustanovení § 79 odst. 1 OSŘ takto: „Řízení se zahajuje na návrh. Návrh musí kromě obecných náležitostí (§ 42 odst. 4) obsahovat jméno, příjmení a bydliště účastníků (obchodní firmu nebo název a sídlo právnické osoby, označení státu a příslušné organizační složky státu, která za stát před soudem vystupuje), popřípadě též jejich zástupců, vylíčení rozhodujících skutečností, označení důkazů, jichž se navrhovatel dovolává, a musí být z něj patrné, čeho se navrhovatel dovolává. Ve věcech vyplývajících z obchodních vztahů musí návrh dále obsahovat identifikační číslo právnické osoby, identifikační číslo fyzické osoby, která je podnikatelem, popřípadě další údaje potřebné k identifikaci účastníků řízení. Tento návrh, týká-li se dvoustranných právních vztahů mezi žalobcem a žalovaným (§ 90), se nazývá žalobou.“

Ze zákonného vymezení náležitostí žaloby je zřejmé – jak již bylo výše řečeno (viz bod 4.2.) –, že musíme rozlišovat náležitosti obecné a náležitosti zvláštní. Co se týče zákonné úpravy náležitostí obecných, ustanovení § 79 odst. 1 OSŘ výslovně odkazuje na ustanovení § 42 odst. 4.

Není podmínkou, aby žaloba obsahovala předepsané náležitosti (jak obecné, tak zvláštní) v tom pořadí, v jakém jsou uvedeny v zákoně. Důležité je, aby náležitosti byly v žalobě uvedeny takovým způsobem, aby z podané žaloby jednoznačně vyplývaly, popř. je bylo možno z žaloby nepochybně dovodit. V praxi však v případě zvláštních náležitostí bude vhodné zachovat v žalobě jejich pořadí tak, jak ho stanoví občanský soudní řád, a to proto, že tyto náležitosti vyjmenovává v logicky navazujícím pořadí. Z vlastní zkušenosti mohou říci, že se tak i obvykle děje.

To, aby žaloba splňovala všechny zákonem stanovené náležitosti, je důležité pro správné určení předmětu řízení, k jeho nezaměnitelnosti. Předmět řízení vymezuje jednak materiální základ věci, tj. skutkový stav a z něho vyplývající nárok žalobce, jednak se podle něho posuzuje, zda nebyl žalobou uplatněn nárok, o němž se již vede jiné řízení, popř. o němž již bylo v jiném řízení pravomocně rozhodnuto – tedy není-li dána překážka litispendence, popř. překážka rei iudicatae.

5.3. OBECNÉ NÁLEŽITOSTI

Jak již bylo uvedeno výše, obecné náležitosti žaloby jsou vyjmenovány v ustanovení § 42 odst. 4 OSŘ. Občanský soudní řád stanoví, že „pokud zákon pro podání určitého druhu nevyžaduje další náležitosti, musí být z podání patrné, kterému soudu je určeno, kdo je činí, které věci se týká a co sleduje, a musí být podepsáno a datováno. Je-li účastník zastoupen advokátem, může být podpis advokáta nahrazen otiskem podpisového razítka, jehož vzor byl uložen u soudu, kterému je podání určeno. Podání je třeba předložit s potřebným počtem stejnopisů a s přílohami tak, aby jeden stejnopis zůstal u soudu a aby každý účastník dostal jeden stejnopis, jestliže je to třeba.“

Obecné náležitosti jsou nezbytnými náležitostmi, které občanský soudní řád předepisuje pro každé podání učiněné v rámci řízení.

Z výše citovaného ustanovení OSŘ tedy vyplývá, že obecnými náležitostmi žaloby jsou:

- označení soudu, kterému je žaloba určena
- uvedení osoby, která žalobu podává
- uvedení věci, které se žaloba týká
- uvedení čeho se osoba podávající žalobu domáhá
- podpis
- datum

Co se týká „označení soudu, kterému je žaloba určena“, takovým soudem je soud, kterému se žaloba doručuje a který (podle mínění osoby, která žalobu podává) o věci rozhodne, tj. jde o věcně, funkčně a místně příslušný soud k rozhodnutí ve věci samé.²²

Co se týká „uvedení osoby, která žalobu podává“, je touto osobou v souvislosti s ustanoveními § 79 odst. 1 OSŘ a § 90 OSŘ žalobce.

Co se týká „uvedení věci, které se žaloba týká“, je povinnost uvést tuto náležitost splněna tehdy, když je v žalobě uveden právní důvod žaloby nebo rozsah nároku. Právním důvodem může být např. „o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví“, „o splacení vkladu společníka s.r.o.“, nebo „o upravení pracovního

²² V případě některých jiných podání, např. odvolání, soud, kterému se podání doručuje, není soudem, který ve věci rozhoduje – viz ustanovení § 204 odst. 1 k ust. § 218 a násl. OSŘ.

posudku“ apod.²³, rozsahem nároku se rozumí např. „o zaplacení 20 000,00 Kč“ či „o zaplacení 30 000,00 Kč s přísl.“.

Co se týká „uvedení čeho se osoba podávající žalobu domáhá“, kryje se tato (obecná) náležitost s náležitostí zvláštní [„...a musí být z něj (tj. z návrhu – pozn. autora) patrné, čeho se navrhovatel dovolává.“] uvedenou v ustanovení § 79 odst. 1 – proto bude o této náležitosti blíže pojednáno níže v rámci zvláštních náležitostí.

Co se týká „podpisu“ neboli podepisování žaloby, občanský soudní řád stanoví, že žaloba musí být podepsána osobou, která žalobu podala (tj. žalobcem). Podpisem se rozumí vlastnoruční podpis fyzické osoby, ať je žalobcem fyzická osoba či osoba právnická. Je-li žalobcem právnická osoba, podepíše žalobu fyzická osoba (fyzické osoby) oprávněná jednat jejím jménem.²⁴ V případě, že žalobce obvykle používá vedle svého podpisu na písemnostech též otisk svého razítka (např. podnikatelé při vyhotovování písemností při výkonu své podnikatelské činnosti), nevyžaduje OSŘ ke splnění povinnosti opatřit žalobu podpisem otisk takového razítka – postačuje tedy vlastnoruční podpis bez dalšího. Občanský soudní řád dále umožňuje, že místo vlastnoručního podpisu advokáta – je-li jím žalobce v příslušném řízení zastoupen – lze užít otisk jeho podpisového razítka. Podmínkou však je, že jeho vzor musí být uložen u soudu, kterému je žaloba určena.²⁵

Dále osoba, která (v žalobě) tvrdí, že je zástupcem žalobce, musí tuto skutečnost doložit přiložením plné moci. Je-li žaloba podepsána pouze (tvrzeným) zástupcem, tak dokud nebude plná moc soudu předložena, nepovažuje se takový podpis za podpis ve smyslu ustanovení § 42 odst. 4 OSŘ, tudíž žaloba se považuje za nepodepsanou a jedná se o nedostatek podmínek řízení, jež je možno odstranit postupem podle ustanovení § 104 odst. 2 OSŘ.²⁶

Co se týká „data“, musí být žaloba opatřena datem jejího vyhotovení, tj. číselným označením dne, měsíce a roku, kdy byla vyhotovena; označení měsíce může

²³ Viz ustanovení § 142 odst. 1 občanského zákoníku, § 131a odst. 1 obchodního zákoníku, § 60 odst. 4 zákoníku práce.

²⁴ Viz ustanovení § 20 občanského zákoníku, v případě právnické osoby-podnikatele též ustanovení § 13 obchodního zákoníku.

²⁵ Ustanovení o použití otisku podpisového razítka by zřejmě bylo možno použít per analogiam i v případě, že advokát není zástupcem, ale sám je v řízení žalobcem.

²⁶ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 832/2005 ze dne 04.07.2006.

být též slovní. Datum vyhotovení žaloby však nemá žádné procesní účinky ve vztahu k průběhu řízení. V tomto ohledu je rozhodné datum, kdy byla žaloba soudu doručena.²⁷

Závěrem lze ještě poznamenat, že v případě, kdy není žaloba podána v potřebném počtu stejnopisů, vyzve soud ve smyslu ustanovení § 43 odst. 1 OSŘ žalobce, aby soudu ostatní potřebné stejnopisy ve lhůtě, kterou ve výzvě stanoví, předložil. Neučiní-li tak žalobce, vyhotoví tyto stejnopisy soud a vyměří za to žalobci poplatek.²⁸

5.4. ZVLÁŠTNÍ NÁLEŽITOSTI

5.4.1. Obecné vymezení

Zvláštní náležitosti žaloby – jak bylo řečeno výše – upravuje ustanovení § 79 odst. 1 OSŘ, který mimo jiné stanoví, že „návrh musí kromě obecných náležitostí (§ 42 odst. 4) obsahovat jméno, příjmení a bydliště účastníků (obchodní firmu nebo název a sídlo právnické osoby, označení státu a příslušné organizační složky státu, která za stát před soudem vystupuje), popřípadě též jejich zástupců, vylíčení rozhodujících skutečností, označení důkazů, jichž se navrhovatel dovolává, a musí být z něj patrné, čeho se navrhovatel dovolává. Ve věcech vyplývajících z obchodních vztahů musí návrh dále obsahovat identifikační číslo právnické osoby, identifikační číslo fyzické osoby, která je podnikatelem, popřípadě další údaje potřebné k identifikaci účastníků řízení.“

Zvláštními náležitostmi žaloby tedy jsou:

- jméno, příjmení a bydliště účastníků řízení
- obchodní firma nebo název a sídlo právnické osoby
- označení státu a příslušné organizační složky státu, která za stát před soudem vystupuje
- jméno, příjmení a bydliště zástupců účastníků
- vylíčení rozhodujících skutečností
- označení důkazů, jichž se navrhovatel dovolává
- musí být z žaloby patrné, čeho se navrhovatel dovolává

²⁷ Viz ustanovení § 82 OSŘ.

²⁸ Viz položka 24 Sazebníku poplatků a poznámka č. 3 k této položce, který je přílohou zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

Jde-li o věci vyplývající z obchodních vztahů, patří mezi zvláštní náležitosti žaloby dále:

- identifikační číslo právnické osoby
- identifikační číslo fyzické osoby, která je podnikatelem
- další údaje potřebné k identifikaci účastníků řízení, je-li jich třeba

5.4.2. Označení účastníků řízení

V žalobě je třeba vymezit účastníky řízení tak, aby nebylo pochyb, kdo je účastníkem řízení, dále aby účastníky nebylo možno zaměnit s někým jiným a konečně aby s nimi mohl soud jednat. K uvedenému účelu občanský soudní řád stanoví, že v žalobě musí být uvedeno „jméno, příjmení a bydliště účastníků řízení“, „obchodní firma nebo název a sídlo právnické osoby“ nebo „označení státu a příslušné organizační složky státu, která za stát před soudem vystupuje“.

Jménem, příjmením a bydlištěm se označují účastníci řízení, kteří jsou fyzické osoby.

A. Jménem se rozumí jméno (popř. jména), která jsou uvedena v rodném listu příslušné fyzické osoby vydaném matričním úřadem, příjmením se rozumí příjmení příslušné fyzické osoby, které je uvedeno v matričním dokladu vydaném z matriční knihy vedené matričním úřadem. Zákon stanoví, že osoba je povinna v jednání před orgány veřejné moci, resp. v úředním styku užívat své jméno a příjmení.²⁹ Fyzická osoba prokazuje své jméno a příjmení (dále též rodné číslo, podobu a státní občanství České republiky, jakož i další údaje stanovené zákonem) občanským průkazem, který je veřejnou listinou.³⁰

V praxi bývá fyzická osoba vedle uvedení jejího jména, příjmení a bydliště dále označována též uvedením jejího data narození či rodného čísla. Rodným číslem rozumíme zpravidla desetimístné číslo, které je kombinací data narození a rozlišujícím znakem fyzických osob narozených v témže kalendářním dnu.

²⁹ Otázku jména a příjmení upravuje zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménech a příjmení, ve znění pozdějších předpisů; srov. zejm. ustanovení § 61a násl. a § 68 a násl.

³⁰ Otázku občanských průkazů upravuje zákon č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, ve znění pozdějších předpisů; srov. ustanovení § 2 a § 3.

Rodné číslo se přiděluje fyzickým osobám zejména při jejich narození, popř. v dalších zákonem stanovených případech.³¹

- B. Bydlištěm je místo, kde má fyzická osoba nahlášen trvalý pobyt. Trvalým pobytem se rozumí adresa místa pobytu občana v České republice, kterou si občan zvolí. Zpravidla se jedná o místo, kde má rodinu, rodiče, byt nebo zaměstnání. Občan může mít jen jedno místo trvalého pobytu.³² Bydliště se zapisuje do občanského průkazu.³³

Účastníci řízení, kteří jsou právnické osoby, se v žalobě označují uvedením jejich obchodní firmy nebo názvu a uvedením jejich sídla.

- A. Názvem je označení, jméno právnické osoby, které musí být stanoveno při jejím zřízení a musí být uvedeno ve společenské smlouvě³⁴, pod kterým právnická osoba vystupuje. Obchodní firmou se rozumí název, pod kterým je podnikatel zapsán v obchodním rejstříku.³⁵ Ze zákonného vymezení obchodní firmy tedy vyplývá, že obchodní firmou musí být označena právnická osoba, která se zapisuje do obchodního rejstříku, a názvem právnická osoba, která se do tohoto rejstříku nezapisuje. Je-li žalobcem či žalovaným právnická osoba zapsána v obchodním rejstříku, musí být v žalobě dále uvedena i její právní forma, a to proto, že součástí obchodní firmy právnické osoby je též dodatek označující její právní formu.³⁶

Obchodní firma nebo název právnické osoby musí být v žalobě uvedeny přesně tak, jak jsou uvedeny v obchodním či jiném obdobném rejstříku (např. rejstřík obecně prospěšných společností, rejstřík nadací), tj. musí být zachována velká a malá písmena, zkratky apod. Dojde-li v žalobě v označení právnické osoby k záměně velkých písmen s malými oproti tomu, jak jsou uvedena v rejstříku (např. obchodní firma je v žalobě napsána velkými písmeny, ale v obchodním rejstříku je zapsána písmeny malými), nebo je právní forma v dodatku

³¹ Otázku rodných čísel a jejich použití upravuje zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech, ve znění pozdějších předpisů; srov. ustanovení § 13 a násl.

³² Viz ustanovení § 10 odst. 1 zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech, ve znění pozdějších předpisů.

³³ Viz ustanovení § 3 odst. 2 písm. a) zákona č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, ve znění pozdějších předpisů.

³⁴ Viz ustanovení § 19b odst. 1 k ust. § 19 odst. 1 občanského zákoníku.

³⁵ Viz ustanovení § 8 odst. 1 obchodního zákoníku.

³⁶ Viz § 9 odst. 2 obchodního zákoníku.

označujícím právní formu právnické osoby uvedena jinak než v rejstříku, avšak v takové podobě, kterou zákon pro příslušný typ právnické osoby připouští (např. s.r.o. místo spol. s r.o.), popř. žaloba obsahuje jinou podobnou vadu v označení účastníků řízení, která však nijak nezpochybňuje určení konkrétní právnické osoby, nejedná se – podle soudní praxe – o vadu ve smyslu ustanovení § 43 odst. 2 OŠŘ, tj. nejde o vadu, která by měla za následek odmítnutí žaloby.

- B. Sídlem je adresa místa, kde právnická osoba skutečně sídlí, tj. kde se nachází její správa a kde se s ní může veřejnost stýkat. Sídlo musí být stanoveno při zřízení právnické osoby a musí být uvedeno ve společenské smlouvě. Jde-li o právnickou osobu zapsanou do obchodního rejstříku, je třeba v žalobě sídlo uvést tak, jak je zapsáno v obchodním rejstříku, a to proto, že zákon umožňuje, aby ve společenské smlouvě či zakladatelské listině takovéto právnické osoby bylo sídlo uvedeno pouze názvem obce; do obchodního rejstříku se však zapisuje celá adresa sídla.³⁷

Subjektem občanského soudního řízení může být též stát. Stát v řízení jedná prostřednictvím Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových nebo prostřednictvím příslušné organizační složky státu.³⁸ Případy, ve kterých stát vystupuje prostřednictvím Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, stanoví zákon č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů³⁹, v ostatních případech v řízení vystupují organizační složky státu, jejichž příslušnost stanoví zákon o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích.⁴⁰

Stát tedy musí být v žalobě označen uvedením státu a příslušné organizační složky státu⁴¹, která za stát před soudem vystupuje. Ač to občanský soudní řád výslovně

³⁷ Viz ustanovení § 19c občanského zákoníku.

³⁸ Viz ustanovení § 21a odst. 1 OSŘ.

³⁹ Viz ustanovení § 2 – § 12.

⁴⁰ Zejména ustanovení § 9 – § 11.

⁴¹ Organizační složky státu stanoví ustanovení § 3 odst. 1 zákona o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích. Jsou jimi ministerstva a jiné správní úřady státu, Ústavní soud, soudy, státní zastupitelství, Nejvyšší kontrolní úřad, Kancelář prezidenta republiky, Úřad vlády České republiky, Kancelář Veřejného ochránce práv, Akademie věd České republiky, Grantová agentura České republiky a jiná zařízení, o kterých to stanoví zvláštní právní předpis anebo tento zákon. Obdobné postavení jako organizační složka státu má Kancelář Poslanecké sněmovny a Kancelář Senátu. Uvedený zákon dále stanoví, že organizační složku jménem státu může zřídit k plnění úkolů v rámci své působnosti i ministerstvo (viz ustanovení § 4 odst. 1).

nestanoví, bude v praxi vhodné uvést též sídlo příslušné složky (viz přiměřeně výše uvedené ohledně sídla právnických osob). V případě, že by byl stát v žalobě označen pouze uvedením státu („Česká republika“) nebo pouze uvedením příslušné organizační složky státu, která za stát před soudem vystupuje, jedná se o vadu (nedostatek podmínky) řízení ve smyslu §104 odst. 1 OSŘ a soud tedy řízení zastaví.⁴²

S označováním státu v žalobě souvisí otázka způsobilosti organizační složky státu být účastníkem řízení. Zákon stanoví, že způsobilost být účastníkem řízení má ten, kdo je způsobilý mít práva a povinnosti; jinak jen ten, komu ji zákon přiznává.⁴³ Způsobilost mít práva a povinnosti, tzv. právní subjektivitu, mají jednak fyzické osoby, dále právnické osoby a též stát. Právní subjektivita fyzických a právnických osob je obecně stanovena občanským zákoníkem⁴⁴, právní subjektivita státu se odvozuje ze zákona o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, který stanoví, že pokud stát vystupuje jako účastník právních vztahů, je právnickou osobou.⁴⁵ A právnickým osobám občanský zákoník, jak již bylo řečeno výše, přiznává způsobilost mít práva a povinnosti. Navíc tento zákon dále stanoví, že organizační složka státu není právnickou osobou; tím není dotčena její působnost nebo výkon předmětu činnosti podle zvláštních právních předpisů a její jednání v těchto případech je jednáním státu.⁴⁶ Z výše uvedeného je zřejmé, že organizační složka státu nemá způsobilost mít práva a povinnosti a tedy způsobilost být účastníkem řízení, proto nemůže být v žalobě uvedena bez současného uvedení státu. Pokud by byla v žalobě uvedena jako subjekt řízení pouze organizační složka státu (bez současného uvedení státu), jednalo by se o situaci, kdy je za subjekt řízení označen ten, kdo ve skutečnosti nemá způsobilost být účastníkem řízení. Jelikož takovýto subjekt nemůže vstupovat do procesních vztahů, šlo by o nedostatek podmínky řízení ve smyslu ustanovení § 104 odst. 1 OSŘ a soud by tedy řízení zastavil, a to z úřední povinnosti.⁴⁷ Nesprávné určení subjektu řízení totiž není vadou procesní, ale jde o vadu hmotněprávní, a proto takovouto vadu žaloby nelze

⁴² Viz usnesení Nejvyššího soudu sp.zn. 21 Cdo 366/2002 ze dne 22.10.2002.

⁴³ Viz ustanovení § 19 OSŘ.

⁴⁴ Viz ustanovení § 7 odst. 1 a § 18 odst. 1. Jde-li o pracovněprávní vztahy, viz ustanovení § 11 zákoníku práce. V případě cizinců řeší právní subjektivitu ustanovení § 49 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁵ Viz ustanovení § 6 zákona o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích. Jde-li o vztahy pracovněprávní, odvozuje se právní subjektivita státu ze zákoníku práce, který stanoví, že v těchto vztazích je stát právnickou osobou (je vždy zaměstnavatelem) – viz ustanovení § 8b odst. 1.

⁴⁶ Viz ustanovení § 3 odst. 2 zákona o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích.

⁴⁷ Viz ustanovení § 103 OSŘ.

odstranit postupem podle ustanovení § 43 OSŘ, jelikož občanský soudní řád nepřipouští poučení o hmotném právu.^{48, 49}

Dále mohou být účastníkem řízení jednotky územní samosprávy, kterými jsou obce a kraje.⁵⁰ Zákon nestanoví, jak se tyto jednotky v žalobě jako účastníci řízení označují. Vzhledem k tomu, že jednotky územní samosprávy jsou právnickou osobou⁵¹, lze z ustanovení § 79 odst. 1 OSŘ per analogiam odvodit, že je třeba uvést název obce, resp. kraje a sídlo obecního či městského úřadu nebo magistrátu města, resp. krajského úřadu.

Jsou-li účastníkem řízení další subjekty, o kterých tak stanoví zákon⁵², a nejedná se o fyzickou nebo právnickou osobu či o stát, označují se tyto subjekty v žalobě názvem, tj. názvem, pod kterým vykonávají svou činnost (např. Finanční úřad v Karlových Varech⁵³), a adresou, na niž jim je možno doručovat písemnosti.

5.4.3. Označení zástupců

Je-li účastník řízení v řízení zastoupen, vyžaduje občanský soudní řád, aby bylo v žalobě uvedeno „jméno, příjmení a bydliště zástupců účastníků“.

Zástupcem účastníka řízení může být zákonný zástupce, zástupce na základě plné moci (dále jen „zmocněnec“) nebo zástupce ustanovený rozhodnutím soudu.⁵⁴ Zákonným zástupcem může být pouze fyzická osoba, zmocněncem může být fyzická osoba, dále též odborová organizace, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, právnická osoba vzniklá na základě zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů, nebo stát, resp. Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových.⁵⁵ Zástupcem ustanoveným rozhodnutím soudu je opatrovník nebo

⁴⁸ Viz ustanovení § 5.

⁴⁹ Co se týče otázky procesní způsobilosti organizační složky státu, srov. usnesení Nejvyššího soudu sp.zn. 21 Cdo 366/2002 ze dne 22.10.2002.

⁵⁰ Viz ustanovení čl. 99 Ústavy České republiky. Blíže jsou jednotky územní samosprávy upraveny zákonem č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), zákonem č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení) a zákonem č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, to vše ve znění pozdějších předpisů.

⁵¹ Viz ustanovení § 18 odst. 2 písm. c) občanského zákoníku.

⁵² Viz ustanovení § 19 OSŘ.

⁵³ Zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů, stanoví, že správce daně má způsobilost být účastníkem občanského soudního řízení ve věcech správy daní (v této souvislosti mu též přiznává procesní způsobilost) – viz ustanovení § 1 odst. 2. Správce daně jsou např. finanční úřady – viz ustanovení § 1 odst. 3 uvedeného zákona k ustanovení § 2 zákona č. 531/1990 Sb., o územních finančních orgánech, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁴ Viz ustanovení § 22 a násl. OSŘ.

⁵⁵ Viz ustanovení § 36 zákona o rodině, § 24, § 26 a § 26a OSŘ.

zástupce, kdy opatrovníkem je fyzická osoba nebo orgán místní správy, popř. jeho zařízení, jestliže je oprávněno vystupovat svým jménem; o zástupci platí to, co o zmocněnci-fyzické osobě.⁵⁶

O označení fyzických i právnických osob a orgánů místní správy (jednotkách územní samosprávy), popř. dalších subjektů bylo již pojednáno výše ohledně označení účastníků řízení (viz bod 5.4.2.), proto lze v otázce označení zástupců na výše uvedené odkázat.

Navíc je třeba ještě dodat, že pokud je zmocněncem advokát či notář, popř. patentový zástupce, musí být v žalobě vedle jména, příjmení a adresy sídla advokáta, resp. sídla notářského úřadu, popř. sídla či bydliště patentového zástupce uvedeno, že se jedná o advokáta, notáře nebo patentového zástupce.⁵⁷

5.4.4. Rozhodující skutečnosti

K tomu, aby o žalobě mohlo být v řízení před soudem rozhodnuto, musí být v žalobě vylíčeny rozhodující skutečnosti. Vylíčení rozhodujících skutečností se též označuje jako tzv. žalobní narace.⁵⁸ Uvedení žalobní narace v žalobě jednak stanoví občanský soudní řád jako jednu z jejích zvláštních náležitostí a jednak je vyjádřením žalobcovy zákonem stanovené povinnosti v řízení tvrdit všechny pro rozhodnutí významné skutečnosti.⁵⁹

Vylíčení rozhodujících skutečností musí obsahovat takové údaje, které jsou nezbytné k tomu, aby bylo jasné, o čem a na jakém podkladě má soud rozhodovat. V žalobě je třeba uvést takové skutečnosti, kterými žalobce vylíčí skutek (skutkový děj), na jehož základě uplatňuje svůj nárok, a to v takovém rozsahu a takové kvalitě, které umožňují jeho jednoznačnou individualizaci, tj. nezaměnitelnost s jiným skutkem. V žalobní naraci tedy musí dojít k vymezení předmětu řízení po skutkové stránce.

Žalobci se neukládá povinnost v žalobní naraci uvádět svůj právní názor na věc či přímo uvádět právní zhodnocení věci, tzv. právní důvod žaloby. Žalobce však při

⁵⁶ Viz ustanovení § 29 odst. 1-3 OSŘ k ust. § 27 odst. 3 občanského zákoníku; ustanovení § 30 a § 31 OSŘ.

⁵⁷ Viz ustanovení § 12 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů. V případě notářů a patentových zástupců uvedené vyplývá z obsahu zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 237/1991 Sb., o patentových zástupcích, ve znění pozdějších předpisů; tyto zákony obdobné ustanovení jako zákon o advokacii neobsahují.

⁵⁸ Pojem „(žalobní) narace“ má původ v latinském slově „narratio“, které znamená „vypravování“.

⁵⁹ Viz ustanovení § 101 odst. 1 písm. a) OSŘ.

vyličení rozhodujících skutečností musí uvést takové skutečnosti, které jsou (ať již o tom žalobce ví, nebo to pouze předvídá) vymezeny v hypotéze konkrétní právní normy jako právně rozhodné skutečnosti, které mají vliv na vznik, změnu nebo zánik právních vztahů. Žalobce tedy musí v žalobě vystihnout, popsat ty skutečnosti, které jsou uvedeny v právní normě, konkrétně v její hypotéze, jako podmínky, které vyvolávají určitý právní pohyb v rámci daného právního vztahu. Jinak řečeno, jde o skutečnosti, ze kterých žalobce vyvozuje své žalovaným ohrožené či porušené právo neboli svůj nárok obsažený v žalobním návrhu (blíže k žalobnímu návrhu viz níže bod 5.4.6.).

Úplným vylíčením rozhodujících skutečností společně s žalobním návrhem dochází k vymezení materiálního základu žaloby, dochází k formulaci skutkové podstaty v rozsahu potřebném pro nalezení odpovídající právní normy či právních norem, které by bylo možné aplikovat na skutek žalobcem v žalobě vymezený. Dochází tedy k vymezení nezaměnitelného žalobního skutku.

Jako příklad vylíčení rozhodujících skutečností lze uvést následující situaci:

- uplatnění nároku na vrácení půjčených peněžních prostředků (peněz) na základě ustanovení § 657 občanského zákoníku

- rozhodujícími skutečnostmi jsou:

- skutečnosti, z nichž vyplývá kdo peníze půjčil
- skutečnosti, z nichž vyplývá komu byly peníze půjčeny, tj. kdo má povinnost peníze vrátit
- skutečnosti, z nichž vyplývá výše půjčených peněz
- skutečnosti, z nichž vyplývá na jakou dobu byly peníze půjčeny

- v případě, že by žalobce uplatňoval též nárok na smluvní pokutu⁶⁰ nebo nárok na zákonný úrok z prodlení⁶¹, budou mezi rozhodující skutečnosti dále náležet:

- skutečnosti, z nichž žalobce odvozuje svůj nárok na smluvní pokutu
nebo
- skutečnosti, z nichž vyplývá žalobcův nárok na zákonný úrok z prodlení, zejm. vymezení doby prodlení, v němž se nachází žalovaný

⁶⁰ Viz ustanovení § 544 občanského zákoníku, popř. též ustanovení § 300 - § 302 obchodního zákoníku.

⁶¹ Viz ustanovení § 517 odst. 2 občanského zákoníku.

V případě, že žalobce v žalobě neuvede všechny skutečnosti významné podle hmotného práva pro rozhodnutí ve věci, tj. nesplní řádně svou povinnost tvrdit všechny pro rozhodnutí významné skutečnosti, nejedná se o vadu žaloby, která by bránila pokračování v řízení, pokud v ní žalobce vylíčil alespoň takové rozhodující skutečnosti, kterými byl vymezen předmět řízení po skutkové stránce. Povinnost tvrzení může být žalobcem splněna i dodatečně, a to při přípravě jednání nebo též při jednání před soudem prvního stupně⁶², v zákonem stanovených případech (např. v řízení o ochraně osobnosti podle občanského zákoníku, v řízení o sporech vyvolaných konkurzem a vyrovnáním, o základu věci ve sporech o ochranu hospodářské soutěže) je toto možné pouze nejpozději do skončení prvního jednání, které se v nich konalo.⁶³ Nesplní-li žalobce uvedenou povinnost ani dodatečně, může to být důvodem k zamítnutí žaloby zcela nebo zčásti, nikoliv však k odmítnutí žaloby podle ustanovení § 43 odst. 2 OSŘ.⁶⁴

5.4.5. Označení důkazů

Mezi zvláštní náležitosti žaloby dále patří označení důkazů, jichž se navrhovatel dovolává. Tato zvláštní náležitost žaloby souvisí s povinností žalobce označit důkazy k prokázání svých tvrzení.⁶⁵

Žalobce má povinnost navrhnout důkazy, přesněji řečeno důkazní prostředky, ke všem v žalobě tvrzeným skutečnostem. Výjimkou z povinnosti navrhnout důkazní prostředky ke všem v žalobě tvrzeným skutečnostem je případ, kdy tvrzenou skutečností je skutečnost obecně známá nebo známá soudu z jeho činnosti – tyto skutečnosti není třeba dokazovat stejně jako právní předpisy uveřejněné nebo oznámené ve Sbírce zákonů České republiky.⁶⁶ Dále zákon stanoví, že skutečnosti, pro které je v zákoně stanovena domněnka, jež připouští důkaz opaku, má soud za prokázané, pokud v řízení nevyšel najevo opak.⁶⁷

Podle občanského soudního řádu mohou být důkazem všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci, zejména výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření

⁶² Viz ustanovení § 114a, § 118 odst. 1 a § 118a odst. 1 a 2 OSŘ.

⁶³ Viz ustanovení § 118b odst. 1 OSŘ.

⁶⁴ Co se týče otázky vylíčení rozhodujících skutečností, srov. např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1065/2002 ze dne 27.05.2003 nebo usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1310/2003 ze dne 30.09.2003.

⁶⁵ Viz ustanovení § 101 odst. 1 písm. b) a § 120 odst. 1 OSŘ.

⁶⁶ Viz ustanovení § 121 OSŘ. Uvedené lze zřejmě vztáhnout per analogiam i na mezinárodní smlouvy uveřejněné ve Sbírce mezinárodních smluv.

⁶⁷ Viz ustanovení § 133 OSŘ.

orgánů, fyzických a právnických osob, notářské nebo exekutorské zápisy a jiné listiny, ohledání a výslech účastníků. Pokud není způsob provedení důkazu předepsán, určí jej soud.⁶⁸

Důkazní prostředky by měl žalobce navrhnout a označit již v žalobě; jde-li o listinné důkazy, jichž se dovolává, je povinen je k žalobě připojit (postačují kopie listin).⁶⁹ Důkazní prostředky musí být označeny tak, aby je mohl soud pokud možno ihned provést – např. u svědků je třeba uvést jméno, příjmení a adresu bydliště, popř. jinou adresu, na které se pravidelně zdržují a na kterou jim lze doručovat písemnosti, co se týče listin, ty je třeba náležitě individualizovat, a to např. v případě smlouvy uvedením smluvních stran, datem jejího uzavření, pojmenováním smlouvy, popř. dalším jejím označením jako je její pořadová značka či číslo, v případě notářského zápisu uvedením jeho spisové značky, čeho se zápis týká (např. rozhodnutí valné hromady s.r.o. o uložení povinnosti společníkům přispět na vytvoření vlastního kapitálu příplatkem mimo základní kapitál⁷⁰) a data jeho sepsání apod. V případě, že žalobce neoznačí důkazy v žalobě, nejde o vadu žaloby, která by bránila pokračování v řízení. Důkazní povinnost může být žalobcem splněna – stejně jako v případě povinnosti tvrdit všechny pro rozhodnutí významné skutečnosti – i dodatečně, a to při přípravě jednání nebo též při jednání před soudem prvního stupně.^{71, 72}

5.4.6. Žalobní návrh

Důležitou náležitostí žaloby je žalobní návrh, nazývaný též jako žalobní petit. V občanském soudním řádu je žalobní návrh vymezen tak, že „...musí být z něj patrné, čeho se navrhovatel dovolává.“⁷³

Žalobní návrh je vyústěním, završením žalobní narace. Žalobní návrh musí ze žalobní narace vycházet, musí mezi nimi být věcný soulad. Žalobní návrh nemůže vycházet z takových skutkových okolností, ze kterých ho nelze zformulovat, popř. z takového skutkového vylíčení, které je neúplné, nepřesné, nesrozumitelné nebo neurčité.

⁶⁸ Viz ustanovení § 125.

⁶⁹ Viz ustanovení § 79 odst. 2 OSŘ.

⁷⁰ Viz ustanovení § 121 odst. 1 k ust. § 141 odst. 1 obchodního zákoníku.

⁷¹ Viz ustanovení § 114a, § 118 odst. 1 a § 118a odst. 3 OSŘ.

⁷² Co se týče otázky označení důkazů, srov. např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1065/2002 ze dne 27.05.2003.

⁷³ Viz ustanovení § 79 odst. 1.

Žalobní návrh vytyčuje práva a jim odpovídající povinnosti, o kterých se má v daném řízení rozhodnout a zároveň vymezuje způsob, jak o nich má být rozhodnuto. Žalobním návrhem se tedy vymezuje předmět řízení – soud musí přesně vědět, o čem má jednat a rozhodovat. Soud totiž nemůže žalobci přisoudit něco jiného nebo více, než čeho se domáhá; výjimkou z tohoto pravidla jsou řízení, která lze zahájit i bez návrhu (nesporná řízení), nebo jestliže z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky (viz bod 9.3.3.).⁷⁴

Žalobce musí v žalobním návrhu přesně formulovat svůj požadavek vůči žalovanému. Žalobní návrh musí být úplný, přesný, srozumitelný a určitý. Pokud by žalobce v žalobě vymezil žalobní návrh neúplně, nepřesně, nesrozumitelně nebo neurčitě, převzetí takového žalobního návrhu do výroku soudního rozhodnutí by znamenalo, že by rozhodnutí soudu nebylo (z materiálního hlediska) vykonatelné. Úplný, přesný, srozumitelný a určitý žalobní návrh není jen vyjádřením formálních náležitostí žaloby, ale je zcela nezbytným předpokladem pro to, aby soudní rozhodnutí bylo (z materiálního hlediska) vykonatelné⁷⁵ a aby tak nastaly právní účinky žalobcem zamýšlené.⁷⁶

Z vlastní zkušenosti mohou říci, že žalobní návrh bývá v praxi formulován jako návrh výroku (či výroků) rozsudku, který by soud mohl do rozhodnutí bez dalšího převzít, pokud by žalobě vyhověl. Avšak občanský soudní řád žalobci neukládá povinnost formulovat žalobní návrh ve formě výroku rozsudku soudu. Postačuje, aby ze žaloby bylo patrné, čeho se žalobce dovolává; v tomto duchu též hovoří judikatura Nejvyššího soudu. Za splnění povinnosti uvést v žalobě žalobní návrh se považuje, pokud v ní žalobce uvede, čeho se domáhá, pokud v žalobě úplně, přesně, srozumitelně a určitě označí – tak, aby to bylo možné z obsahu žaloby bez pochybností dovést –

- 1) povinnost, která má být žalovanému uložena rozhodnutím soudu, pokud žalobce požaduje, aby bylo rozhodnuto o splnění povinnosti, která vyplývá ze zákona, z právního vztahu nebo z porušení práva⁷⁷,
- 2) způsob určení právního vztahu, práva nebo právní skutečnosti,

⁷⁴ Viz ustanovení § 153 odst. 2 OSŘ.

⁷⁵ Viz ustanovení § 261a odst. 1 OSŘ.

⁷⁶ Viz např. nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 233/97 ze dne 01.09.1998.

⁷⁷ Viz ustanovení § 80 písm. b) OSŘ.

pokud žalobce požaduje určení, zda tu právní vztah, právo nebo právní skutečnost je či není⁷⁸.

O tom, jak bude formulován výrok rozhodnutí, rozhoduje výhradně soud. Pokud je tedy žalobní petit úplný, přesný, srozumitelný a určitý, neporuší soud ustanovení § 155 odst.1 OSŘ⁷⁹, popř. jiné zákonné ustanovení, jestliže použitím jiných slov vyjádří ve výroku rozhodnutí ta práva a povinnosti, kterých se žalobce domáhal. Případným návrhem žalobce na znění výroku rozhodnutí není soud vázán s tím, že při jeho formulaci soud samozřejmě musí dbát, aby vyjadřoval (z obsahového hlediska) to, čeho se žalobce žalobou domáhal. Překročit žalobu a přisoudit něco jiného nebo více, než čeho se žalobce domáhal, může – jak bylo řečeno výše – jen v zákonem stanovených případech.⁸⁰ Výše uvedené zcela platí i v případě rozsudku ukládajícího prohlášení vůle, který nahrazuje toto prohlášení.⁸¹ Soudu nepřísluší, aby sám podle obsahu žaloby formuloval výrok rozsudku, z něhož by vyplývalo prohlášení vůle, pokud tak v žalobním návrhu neučinil sám žalobce.⁸²

Co se týče určitosti žaloby, judikoval Ústavní soud, že „žalobu nelze považovat za neurčitou, jestliže žalobnímu návrhu, nebo jeho části, nebude moci být vyhověno proto, že není v souladu s hmotným právem (žalovaný není pasivně legitimován), ani tehdy, jestliže jednotlivé části petitu nemohou vedle sebe obstát (navzájem se vylučují). Podle výsledku nalézacího řízení (především v závislosti na unesení důkazního břemene) obecný soud rozhodne, která z částí žaloby je věcně nedůvodná a zamítne ji (příp. ji zamítne v celém rozsahu). Posuzovat soulad žaloby s hmotným právem ještě před tím, než bude požadovaný nárok věcně projednán, soudu nepřísluší. Riziko, že takto formulované žalobě nebude vyhověno, nese v plném rozsahu žalobce. Jestliže bylo řízení před obecnými soudy, z výše uvedených důvodů, zastaveno, aniž došlo k meritornímu projednání stěžovatelčiny žaloby, bylo porušeno její základní právo domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu (denegatio iustitiae) podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i povinnost soudů poskytovat

⁷⁸ Viz ustanovení § 80 písm. c) OSŘ nebo zvláštní právní předpisy, např. ustanovení § 64 zákoníku práce.

⁷⁹ Toto ustanovení OSŘ mj. stanoví: „Obsah rozhodnutí ve věci samé vysloví soud ve výroku rozsudku.“

⁸⁰ Viz např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 909/2003 ze dne 20.08.2003, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 967/2004 ze dne 31.05.2005 nebo usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2068/2005 ze dne 24.08.2006.

⁸¹ Viz ustanovení § 161 odst. 3 OSŘ.

⁸² Srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2613/2000 ze dne 19.09.2002.

zákonem stanoveným způsobem ochranu právům podle čl. 90 Ústavy České republiky.⁸³

Ze skutkového stavu může vyplývat i více nároků. Žalobce není nijak omezen v tom, který z nároků vůči žalovanému uplatní, tedy které nároky uvede v žalobě (žalobním návrhu). Jedná se o projev zásady dispoziční, kdy žalobce podanou žalobou určuje předmět řízení podle vlastního uvážení. Žalobce si může z více do úvahy připadajících nároků buď vybrat některé z nich, nebo může uplatňovat všechny tyto nároky (v tomto případě jde o tzv. kumulaci nároků) a konečně může uplatnit pouze část svého nároku. Dále může žalobce do žaloby (žalobního návrhu) zahrnout další, tzv. vedlejší, návrhy. Vedlejším návrhem může být např. návrh na částečné či úplné osvobození od soudního poplatku.⁸⁴

V žalobním návrhu je třeba povinnosti, jejichž splnění se žalobce žalobou domáhá, výslovně vyjmenovat. Nepostačuje žalobní návrh formulovat např. tak, že v něm žalobce odkáže na smlouvu, ze které tyto povinnosti vyplývají.⁸⁵ V některých případech je však přípustná výjimka, a to co se týče odkazu na zákonné ustanovení. V žalobním návrhu lze odkázat na příslušné zákonné ustanovení, pokud toto stanoví obsáhlé a specifické náležitosti, jejichž převzetí do žalobního návrhu (a následně do výroku rozsudku) by bylo obtížné.⁸⁶

Z hlediska druhu rozlišujeme různé žalobní návrhy (žalobní petitivy). Jedná se o tyto:

- jednoduchý petit

Jednoduchým petitem se uplatňuje jeden nárok, který vyplývá z jednoho skutkového stavu. V praxi se vyskytuje nejčastěji.

- složený petit

O složený petit jde tehdy, kdy je žalobou uplatněno více nároků; tento případ se též nazývá objektivní kumulace. Dále tehdy, dojde-li ke spojení věcí.⁸⁷ Složený petit vychází z jednoho skutkového stavu nebo z více skutkových stavů. Soud rozhoduje o každém z nároků samostatně, avšak společným rozsudkem.

- eventuální petit

⁸³ Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 456/2000 ze dne 13.02.2001.

⁸⁴ Viz ustanovení § 138 OSŘ.

⁸⁵ Viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 207/2001 ze dne 14.11.2001.

⁸⁶ Viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1068/2000 ze dne 07.05.2002.

⁸⁷ Spojení věcí blíže upravuje ustanovení § 112 a násl. OSŘ.

Eventuální petit je zvláštním typem petitu složeného. Jeho podstatou je, že žalobce se v žalobě domáhá určitého plnění – jde o tzv. primární petit. Avšak pro případ, že by během řízení vyšlo najevo, že primární petit není možno pro určité, objektivní skutečnosti přisoudit (např. nemožnost vydat hmotnou věc, protože tato věc již neexistuje), domáhá se žalobce za účelem uspokojení téhož nároku plnění jiného (např. náhrada škody); v tomto případě hovoříme o tzv. eventuálním petitu. Eventuální petit se v žalobě uvozuje slovy „eventuálně“, popř. „in eventum“.⁸⁸

- alternativní petit

Alternativní petit je – stejně jako petit eventuální – zvláštním typem petitu složeného. V případě, že dlužník má na základě smlouvy nebo právního předpisu, tedy na základě hmotného práva, právo volby ohledně toho, jaké plnění poskytne věřiteli⁸⁹, musí toto respektovat žalobce v podané žalobě. Žalobce musí v žalobním návrhu uvést všechna plnění, ze kterých má dlužník na výběr; jednotlivé možnosti plnění se v žalobním návrhu oddělují slovem „nebo“. Uvedený žalobní návrh nazýváme alternativním petitem.

Dlužník (žalovaný) musí provést volbu plnění nejpozději v rámci vykonávacího řízení. Jestliže dlužník učiní výběr plnění již během nalézacího řízení, stanoví mu soud povinnost poskytnout žalobci pouze toto zvolené plnění; od zvoleného plnění již dlužník nemůže ustoupit.⁹⁰ Neučiní-li tak dlužník, rozhodne soud o tom, že je povinen poskytnout žalobci všechna plnění. V tomto případě hovoříme o alternativním výroku. Uvedené se samozřejmě týká situace, kdy soud žalobě vyhová.

Použití alternativního petitu přichází do úvahy jen tehdy, kdy – jak je uvedeno již výše – má právo volby dlužník. Má-li právo volby věřitel, musí si vybrat, které z možných plnění bude po dlužníkovi požadovat, ještě před podáním žaloby. V takovémto případě by pak mohl žalovat pouze o zvolené plnění.

- alternativa facultas

Žalobce může v žalobním návrhu dát dlužníkovi (žalovanému) možnost, aby se svého závazku vůči němu zprostil též poskytnutím jiného plnění, než ke kterému je povinen na základě smlouvy nebo právního předpisu, tedy na základě práva hmotného. Tímto

⁸⁸ Co se týče otázky eventuálního petitu, srov. např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 1171/2003 ze dne 30.11.2004.

⁸⁹ Viz ustanovení § 561 odst. 1 (věta první) občanského zákoníku a § 327 odst. 1 obchodního zákoníku.

⁹⁰ Viz ustanovení § 561 odst. 1 (věta druhá) občanského zákoníku a § 327 odst. 2 obchodního zákoníku.

alternativním plněním zpravidla bývá plnění peněžité. V případě, že soud žalobě vyhoví, může dlužníkovi (žalovanému) uložit povinnost poskytnout žalobci pouze to plnění, ke kterému je povinen podle hmotného práva s tím, že ve výroku rozsudku však uvede též navržené alternativní plnění; soud přezkoumá, zda takovéto alternativní plnění je právně možné. Případný výkon rozhodnutí ale může být veden též pouze na plnění, které má hmotněprávní základ. Alternativa facultas (alternativní zmocnění) je tedy pouze procesním návrhem žalobce a nemá základ v právu hmotném.

Alternativa fakultas není výslovně uvedena v platném civilním právu procesním, soudní praxe (a právní nauka) však její použití akceptuje.⁹¹

Požaduje-li žalobce po žalovaném peněžité plnění, musí být z žaloby patrna mj. částka, která mu má být žalovaným zaplácena. To znamená, že v žalobním návrhu musí být tato částka přesně vyčíslena. Nemůže-li žalobce tuto částku (peněžitý nárok) přesně vyčíslit, musí ji uvést alespoň v přibližné výši, avšak opět určitě. Pokud by byla částka vyčíslena nepřesně, nejasně – např. slovy „asi 23 000,00 Kč“ –, nebo by nebyla vyčíslena vůbec a její vyčíslení by žalobce ponechal na uvážení soudu, jednalo by se o vadu žaloby, a to pro nedodržení požadavku určitosti žalobního návrhu.⁹²

Požaduje-li žalobce po žalovaném vydání věci movité, musí být v žalobě (tzv. vindikační či revindikační žaloba⁹³) taková věc dostatečně individualizována, tj. musí být uvedena tak, aby se odlišovala od všech ostatních existujících věcí stejného druhu. Dostatečná individualizace věci je důležitá pro případný výkon rozhodnutí. Soud totiž může ve vykonávacím řízení v usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí věc uvést jen tak, jak je uvedena v příslušném rozhodnutí učiněného v rámci řízení nalézacího, které má být vykonáno.

Platné občanské právo se však otázkou individualizace movité věci, jejíž vydání se žalobce domáhá, nezabývá, tuto problematiku neupravuje. Individualizaci věcí movitých ale upravoval Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch z roku 1811, tzv.

⁹¹ Co se týče otázky alternativy facultas, srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2322/2004 ze dne 29.09.2005 nebo usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 360/2003 ze dne 29.04.2004.

⁹² Nejvyšší soud se k otázce přesnosti vyčíslení peněžitého plnění v žalobě vyjadřuje v množství svých rozhodnutí, srov. např. usnesení sp. zn. 21 Cdo 338/2005 ze dne 21.12.2005, nebo rozsudek sp. zn. 30 Cdo 967/2004 ze dne 31.05.2005, či usnesení sp. zn. 21 Cdo 909/2003 ze dne 20.08.2003, popř. rozsudek sp. zn. 21 Cdo 968/2003 ze dne 12.08.2003, k otázce nevyčíslení požadované částky viz např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2694/2005 ze dne 25.04.2006.

⁹³ Tento název je odvozen z latinského pojmu „rei vindicatio“, což znamená vlastnická žaloba. Žalobu na vydání věci spolu se žalobou zápuřčí (popírací) označujeme jako žaloby vlastnické.

ABGB, neboli obecný zákoník občanský (dále jen „OZO“)⁹⁴ a současná právní (soudní) praxe z této úpravy vychází i dnes. Ustanovení § 370 OZO stanovilo, že kdo movitou věc soudně žádá nazpět, musí ji popsat znaky, kterými se rozezná od všech podobných věcí stejného druhu. Požadavek na individualizaci věci byl dále upřesněn judikaturou bývalého Nejvyššího soudu v Brně – například v rozsudku sp. zn. RV I 1110/43 (Vážný 18813) ze dne 14. 9. 1944 se uvádí, že „ustanovení § 370 OZO o popisu vindikované věci nelze vykládati tak rigorosně, že by byl nutný tak zevrubný popis zažalovaných věcí, aby byly rozlišeny ode všech ostatních věcí stejného druhu - vůbec ("ve světě") existujících. Stačí, je-li prokázána taková individualizace věci, aby byla dána určitost žalobní žádosti a věc bylo možno rozeznati od věcí stejného druhu, jsoucích v držbě toho, proti komu se žalobce domáhá jejího vydání“.

Pokud by se vždy důsledně trvalo na tom, aby byla vindikovaná věc v žalobě (žalobním návrhu) vždy vymezena tak, aby se odlišovala od všech ostatních existujících věcí stejného druhu, popř. věcí podobných, bylo by v podstatě možno podat žalobu na vydání pouze takové věci, která je jedinečná, např. originál uměleckého díla či jediný výrobek svého druhu. V případě revindikační žaloby je zpravidla sporu o vlastnictví k věci, nikoliv o tom, kdo má věc u sebe, tedy o tom, že věc má u sebe žalovaný. Proto postačuje, vymezí-li žalobce věc obecněji, a to tak, aby ji dostatečně odlišil od těch věcí, které má v držbě či detenci žalovaný (např. televizor určité značky a průměru obrazovky). V řadě případů totiž nebude možno hromadně vyráběnou a prodávanou věc identifikovat takovým způsobem, aby byla odlišena od všech ostatních existujících výrobků stejného druhu, a proto to ani nelze po žalobci žádat. V případě, že by žalovaný tvrdil, že má v držbě či detenci více věcí, které odpovídají takto obecně vymezené věci, bylo by důkazní břemeno, že je tomu tak, na něm. Pokud by v řízení vyšlo najevo, že žalovaný skutečně má ve své držbě či detenci více věcí odpovídajících věci v žalobě vymezené, musel by žalobce popis věci upřesnit. K tomu by žalobce již zpravidla disponoval přesnějšími údaji o věci, získanými v průběhu řízení (např. na základě ohledání věci⁹⁵), které by mu umožnily věc popsat podrobněji.⁹⁶

⁹⁴ Obecný zákoník občanský platil na území rakouské monarchie od 01.01.1812 a poté i v samostatné Československé republice až do r. 1950. V českém jazyce vyšel v r. 1812 pod názvem Kniha všeobecných zákonů městských.

⁹⁵ Viz ustanovení § 130 OSŘ.

⁹⁶ Co se týče otázky individualizace movité věci, jejíž vydání se žalobce domáhá, v žalobě (žalobním návrhu), srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1474/2002 ze dne 03.10.2002.

O vydání věci jde i v případě žaloby spoluvlastníka na podání vyúčtování hospodaření se společnou věcí. Nárok na předložení vyúčtování hospodaření se společnou věcí je však širší než nárok na vydání věci, tedy vydání dokladů.⁹⁷ V případě uvedené žaloby není třeba jednotlivé účetní doklady v žalobě označit. Po žalobci to ani nelze spravedlivě požadovat, protože zpravidla s nimi ani není blíže seznámen či o nich informován.⁹⁸

Hovoří-li se v žalobě (žalobním návrhu) o věcech nemovitých (tzv. nemovitosti), např. v případě žaloby na vyklizení nemovitosti⁹⁹, musí v ní být nemovitosti náležitě specifikovány. Nemovitostmi se rozumí pozemky a stavby spojené se zemí pevným základem.¹⁰⁰ Stavbou rozumíme budovy, byty, nebytové prostory (a to i rozestavěné) a jiné stavby.¹⁰¹

Vymezení nemovitostí tedy musí obsahovat tyto údaje:

- parcelní číslo
- název katastrálního území, ve kterém leží
- v případě, že jsou v katastrálním území pozemky vedeny ve dvou číselných řadách, též údajem, zda se jedná o pozemkovou nebo stavební parcelu

jedná-li se o pozemky,

- označení pozemku, na němž je budova postavena
- číslo popisné nebo evidenční
- způsob využití budovy, pokud se číslo popisné ani evidenční budově nepřiděluje
- příslušností budovy k části obce, pokud je název části obce odlišný od názvu katastrálního území, v němž se nachází pozemek, na kterém je budova postavena, jde-li o budovu s číslem popisným či evidenčním

jedná-li se o budovy,

⁹⁷ Povinnost odpovídající uvedenému nároku není platným občanským právem výslovně stanovena. Dříve tomu tak bylo, a to v obecném zákoníku občanském i v občanském zákoníku z r. 1950 (zákon č. 141/1950 Sb.). Nyní je možno tuto povinnost dovodit z ustanovení § 139 odst. 2 občanského zákoníku. Navíc bez existence práva na předložení vyúčtování hospodaření se společnou věcí by spoluvlastník s věcí přímo nehospoďářící nemohl uplatnit své právo na užitky a plody věci, které mu zaručuje zákon, konkrétně ustanovení § 123 občanského zákoníku.

⁹⁸ Co se týče žaloby spoluvlastníka na podání vyúčtování hospodaření se společnou věcí, srov. usnesení sp. zn. 22 Cdo 492/2005 ze dne 18.04.2005.

⁹⁹ Jedná se o žalobu obdobnou žalobě na vydání věci (movité); je možno o ní hovořit též jako o žalobě na vydání nemovitosti, avšak v soudní praxi převládá výše v textu uvedené označení.

¹⁰⁰ Viz ustanovení § 119 odst. 2 občanského zákoníku.

¹⁰¹ Viz ustanovení § 2 zákona o vlastnictví bytů, ustanovení § 1 písm. a) zákona č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor, ve znění pozdějších předpisů, a ustanovení § 139b zákona č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů.

- označení pozemku, na němž je budova rozestavěna
- označení, že se jedná o rozestavěnou budovu

jedná-li se o rozestavěné budovy,

- označení budovy, v níž jsou vymezeny
- číslo bytu nebo nebytového prostoru
- pojmenování nebytového prostoru, popřípadě popis umístění v budově, pokud nejsou byty a nebytové prostory očíslovány

jedná-li se o byty a nebytové prostory,

- označení pozemku, na němž je dům s byty a nebytovými prostory rozestavěn
- číslo bytu nebo nebytového prostoru
- pojmenování nebytového prostoru, popřípadě popis umístění v rozestavěném domě s byty a nebytovými prostory, pokud nejsou byty a nebytové prostory očíslovány
- označení, že se jedná o rozestavěný byt nebo nebytový prostor.

jedná-li se o rozestavěné byty nebo nebytové prostory.¹⁰²

Nemovitosti mohou být – a v praxi bývají – označovány i dalšími údaji. Takovým údajem např. bývá výměra a druh (např. zastavěná plocha s nádvořím) v případě pozemků, výměra a uvedení podlaží budovy, ve kterém se nachází v případě bytu či nebytového prostoru, obec a okres¹⁰³ ve kterém se nemovitost nachází, list vlastnictví, na kterém je nemovitost zapsána, katastrální úřad a katastrální pracoviště, kteří nemovitost evidují apod. Označení nemovitosti v žalobě, resp. žalobním návrhu tedy může být následující:

- pozemek p.č. 974/6 o výměře 206 m² - zastavěná plocha s nádvořím, zapsaný na LV 1361 pro k.ú. Rybáře, obec a okres Karlovy Vary, vedeném Katastrálním úřadem pro Karlovarský kraj, katastrální pracoviště Karlovy Vary

- budova č.p. 751 na pozemku p.č. 974/6 a p.č. 974/7 zapsaná na LV 1195 pro k.ú. Rybáře, obec a okres Karlovy Vary, vedeném Katastrálním úřadem pro Karlovarský kraj, katastrální pracoviště Karlovy Vary

¹⁰² Viz ustanovení § 5 odst. 1 zákona č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰³ Viz zákon č. 36/1960 Sb., o územním členění státu, ve znění pozdějších předpisů, a vyhláška č. 564/2002 Sb., o stanovení území okresů České republiky a území obvodů hlavního města Prahy.

- bytová jednotka č. 751/20 nacházející se v 6. nadzemním podlaží budovy č.p. 751 na pozemku p.č. 974/6 a p.č. 974/7 zapsaný na LV 2643 pro k.ú. Rybáře, obec a okres Karlovy Vary, vedeném Katastrálním úřadem pro Karlovarský kraj, katastrální pracoviště Karlovy Vary

- nebytový prostor č. 751/22 v budově č.p. 751 na pozemku p.č. 974/6 a p.č. 974/7 zapsaný na LV 2643 pro k.ú. Rybáře, obec a okres Karlovy Vary, vedeném Katastrálním úřadem pro Karlovarský kraj, katastrální pracoviště Karlovy Vary

Žaluje-li žalobce na vyklizení části pozemku, musí být k žalobě připojen geometrický plán, na kterém je příslušná část pozemku vyznačena, a to proto, aby byl dodržen požadavek přesnosti a určitosti žaloby (žalobního návrhu). Avšak v případě, kdy je část pozemku v žalobě (žalobním návrhu) vymezena jiným způsobem, který nezbuzuje pochybnosti o tom, jaké části pozemku se žaloba týká, není připojení geometrického plánu podmínkou; žaloba je i v tomto případě dostatečně přesná a určitá. Uvedený právní názor je použitelný pro náležité vymezení i pozemku celého.¹⁰⁴

5.4.7. Další náležitosti žaloby

Občanský soudní řád stanoví, že v případě, kdy se jedná o věci vyplývající z obchodních vztahů, musí dále žaloba obsahovat následující zvláštní náležitosti.

Právnícké osoby se musí v žalobě – kromě již výše uvedeného (viz bod 5.4.2.) – označit také jejich identifikačním číslem. Identifikačním číslem rozumíme číselný kód, který slouží k identifikaci ekonomického subjektu a má pouze evidenční význam.¹⁰⁵

Stejně tak jako právnícké osoby, i fyzické osoby, které jsou podnikatelem, musí být v žalobě – kromě již výše uvedeného (viz bod 5.4.2.) – označeny jejich identifikačním číslem. O identifikačním čísle fyzických osob platí to, co bylo řečeno ohledně identifikačního čísla osob právnických.

Je-li to třeba ke spolehlivé identifikaci subjektu, který má být účastníkem řízení, je možno v žalobě – kromě již výše uvedeného (viz bod 5.4.2. a 5.4.7. v části týkající se identifikačního čísla) – uvést ještě další potřebné údaje. Takovým údajem může být u fyzických osob, které jsou podnikateli, uvedení odlišujícího dodatku za jejich jménem a

¹⁰⁴ Viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1799/2004 ze dne 21.06.2005.

¹⁰⁵ Viz ustanovení § 2 písm. l) a § 21 odst. 1 zákona č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění pozdějších předpisů. Co se dále týče identifikačního čísla, srov. ustanovení § 21 - § 24 uvedeného zákona.

příjmením.¹⁰⁶ Nebo takovým údajem může u osob zapsaných do obchodního rejstříku, popř. do jiného obdobného rejstříku (např. rejstřík obecně prospěšných společností, rejstřík nadací) být uvedení rejstříkového soudu, u něhož jsou vedeny¹⁰⁷, včetně oddílu a čísla vložky. Dále takovým údajem může u právnických osob být uvedení osob jednajících jménem právnické osoby, tj. její statutární orgán (pozor, zde nejde o uvedení zástupce – k tomu viz výše bod 5.4.3.).¹⁰⁸ Uvedené údaje v praxi zpravidla v žalobě bývají uvedeny, a to nejen v případech věcí vyplývajících z obchodních vztahů.

Vzhledem k výše uvedenému v bodech 5.4.2., 5.4.3. a v bodě tomto může označení účastníka řízení v žalobě vypadat např. následovně:

- Jiří Kovařík, nar. 03.11.1978, bytem Karlovy Vary, Chomutovská 751/12, PSČ 360 10

- AQUATHERM GROUP KV, s.r.o., IČ: 252 24 697, se sídlem Karlovy Vary, Plzeňská 1445/11, PSČ 360 01, obchodní společnost zapsaná v obchodním rejstříku vedeném Krajským soudem v Plzni v oddíle C., vložka 10187

jednající Michalem Maškem – jednatelem

zastoupena Mgr. Petrem Šindelářem, advokátem ve sdružení MARTIN TOCIK & PARTNER, advokátní kancelář se sídlem Karlovy Vary, Moskevská 66, PSČ 360 01

- Česká republika – Nejvyšší kontrolní úřad, se sídlem Praha 7, Jankovcova 63, PSČ 170 04

- Ing. Jiří Kovařík – K-projekt, IČ: 733 98 781, se sídlem Karlovy Vary, Chomutovská 751/12, PSČ 360 10

¹⁰⁶ Viz ustanovení § 8 odst. 2 obchodního zákoníku.

¹⁰⁷ Viz ustanovení § 27 odst. 2 obchodního zákoníku k ust. § 9 odst. 3 písm. a) OSŘ spolu s ustanovením § 200a OSŘ; dále např. též ustanovení § 5 odst. 1 zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech, ve znění pozdějších předpisů, a ustanovení § 5 odst. 1 zákona č. 227/1997 Sb., o nadačních a nadačních fondech, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁸ Jednání jménem právnické osoby je pojato odlišně v právu hmotném a právu procesním. Podle práva hmotného je jednáním jménem právnické osoby pouze jednání jejího statutárního orgánu [existují výjimky – např. v případě likvidace obchodní společnosti (viz ustanovení § 70 odst. 3 a § 72 obchodního zákoníku) apod.] – viz ustanovení § 20 odst. 1 občanského zákoníku, stejně hovoří i ustanovení § 13 odst. 1 obchodního zákoníku. Jiný způsob jednání právnické osoby je považován za zastoupení (§ 20 odst. 2 a § 22 a násl. občanského zákoníku, obdobně též § 13 odst. 3 a § 14 a násl. obchodního zákoníku). K uvedenému srov. též Knappová, M., Švestka, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné I., třetí aktualizované a doplněné vydání, ASPI Publishing, s.r.o., Praha 2002, str. 185, 186. Oproti tomu právo procesní považuje za jednání jménem právnické osoby (§ 21 OSŘ) i případy, které jsou podle práva hmotného považovány za zastoupení – viz ustanovení § 21 odst. 1 písm. b) – d) OSŘ. Z uvedeného zákonného ustanovení by se sice mohlo zdát, že jde o zastoupení („Za právnickou osobu jedná...“), avšak procesní nauka hovoří o jednání jménem právnické osoby – viz Winterová, A. a kolektiv: Civilní právo procesní, 3. aktualizované a doplněné vydání, Linde Praha, a.s., Praha 2004, str. 145.

zastoupen JUDr. Martinem Tocikem, advokátem ve sdružení MARTIN TOCIK & PARTNER, advokátní kancelář se sídlem Karlovy Vary, Moskevská 66, PSČ 360 01

5.5. KUMULACE

Jak vyplývá z ustanovení § 91 OSŘ, jednou a téže žalobou může uplatnit svůj nárok vůči žalovanému více žalobců nebo může jeden žalobce uplatnit své nároky vůči několika žalovaným (tzv. subjektivní kumulace).¹⁰⁹

Dále § 112 OSŘ umožňuje, aby o věcech projednávaných jedním soudem, které spolu skutkově souvisejí nebo se týkají týchž účastníků, se konalo společné řízení. Z ustanovení § 112 odst. 2 OSŘ vyplývá, že různé nároky z různých žalobních důvodů lze uplatnit společně jedinou žalobou (tzv. objektivní kumulace).¹¹⁰ Z procesního hlediska je objektivní kumulace možná, pokud jde pro všechny věci o shodný druh řízení, o shodnou příslušnost a shodné obsazení soudu; určitá omezení ve vztahu k místní příslušnosti stanoví ustanovení § 89 OSŘ.

5.6. POSTUP V PŘÍPADĚ VAD ŽALOBY

Z obsahu a smyslu platného občanského soudního řádu vyplývá zásada „každý nechť si střeží svá práva“, neboli zásada odpovědnosti účastníka řízení za ochranu svých práv. Uplatnění této zásady však nezbavuje soud jeho povinnosti poskytovat účastníkům řízení součinnost v případech, kdy je této součinnosti nezbytně třeba k ochraně jejich procesních práv. Soud musí účastníkům poskytnout součinnost v míře potřebné k tomu, aby v řízení nebyly porušeny ústavní zásady vyplývající zejména z Listiny základních lidských práv a svobod, především právo na soudní ochranu¹¹¹, které jsou pro oblast práva občanského (civilního) provedeny občanským soudním řádem.

Součinnost soudu je upravena § 43 OSŘ. Zákon v ustanovení § 43 odst. 1 stanoví, že „předseda senátu usnesením vyzve účastníka, aby bylo opraveno nebo

¹⁰⁹ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 1543/2005 ze dne 31.01.2006, resp. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 32/2000 ze dne 31.10.2000.

¹¹⁰ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2165/2004 ze dne 11.05.2005.

¹¹¹ Viz ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny základních lidských práv a svobod.

doplněno podání, které neobsahuje všechny stanovené náležitosti nebo které je nesrozumitelné nebo neurčité. K opravě nebo doplnění podání určí lhůtu a účastníka poučí, jak je třeba opravu nebo doplnění provést.“ Dále odst. 2 uvedeného paragrafu říká, že „není-li přes výzvu předsedy senátu podání řádně opraveno nebo doplněno a v řízení nelze pro tento nedostatek pokračovat, soud usnesením podání, kterým se zahajuje řízení, odmítne. K ostatním podáním soud nepřihlíží, dokud nebudou řádně opravena nebo doplněna. O těchto následcích musí být účastník poučen.“

Z uvedeného zákonného ustanovení tedy vyplývá, že předseda senátu je povinen žalobu vždy přezkoumat, zda je úplná, srozumitelná a určitá. Pokud zjistí, že žaloba je v kterékoliv její části neúplná, tj. chybí v ní některá z náležitostí stanovených zákonem, nebo je nesrozumitelná či neurčitá, usnesením vyzve žalobce, aby v usnesení vytknuté nedostatky žaloby opravil nebo chybějící náležitosti do žaloby doplnil. Předseda senátu v usnesení dále žalobci určí lhůtu, ve které je třeba opravu či doplnění učinit, a poučí ho, jak je třeba opravu či doplnění provést.

Poučovací povinnost se vztahuje v podstatě ke všem částem žaloby, nikoliv pouze k žalobnímu návrhu. To znamená, že soud, resp. předseda senátu bude postupovat výše uvedeným způsobem např. tehdy, kdy budou v žalobě neurčitě či nesrozumitelně vymezení účastníci řízení nebo žalobní narace bude neúplná, nepřesná, nesrozumitelná, popř. neurčitá či žalobní návrh nebude řádně formulován apod. Předseda senátu však může žalobce (účastníka řízení) poučit v zásadě pouze o jeho procesních právech, poučení o právu hmotném je v řízení nepřípustné.¹¹² Pokud by soud žalobce (účastníky řízení) poučoval o hmotném právu, došlo by k porušení zásady rovnosti účastníků řízení.¹¹³ Proto v případě, kdy např. žalobce v (procesně bezvadné) žalobě označí za žalovaného subjekt, který nemá způsobilost být účastníkem řízení, avšak tento subjekt je v žalobě vymezen přesně, určitě tak, že není pochyb, kdo je žalovaným, nemůže soud postupovat podle ustanovení § 43 OSŘ. V takovém případě se totiž nejedná o vadu žaloby, ale o nedostatek podmínky řízení, který nelze odstranit, a proto je na místě postup podle ustanovení § 104 odst.1 OSŘ, tedy zastavení řízení.¹¹⁴ Hranice mezi tím, co je ještě poučením podle § 43 OSŘ přípustným a co je již poučením nepřípustným, je však v praxi mnohdy těžko určitelná. Dokonce se v některých

¹¹² Viz ustanovení § 5 OSŘ.

¹¹³ Viz ustanovení § 18 odst. 1 OSŘ.

¹¹⁴ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 366/2002 ze dne 22.10.2002.

případech považuje za přípustné i poučení mající základ v právu hmotném – např. tehdy, když žalobce v žalobě (žalobním návrhu) nedostatečně vymezí nemovitosti, má předseda senátu povinnost ho vyzvat, aby upřesnil žalobu v označení nemovitostí tak, aby odpovídalo § 5 odst. 1 zák. č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon).¹¹⁵

V případě, že žalobce ve stanovené lhůtě žalobu podle pokynů předsedy senátu uvedených v usnesení neopraví nebo nedoplní a v řízení z tohoto důvodu nelze pokračovat, znamená to pro něho nepříznivé následky. Zákon totiž stanoví, že v uvedeném případě soud usnesením žalobu odmítne. Zákon však též ukládá soudu, resp. předsedovi senátu povinnost, aby v usnesení, kterým je žalobce vyzván k opravě či doplnění žaloby, byl o takovém následku poučen. Pokud by v usnesení vydaném ve smyslu ustanovení § 43 odst. 1 OSŘ uvedené poučení chybělo, bylo nesprávné či neúplné, nemohly by vůči žalobci být vyvozovány závěry z neopravení či nedoplnění žaloby, k nimž byl předsedou senátu vyzván, tedy by nemohlo být vydáno pro žalobce nepříznivé rozhodnutí.

Výjimkou z výše uvedených následků je případ, kdy žalobce ani přes výzvu předsedy senátu neoznačí důkazy, jichž se v žalobě dovolává. V tomto případě se nejedná o vadu žaloby, která by bránila pokračování v řízení, a to proto, že důkazní povinnost může žalobce splnit i dodatečně při přípravě jednání nebo až při jednání před soudem prvního stupně.¹¹⁶

Výše uvedené ohledně součinnosti soudu platí též pro odvolání a dovolání.^{117, 118}

5.7. ZPŮSOB PODÁNÍ ŽALOBY

Vzhledem k tomu, že žaloba je – jak vyplývá z jejího charakteru (viz výše bod 5.1.) i z ustanovení § 79 odst. 1 OSŘ¹¹⁹ – druhem procesního podání, je možno ji učinit

¹¹⁵ Viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 411/98 ze dne 21.09.2000.

¹¹⁶ Viz ustanovení § 114c odst. 1, § 118a odst. 3 a § 118b odst. 1 OSŘ, dále též usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 370/2002 ze dne 15.10.2002.

¹¹⁷ Viz ustanovení § 209 a § 243c OSŘ.

¹¹⁸ K otázce součinnosti předsedy senátu v případě, kdy žaloba neobsahuje všechny stanovené náležitosti nebo je nesrozumitelná či neurčitá, existuje bohatá judikatura Nejvyššího soudu, srov. např. usnesení sp. zn. 26 Cdo 1491/2005 ze dne 12.01.2006, usnesení sp. zn. 25 Cdo 1874/2005 ze dne 15.12.2005 či rozsudek sp. zn. 30 Cdo 967/2004 ze dne 31.05.2005 aj.

¹¹⁹ „...musí kromě obecných náležitostí (§ 42 odst. 4) obsahovat...“

způsoby, které zákon stanoví pro učinění podání. Podle ustanovení § 42 odst. 1 OSŘ je tedy možno žalobu učinit následujícími způsoby:

- písemně
- v elektronické podobě
- telegraficky
- telefaxem

Z uvedeného zákonného ustanovení je zřejmé, že žalobu nelze učinit ústně do protokolu, to lze pouze u ostatních druhů podání a u návrhů, které jsou v zákoně taxativně vyjmenovány, a dále ji – stejně jako i ostatní podání – nelze učinit telefonicky.¹²⁰

Je-li žaloba učiněna v elektronické podobě, telegraficky nebo telefaxem, vyžaduje zákon k tomu, aby k ní bylo možno přihlížet, splnění další povinnosti, a to ve lhůtě tří dnů ode dne jejího učinění některým ze zmíněných důvodů. Žalobce je povinen v uvedené lhůtě soudu doručit originál žaloby v písemné podobě, popř. písemné podání shodného znění, byla-li učiněna v elektronické podobě nebo telefaxem, nebo písemné podání, byla-li žaloba učiněna telegraficky. V případě, že žalobce uvedenou povinnost ve stanovené lhůtě nesplní, soud k takovýmto podáním nebude přihlížet.¹²¹

Co se týče uvedené třídní lhůty, jedná se o lhůtu zákonnou a nelze ji prodloužit.¹²²

5.8. ZMĚNA ŽALOBY, ZPĚTVZETÍ ŽALOBY

Žalobce je oprávněn během řízení žalobu změnit nebo ji vzít zpět. Zákon řadí změnu žaloby i její zpětvzetí mezi úkony účastníků ve věci samé.¹²³

Posoudit, zda jde o změnu žaloby nebo o její doplnění (viz výše bod 5.6.), není občas snadné, jelikož hranice mezi změnou žaloby a jejím doplněním bývá někdy málo

¹²⁰ Výjimkou je podání ve smyslu ustanovení § 101 odst. 3 OSŘ, kterým účastník, jeho zákonný zástupce či zmocněnec omlouvá svou neúčast při jednání a žádá jeho odročení. Soudní praxe umožňuje učinit toto podání i jiným v občanském soudním řádu neuvedeným způsobem, tj. např. i telefonicky, kdy tuto praxi podpořil také Nejvyšší soud – viz např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 2873/2000 ze dne 11.04.2001.

¹²¹ Viz ustanovení § 42 odst. 3 OSŘ.

¹²² Co se týče lhůt, srov. ustanovení § 55 a násl. OSŘ.

¹²³ Viz ustanovení § 95 a násl. OSŘ.

určitá a musí ji v jednotlivých případech posoudit soud. Výjimku z výše uvedeného tvoří změna žalobního návrhu (petitu).

Změna žaloby je upravena v § 95 OSŘ. Občanský soudní řád stanoví, že změna žaloby je možná za řízení. Blíže možnost změny z časového hlediska upravena není, avšak vzhledem k povaze tohoto úkonu je zřejmé, že změnu lze provést pouze v řízení v prvním stupni, ve druhém stupni, tj. v odvolacím řízení, to již možné není. Ze znění ustanovení § 95 odst. 1 dále vyplývá, že změnu je možno učinit v průběhu soudního jednání, tj. ústně do protokolu, nebo ji je možno učinit formou podání (viz výše bod 5.7.). V případě, že ostatní účastníci řízení nebyli přítomni jednání, při němž žalobce změnil žalobu, nebo změna byla učiněna formou podání, musí jim být změněná žaloba doručena, a to do vlastních rukou.

Občanský soudní řád změnu žaloby podmiňuje souhlasem soudu. Soud změnu žaloby připustí, jestliže to není v rozporu s hospodárností řízení. Pokud by však v důsledku změny žaloby výsledky dosavadního řízení nemohly sloužit jako podklad pro řízení o změněném návrhu, soud změnu žaloby nepřipustí. V takovémto případě soud, poté co usnesení, kterým změna žaloby nebyla připuštěna, nabude právní moci, pokračuje v řízení o žalobě v původním znění, tj. o původním žalobním požadavku.¹²⁴

Zpětvzetí žaloby upravuje § 96 OSŘ. Zpětvzetím rozumíme úkon žalobce, kterým projevuje svou vůli nadále neuplatňovat své právo (práva) u soudu, vzdává se možnosti, aby ve věci rozhodl soud, tj. vzdává se soudní ochrany svého práva (práv). Odstavec první stanoví, že žalobu je možno vzít zpět za řízení, a to v celém jejím rozsahu nebo pouze částečně. Na rozdíl od změny je zpětvzetí žaloby možné nejen v řízení v prvním stupni, ale také poté, co soud ve věci v prvním stupni rozhodl, avšak rozhodnutí dosud nenabylo právní moci – tedy ve druhém stupni (v odvolacím řízení)¹²⁵, dále je možné i před tím, než začne ve věci jednání.¹²⁶

Vezme-li žalobce podanou žalobu zpět, soud řízení zastaví, a to v rozsahu, ve kterém došlo k zpětvzetí. V případě, že ke zpětvzetí dojde až po vydání rozhodnutí v prvním stupni, stanoví odst. 2., že soud vedle zastavení řízení též rozhodne o zrušení tohoto rozhodnutí, pokud tedy ještě nenabylo právní moci, a to v rozsahu zpětvzetí.

¹²⁴ Viz ustanovení § 95 odst. 2; k tomu též např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 1705/2005 ze dne 16.03.2006.

¹²⁵ Viz odst. 2. uvedeného paragrafu.

¹²⁶ Viz odst. 4. uvedeného paragrafu.

Došlo-li by ke zpětvzetí žaloby až po právní moci rozhodnutí, soud rozhodne, že zpětvzetí není účinné.¹²⁷

V případě, že žalobce vezme žalobu zpět před tím, než ve věci proběhne první jednání, je zpětvzetí účinné okamžitě bez dalšího, tj. bez ohledu na to, zda s tím ostatní účastníci souhlasí či nikoliv.¹²⁸ Pokud dojde ke zpětvzetí po zahájení jednání a ostatní účastníci s ním ze závažných důvodů nesouhlasí, soud usnesením rozhodne, že zpětvzetí je neúčinné. Nebylo-li ve věci dosud rozhodnuto, pokračuje soud po právní moci tohoto usnesení v řízení.¹²⁹ Zákon tímto chrání zájem žalovaného na meritorním rozhodnutí ve věci. Zda ostatní účastníci se zpětvzetím souhlasí, zjišťuje soud postupem podle ustanovení § 101 odst. 4 OSŘ.

5.9. SEZNÁMENÍ ŽALOVANÉHO S ŽALOBOU

Seznámení žalovaného s žalobou upravuje ustanovení § 79 odst. 3 OSŘ. Občanský soudní řád stanoví, že soud má povinnost zaslat ostatním účastníkům řízení, tedy žalovanému či žalovaným¹³⁰, stejnopis žaloby, a to do vlastních rukou. To samé může učinit i žalobce.

Uvedená povinnost souvisí s právem na řádný a spravedlivý proces a konkrétně vyplývá ze zásady rovnosti účastníků v řízení.¹³¹ Vzhledem k tomu, že soud je povinen zajistit účastníkům stejné možnosti k uplatnění jejich práv¹³², je třeba, aby se žalovaný seznámil s předmětem žaloby, resp. řízení, tj. s tím, co vůči němu žalobce žalobou uplatňuje, a na základě jakých důvodů, a to ještě před tím, než bude věc soudem projednávána. Účelem tohoto postupu je, aby se žalovaný mohl na řízení dostatečně připravit, např. obstarat důkazy (důkazní prostředky) pro podporu svých tvrzení apod.

¹²⁷ Viz odst. 5. uvedeného paragrafu.

¹²⁸ To samé platí, jde-li o zpětvzetí návrhu na rozvod, neplatnost manželství nebo určení, zda tu manželství je či není. Viz ustanovení § 96 odst. 4 OSŘ.

¹²⁹ Viz ustanovení § 96 odst. 3 OSŘ.

¹³⁰ Viz ustanovení § 90 OSŘ.

¹³¹ Viz ustanovení čl. 36 a násl. Listiny základních práv a svobod a ustanovení čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a § 18 odst. 1 OSŘ.

¹³² Viz ustanovení § 18 odst. 1 OSŘ.

6. DRUHY ŽALOBY

6.1. OBECNÉ VYMEZENÍ

Vzhledem k tomu, že prostřednictvím žaloby se lze v občanském soudním řízení domáhat ochrany proti různým porušením nebo ohrožením práv, je třeba určitým způsobem stanovit druhy žaloby.

Platné civilní procesní právo upravuje jediný způsob klasifikace žalob, a to podle obsahu žalobního návrhu. Z tohoto hlediska zákon rozlišuje tyto žaloby, popř. návrhy na zahájení řízení:

- o osobním stavu
- o splnění povinnosti
- o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není

Uvedené druhy žalob však nejsou jedinými možnými žalobami, jedná se pouze o výčet demonstrativní, což znamená, že zákon připouští i jiné (často nepojmenované) žaloby v něm výslovně neupravené (viz níže).¹³³

Žaloby lze klasifikovat i podle jiných kritérií, než je kritérium obsahu žalobního návrhu.

6.2. DRUHY ŽALOBY PODLE UST. § 80 OBČANSKÉHO SOUDNÍHO ŘÁDU

6.2.1. Zákonná úprava

Jak již bylo uvedeno, zákon – konkrétně občanský soudní řád – výslovně upravuje tři druhy žaloby s tím, že ani další její druhy nejsou vyloučeny (viz bod 6.1.). Druhy žalob jsou vyjmenovány v ustanovení § 80 OSŘ.

6.2.2. Žaloba o osobním stavu

Jako první zákon zmiňuje žalobu o osobním stavu, tzv. statusovou žalobu. Ustanovení § 80 písm. a) vypočítává, že řízením o osobním stavu jsou řízení

¹³³ Viz ustanovení § 80 OSŘ: že jde o výčet demonstrativní, je zřejmé z pojmu „zejména“.

- o rozvodu,
- o neplatnosti manželství,
- zda tu manželství je či není,
- o určení otcovství,
- o osvojení,
- o způsobilosti k právním úkonům,
- o prohlášení za mrtvého.

Výše uvedený výčet je pouze demonstrativní, řízením o osobním stavu může dále být např. řízení

- o popření otcovství,
- o zbavení rodičovské zodpovědnosti,
- o omezení rodičovské zodpovědnosti,
- o ustanovení poručníka nezletilému,
- o povolení uzavřít manželství.

Statusovou žalobou se žalobce domáhá autoritativní úpravy osobního statusu fyzické osoby¹³⁴, který v zásadě nelze upravit jinak, než rozhodnutím soudu. Rozhodnutí (rozsudky) v těchto případech jsou zpravidla konstitutivní povahy, tj. nedeklarují (ne)existenci již dříve vzniklých práv a povinností, ale práva a povinnosti zakládají, a to s účinky od právní moci rozhodnutí (ex nunc – od nyní, od této doby)¹³⁵, a působí absolutně, tedy nejenom vůči účastníkům řízení, ale vůči všem (erga omnes).¹³⁶

Kromě žaloby je možné zahájit řízení, jehož předmětem je otázka osobního stavu, též návrhem. Žaloby se užije, půjde-li o řízení sporné, návrhu tehdy, kdy půjde o řízení nesporné.¹³⁷

¹³⁴ Může jít o úpravu osobního statusu žalobce (např. řízení o popření otcovství), žalobce a další fyzické osoby (např. řízení o neplatnosti manželství) nebo jiné fyzické osoby (řízení o prohlášení za mrtvého).

¹³⁵ Výjimku, tj. účinky ex tunc, může stanovit zákon – viz např. ustanovení § 17 odst. 1 zákona o rodině.

¹³⁶ Viz ustanovení § 159a odst. 3 OSŘ.

¹³⁷ Uvedené vyplývá z poslední věty ustanovení § 79 odst. 1 OSŘ.

6.2.3. Žaloba o splnění povinnosti

Dále zákon zmiňuje žalobu o splnění povinnosti, tzv. žalobu na plnění. Ustanovení § 80 písm. b) OSŘ stanoví, že žalobou se lze domáhat splnění povinnosti, která vyplývá ze zákona, z právního vztahu nebo z porušení práva.

Žalobou na plnění se žalobce domáhá, aby žalovanému byla rozhodnutím soudu (rozsudkem) uložena povinnost určitého plnění. Plnění může spočívat v tom, aby žalovaný žalobci něco dal (dare), něco pro něho učinil, konal (facere), něčeho se v jeho prospěch zdržel (omittere) nebo aby něco strpěl (pati). Na rozdíl od rozsudku v řízení o osobním stavu v tomto případě rozsudek bývá deklaratorní povahy, tj. autoritativně potvrzuje existenci práv a povinností již dříve vzniklých, a to ze zákona, z právního vztahu nebo z porušení práva, s účinky od okamžiku vzniku práv a povinností (ex tunc – od tehdy) a působí zpravidla relativně, tedy pouze vůči účastníkům daného řízení (inter partes).¹³⁸

Pro případ, že žalovaný dobrovolně nesplní rozsudkem mu uloženou povinnost, slouží rozsudek též jako tzv. exekuční titul.¹³⁹ Z tohoto důvodu žalobní návrh (petit) žaloby na plnění – s výjimkou má-li jít o plnění peněžité – musí odpovídat některému ze způsobů výkonu rozhodnutí (exekuce), které upravuje zákon¹⁴⁰, jelikož každou rozsudkem uloženou povinnost musí být možno přímo či alespoň nepřímo vymoci. Výše uvedené ale neplatí pro žalobu o uložení prohlášení vůle¹⁴¹, která je též žalobou na plnění, jelikož rozsudek se v tomto případě nevykonává, a to proto, že okamžikem jeho právní moci prohlášení vůle přímo nahrazuje.¹⁴²

Žaloba na plnění je nejtypičtějším druhem civilněprávní žaloby.

6.2.4. Žaloba o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není

Posledním v občanském soudním řádu výslovně zmíněným druhem žaloby je žaloba o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, tzv. žaloba určovací.

¹³⁸ Viz ustanovení § 159a odst. 1 OSŘ, srov. též odst. 2 a 4.

¹³⁹ Viz ustanovení § 251 OSŘ.

¹⁴⁰ Viz ustanovení § 258 odst. 2 OSŘ.

¹⁴¹ Viz např. ustanovení § 50a odst. 2 a § 50b občanského zákoníku, ustanovení § 290 odst. 2 a § 291 obchodního zákoníku, ustanovení § 5 odst. 3 zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů, či ustanovení § 5 odst. 2 zákona č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, ve znění pozdějších předpisů. Podle soudní praxe je možné podání této žaloby, resp. vydání rozsudku ukládajícího prohlášení vůle i v řízení o ochraně osobnosti podle ustanovení § 13 občanského zákoníku – blíže k tomu např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 498/2004 ze dne 25.01.2005.

¹⁴² Viz ustanovení § 161 odst. 3 OSŘ.

Ustanovení § 80 písm. c) OSŘ podmiňuje podání určovací žaloby tím, že na určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, je naléhavý právní zájem.

Určovací žalobou se žalobce domáhá, aby soud autoritativně stanovil, že určitý právní vztah nebo určité právo existuje nebo neexistuje. Musí se vždy jednat o stanovení (ne)existence subjektivního práva (právního vztahu) ve vztahu k určitému žalovanému. Stejně jako v řízení o žalobě na plnění i v řízení o žalobě určovací je rozsudek deklaratorní povahy, tj. buď autoritativně potvrzuje existenci již dříve vzniklého právního vztahu či práva nebo naopak autoritativně stanoví, že právní vztah či právo neexistují, s účinky od okamžiku vzniku právního vztahu či práva v prvním případě, resp. od okamžiku, kdy k jejich údajnému vzniku mělo dojít v případě druhém (ex tunc), a působí zpravidla pouze vůči účastníkům daného řízení (inter partes) neboli relativně.¹⁴³

V řízení o určovací žalobě tedy nejde o to, aby žalobci bylo přiznáno nějaké plnění ze strany žalovaného, nejde – na rozdíl od žaloby na plnění – o získání exekučního titulu. Určovací žaloba má preventivní charakter. Jejím účelem je poskytnout ochranu žalobci ještě před tím, než dojde k porušení právního vztahu nebo práva. V případě, že se již tak stalo, není určovací žaloba použitelná, jelikož preventivní ochrana ztrácí svůj smysl a od okamžiku porušení právního vztahu nebo práva se aktuální stává náhrada škody (v podobě odstranění následků porušení práva). Žalobce tedy ztrácí právní zájem na určení právního vztahu nebo práva a k ochraně práv je třeba použít žalobu na plnění.¹⁴⁴

V některých případech je však možno určovací žalobu podat i tehdy, kdy by bylo možno podat žalobu na plnění. Je tomu tak v případech, kdy by žaloba na plnění buď nemohla vystihnout celý obsah a dosah sporného právního vztahu či práva a nebo naopak určovací žaloba by vystihovala celý uvedený obsah a dosah účinněji než jiné procesní prostředky a prostřednictvím určovací žaloby by bylo možno dosáhnout úpravy tvořící určitý pevný právní základ (právní rámec), který by zaručil odvrácení budoucích sporů účastníků a případných dalších žalob na plnění.¹⁴⁵

¹⁴³ Viz ustanovení § 159a odst. 1 OSŘ, srov. též odst. 4.

¹⁴⁴ Viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 282/2006 ze dne 04.04.2006.

¹⁴⁵ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2557/2005 ze dne 16.03.2006, dále popř. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 1092/2005 ze dne 16.02.2006 či rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1615/2004 ze dne 17.03.2006.

Co se týče naléhavého právního zájmu na určení právního vztahu nebo práva, jeho existence je dána v situaci, kdy by bez tohoto určení bylo ohroženo žalobcovo právo nebo právní vztah, na němž je zúčastněn, nebo jestliže by se jeho postavení bez tohoto určení stalo nejistým; ke vzniku žalobcova právního zájmu na tomto určení stačí takové chování žalovaného, které nasvědčuje jeho úmyslu porušit právo žalobce nebo způsobit mu újmu na jeho právním postavení.¹⁴⁶ Soud svým rozhodnutím autoritativně určí právní vztah nebo právo mezi účastníky za právně existující a platný. Tím dojde k tomu, že žalobcovo právo či právní vztah, na němž je zúčastněn, přestane být ohrožováno, resp. se jeho právní postavení stane jistým a v důsledku toho již zpravidla nebude třeba v budoucnu podávat žalobu na plnění, jelikož vzhledem k vyjasněným právům a právním vztahům mezi účastníky bude často plněno dobrovolně. Ve výše uvedeném tedy spočívá preventivní charakter určovací žaloby.

Další podmínkou je, že naléhavý právní zájem na určení právního vztahu nebo práva musí být dán objektivně, tj. existence právního vztahu nebo práva je objektivně neurčitá či nejasná. Nepostačuje neurčitost či nejasnost pouze subjektivního charakteru, např. spočívající v nedostatečné znalosti práva. Naléhavost právního zájmu lze chápat jednak ve smyslu časovém, tj. otázku neurčitosti či nejistoty právního vztahu či práva je třeba řešit ihned, a jednak ve smyslu možných způsobů ochrany práv, tj. že žalobce – kromě určovací žaloby – nemá jiný způsob, jak zajistit ochranu svých práv, zejména nemůže podat za tímto účelem žalobu na plnění. Existenci naléhavého právního zájmu na určení právního vztahu nebo práva musí prokazovat žalobce.

Jestliže žalobou požadované určení právního vztahu nebo práva nedokáže spolehlivě odstranit stav ohrožení dotčeného práva nebo efektivně nezabezpečí jistotu v dotčeném právním vztahu, nebude naléhavý právní zájem na takovém určení. Jestliže v řízení o určovací žalobě soud dospěje k závěru, že ve věci není dostatečně dán naléhavý právní zájem na určení, vůbec se nebude zabývat podstatou věci a žalobu zamítne. Nedostatek doložení naléhavého právního zájmu je tedy samostatným a prvořadým důvodem, pro který nemůže určovací žaloba obstát a který sám o sobě bez dalšího vede k jejímu zamítnutí.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 1896/2005 ze dne 05.04.2006.

¹⁴⁷ Viz rozsudek uvedený výše pod poznámkou č. 146, dále srov. např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2557/2005 ze dne 16.03.2006.

K podání určovací žaloby je aktivně legitimován ten, jemuž podle hmotněprávních předpisů náleží právo (práva), jehož určení se domáhá. Není-li tomu tak, nemůže mít žalobce na určení práva naléhavý právní zájem. A chybí-li naléhavý právní zájem, soud bez dalšího žalobu – jak je uvedeno výše – zamítne. Pak je již nerozhodné, proti jakému subjektu žalobce určovací žalobu uplatnil, neboť důvody pro zamítnutí žaloby spočívají v nedostatku aktivní legitimace žalobce, jemuž nesvědčí právo, jehož určení se domáhá.¹⁴⁸ Aktivně legitimován nemusí být vždy pouze ten, kdo je subjektem právního vztahu nebo práva, jehož existence má být v řízení určena. Např. k podání žaloby o určení neplatnosti smlouvy je aktivně legitimován i ten, kdo není účastníkem této smlouvy, jestliže by kladné rozhodnutí o takové žalobě mohlo mít příznivý dopad na jeho právní postavení.^{149.} ¹⁵⁰ Nebo v případě žaloby o určení vlastnického práva k nemovitosti může být aktivně legitimován kromě (údajného) vlastníka např. i ten, komu k dané nemovitosti svědčí předkupní právo, pokud bylo porušeno (žalobce se bude domáhat určení, že vlastníkem je stále vlastník původní; žalovanými budou původní vlastník a vlastník nový).¹⁵¹

Vzhledem k tomu, že rozhodnutí v řízení o určovací žalobě působí jen mezi účastníky daného řízení, pasivně legitimován, tj. žalovaným, může být jen ten, kdo je účastníkem právního vztahu nebo práva, o kterém se má v řízení jednat, popř. jehož právní sféry se sporný právní vztah nebo sporné právo týká, nikoliv tedy ten, kdo je na řízení nezúčastněný a jemuž je právo pouze „vnucováno“; pak nemůže být dán ani naléhavý právní zájem na takovém určení.¹⁵²

Vzájemný vztah určovací žaloby a žaloby na plnění je následující.

¹⁴⁸ Viz rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 11 Co 308/2004 – 124 ze dne 12.01.2005. Ač byl tento rozsudek zrušen rozsudkem Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1520/2005 ze dne 28.02.2006, lze na něj odkázat, a to proto, že byl zrušen z procesních důvodů (věcná nepříslušnost soudů pro řešení dané záležitosti), nikoliv z důvodů obsahových, tj. z důvodu nesprávného právního posouzení otázky aktivní legitimace.

¹⁴⁹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 2 Cdon 1690/97 ze dne 15.06.1999 (uveřejněn v časopise Právní rozhledy 9/1999, str. 489).

¹⁵⁰ Naléhavý právní zájem žalobce na určení neplatnosti smlouvy nemůže být založen existencí naléhavého právního zájmu třetí osoby na takovém určení. Pokud aktivní legitimace a naléhavý právní zájem svědčí přímo této třetí osobě, nic jí nebrání v tom, aby svá práva a právem chráněné zájmy realizovala v občanském soudním řízení určovací žalobou, kterou podá sama svým jménem (pokud tedy naléhavý právní zájem svědčí fyzické osobě, která je členem kolektivního statutárního orgánu právnické osoby, nemůže tato právnická osoba považovat takovýto právní zájem za svědčící též jí) – viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 449/2004 ze dne 24.02.2005.

¹⁵¹ Uvedené platí i pro spory o existenci zástavního práva a o existenci věcného břemene.

¹⁵² Srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 2357/98 ze dne 14.12.2000, dále popř. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 294/2003 ze dne 26.01.2006.

- A. V případě vztahu určovací žaloby vůči žalobě na plnění platí, že – za první – podání určovací žaloby nezakládá překážku probíhajícího (zahájeného) řízení v téže věci, tzv. litispendenci¹⁵³, a – za druhé – pravomocné rozhodnutí v řízení o určovací žalobě nevytváří překážku věci pravomocně rozhoduté, tzv. překážku rei iudicatae.¹⁵⁴ Z uvedeného tedy vyplývá, že je možné podat v určité věci žalobu na plnění, i když již dříve v této věci byla podána žaloba určovací¹⁵⁵, a dále že je možné, aby poté, co bude vydáno pravomocné rozhodnutí o tom, že určitý právní vztah nebo právo (ne)existuje, byla podána žaloba na plnění, i když je založena na stejném právním vztahu nebo právu. Pravomocné rozhodnutí o určovací žalobě je právně závazné pro případné následující řízení o žalobě na plnění, a to co se otázky (ne)existence právního vztahu nebo práva, na jehož základě se žalobce domáhá plnění, týče.
- B. V případě vztahu žaloby na plnění vůči žalobě určovací výše uvedené neplatí. Naopak, podání žaloby na plnění vytváří litispendenci a pravomocné rozhodnutí o žalobě na plnění zakládá překážku rei iudicatae. Je tomu tak proto, že otázkou, zda právní vztah nebo právo (ne)existuje, se v rámci řízení o žalobě na plnění soud zabývá a rozhoduje o ní automaticky, bez návrhu; uvedená otázka má charakter prejudiciální. Jelikož tedy soud v řízení o žalobě na plnění mj. řeší uvedenou otázku, která se v řízení o žalobě určovací řeší jako hlavní žalobní nárok, zakládá podání žaloby na plnění shora uvedené překážky.

Podáním určovací žaloby nedochází ke stavení promlčecí doby. Je tomu tak proto, že jejím podáním žalobce své právo neuplatňuje, pouze soud žádá, aby autoritativně určil, zda (jeho) právo, popř. právní vztah vůbec existuje. Zákon však stavení promlčení spojuje právě s uplatněním práva u soudu, popř. jiného příslušného orgánu.¹⁵⁶

V rámci soukromého práva se můžeme setkat též s žalobami, které mají charakter žaloby určovací, avšak naléhavý právní zájem u nich vyplývá přímo ze

¹⁵³ Viz ustanovení § 83 OSŘ.

¹⁵⁴ Viz ustanovení § 159a odst. 5 OSŘ.

¹⁵⁵ Pokud by řízení o žalobě na plnění bylo pravomocně skončeno dříve než řízení o žalobě určovací, soud by řízení o žalobě určovací musel zastavit postupem podle ustanovení § 104 odst. 1 OSŘ pro nedostatek podmínek řízení, a to proto, že by tímto vznikla překážka rei iudicatae (viz bod B.).

¹⁵⁶ Viz ustanovení § 112 občanského zákoníku, § 402 a násl. obchodního zákoníku a § 261 odst. 3 zákoníku práce.

zákona, žalobce tedy není povinen jej prokazovat. Z uvedeného důvodu takovéto žaloby nejsou považovány za určovací žalobu podle ustanovení § 80 písm. c) OSŘ. Takovou žalobou je např. žaloba dědice na nabytí dědictví¹⁵⁷, žaloby na vyloučení majetku z výkonu rozhodnutí¹⁵⁸, žaloba o určení doby plnění¹⁵⁹, žaloba na určení nepřipustnosti prodeje zástavy¹⁶⁰, žaloby sloužící k popření pravosti, výše i pořadí přihlášených pohledávek do konkurzního řízení¹⁶¹, žaloba o určení neplatnosti rozvázání pracovního poměru¹⁶² či návrh na vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady¹⁶³.

6.3. DALŠÍ DRUHY ŽALOBY

6.3.1. Konstitutivní žaloba

Významným druhem žaloby, který občanský soudní řád výslovně neupravuje, je žaloba o založení, změnu nebo zrušení právního vztahu, tzv. žaloba konstitutivní (právtvorná).

Podáním právtvorné žaloby se žalobce domáhá, aby soud svým rozhodnutím založil, změnil nebo zrušil právní poměr mezi účastníky, popř. aby nově upravil jejich vzájemná práva a povinnosti. Soud může takto učinit rozhodnutím konstitutivní povahy. Žaloba tedy směřuje k vydání konstitutivního rozhodnutí.

Konstitutivní žaloba se vyznačuje těmito znaky:

- opírá se o výslovné ustanovení zákona
- rozsudky v řízení o konstitutivní žalobě působí od okamžiku, kdy nabudou právní moci (ex nunc).

Soud v řízení o konstitutivní žalobě vychází vždy z výslovného ustanovení zákona, tj. může právní poměry mezi účastníky zakládat, měnit či rušit, resp. nově upravovat jejich vzájemná práva a povinnosti pouze tehdy, kdy to umožňuje zákon. Je tomu tak proto, že soud má především rozhodovat o tom, co v konkrétním sporu právem je či není, nikoliv (subjektivní) práva zakládat, měnit nebo rušit.

¹⁵⁷ Viz ustanovení § 175k odst. 2 OSŘ.

¹⁵⁸ Viz ustanovení § 267 OSŘ.

¹⁵⁹ Viz ustanovení § 564 občanského zákoníku.

¹⁶⁰ Viz ustanovení § 166 odst. 1 občanského zákoníku.

¹⁶¹ Viz ustanovení § 21 a násl. zákona o konkursu a vyrovnání.

¹⁶² Viz ustanovení § 64 zákoníku práce.

¹⁶³ Viz ustanovení § 131 a § 183 obchodního zákoníku.

Konstitutivní žaloba na rozdíl od výše uvedených druhů žaloby (viz body 6.2.2. – 6.2.4.) nesměřuje k tomu, aby soud svým rozhodnutím autoritativně upravil osobní status fyzické osoby, ani aby žalovanému byla rozhodnutím soudu uložena povinnost určitého plnění a konečně se jí ani nežádá, aby soud svým rozhodnutím autoritativně vyjasnil právní vztahy či práva mezi účastníky (jejich právní poměr). Naopak konstitutivní žaloba směřuje k vytvoření nových právních poměrů, při čemž se opírá o výslovné ustanovení zákona, nikoliv o žalobcův naléhavý právní zájem.

Konstitutivní žaloby se užívá v oblasti rodinného práva¹⁶⁴, dále se s ní lze setkat v právu občanském [např. výše zmíněná žaloba o určení doby plnění (viz bod 6.2.4., posl. odstavec) nebo žaloba (návrh) na zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví¹⁶⁵] i obchodním [např. žaloba (návrh) o zrušení společnosti a o její likvidaci¹⁶⁶].

Charakter konstitutivní žaloby má též žaloba o osobním stavu, ta je však klasifikována jako samostatný, zákonem výslovně upravený druh žaloby (viz bod 6.2.2.).

6.3.2. Skupinová žaloba

Dále platné právo upravuje tzv. skupinovou (kolektivní) žalobu. Jedná se o žalobu, jejíž právní účinky se vztahují i na neurčitý okruh osob, které se nacházejí v obdobné právní situaci. Procesní úspěch žalobce je i úspěchem dalších osob nacházejících se v obdobném právním postavení, tj. osob, kterým svědčí nárok z určitého jednání či stavu, s tím, že tyto osoby v řízení vůbec nemusely aktivně vystupovat. Skupinová žaloba přichází do úvahy pouze na základě ustanovení zákona.

Zákonná úprava skupinové žaloby vyplývá z ustanovení § 83 odst. 2 OSŘ. Zákon stanoví, že proti témuž žalovanému nemůže probíhat u soudu další řízení o žalobách jiných žalobců požadujících z téhož jednání nebo stavu stejné nároky, jestliže již proti němu bylo dříve u soudu zahájeno řízení

- o zdržení se protiprávního jednání nebo o odstranění závadného stavu ve věcech ochrany práv porušených nebo ohrožených nekalým soutěžním jednáním,
- o zdržení se protiprávního jednání ve věcech ochrany práv spotřebitelů,

¹⁶⁴ Např. žaloba (návrh) ve smyslu ustanovení § 91 či § 92 zákona o rodině.

¹⁶⁵ Viz ustanovení § 142 odst. 1 občanského zákoníku.

¹⁶⁶ Viz ustanovení § 68 odst. 6 obchodního zákoníku.

- ve věcech přeměn obchodních společností, stanoví-li tak zvláštní právní předpis a
- v dalších věcech stanovených zvláštními právními předpisy.

Uvedené zákonné ustanovení tedy zakládá litispendenci. Právní prostředky ochrany proti nekalé soutěži a ve věci přeměn obchodních společností upravuje obchodní zákoník¹⁶⁷, ochrana spotřebitelů je upravena zejména zákonem č. 623/1992 Sb., o ochraně spotřebitele.¹⁶⁸

Pravomocné rozhodnutí o skupinové žalobě je závazné kromě účastníků řízení i pro další osoby oprávněné proti žalovanému pro tytéž nároky z téhož jednání nebo stavu¹⁶⁹ neboli pro tyto osoby tvoří pravomocné rozhodnutí překážku rei iudicatae. Na uvedené osoby odlišné od účastníků řízení se vztahují účinky i důsledky řízení a rozhodnutí, a to bez ohledu, zda vstoupili do zahájeného řízení jakožto vedlejší účastníci, k čemuž jsou oprávněni, či nikoliv. Tato skutečnost je charakteristickým znakem skupinové žaloby.

Právní úprava skupinové žaloby v občanském soudním řádu, která byla učiněna zákonem č. 151/2002 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím soudního řádu správního, s účinností od 01.01.2003, vychází z úpravy obsažené v obchodním zákoníku. Základem byla úprava právních prostředků ochrany proti nekalé soutěži, tj. ustanovení § 53 - § 55, spolu s ustanovením § 220a odst. 11 (věta šestá), a to ve znění platném před nabytím účinnosti výše uvedeného zákona.¹⁷⁰ Ustanovení § 54 odst. 3 stanovilo, že zahájení řízení ve věci ochrany proti nekalé soutěži zakládalo litispendenci a pravomocné rozhodnutí v této věci zakládalo překážku rei iudicatae vůči dalším oprávněným osobám pro tytéž nároky z téhož jednání. Podle uvedeného ustanovení však byly další oprávněné osoby oprávněny připojit se k zahájenému sporu podle obecných ustanovení jako vedlejší účastníci. Pravomocné rozsudky vydané ve věci ochrany proti nekalé soutěži byly účinné i pro další oprávněné, a to i tehdy, kdy žaloba byla podána i jen jediným oprávněným. Podle ustanovení §

¹⁶⁷ Viz ustanovení § 53 a § 54 a ustanovení § 69 a násl. k ust. § 92a a násl., § 104a a násl., § 153a a násl. a § 220a a násl.

¹⁶⁸ Viz např. ustanovení § 25 odst. 2.

¹⁶⁹ Viz ustanovení § 159a odst. 2 OSŘ.

¹⁷⁰ Zákonem č. 151/2002 Sb. byla mj. do občanského soudního řádu vložena ustanovení § 83 odst. 2 a ustanovení § 159a, v obchodním zákoníku byla zrušena ustanovení § 54 odst. 3 a ustanovení § 55 a změněno ustanovení § 220a odst. 11 (věta šestá).

220a odst. 11 se výše uvedená úprava vztahovala obdobně též na fúze akciových společností, na převod jmění akciové společnosti na akcionáře a na její rozdělení.¹⁷¹

Současná právní úprava skupinové žaloby ale vykazuje jisté nedostatky. Např. nedává odpověď na to, jak se ostatní oprávněné osoby dozvědí, že žaloba byla podána, popř. že žaloba byla úspěšná, dále není zodpovězena otázka postupu při uspokojování nároků ostatních oprávněných osob proti žalovanému v případě, je-li mu soudem uložena povinnost poskytnout žalobci nějaké plnění, otázka provádění výkonu rozhodnutí (exekuce) v případě, že okruh oprávněných osob není předem dán, či otázka, zda v případě žaloby na neplatnost usnesení valné hromady¹⁷² mají přednost ustanovení § 131 odst. 10 a 11 obchodního zákoníku nebo ustanovení § 83 odst. 2 OSŘ.¹⁷³

6.3.3. Hlavní intervence

Občanský soudní řád, konkrétně ustanovení § 91a, též umožňuje, aby ten, kdo si činí nárok zcela nebo částečně na věc nebo právo, o nichž probíhá řízení mezi jinými osobami, mohl podat proti těmto osobám žalobu, a to až do pravomocného rozhodnutí v dané věci. Postup podle uvedeného ustanovení se označuje jako tzv. hlavní intervence.

Hlavní intervence nespočívá v přistoupení dalšího účastníka (na straně žalobce) do probíhajícího řízení.¹⁷⁴ Charakteristickým znakem hlavní intervence je to, že žalobou podanou ve smyslu ustanovení 91a OSŘ se zahajuje řízení nové, od probíhajícího řízení odlišné, zejména co se účastníků týče. Žalobcem je osoba, která žalobu podala, tzv. hlavní intervent, což je osoba odlišná od účastníků již probíhajícího řízení, a žalovaným, resp. žalovanými jsou právě tito účastníci, tj. účastníci již probíhajícího řízení.¹⁷⁵ Soud spojí projednávání obou uvedených řízení.¹⁷⁶

Dále je třeba odlišovat hlavní intervenci od přistoupení osoby do řízení jakožto vedlejší účastník, tzv. vedlejší intervence.¹⁷⁷

¹⁷¹ Viz ustanovení § 220p odst. 3, resp. ustanovení § 220v odst. 1 obchodního zákoníku.

¹⁷² Viz ustanovení § 131 odst. 1 (a ustanovení § 183 odst. 1) obchodního zákoníku.

¹⁷³ Blíže k této problematice Zima, P.: K tzv. hromadným žalobám, Právní rozhledy č. 4/2003, str. 178 a násl.

¹⁷⁴ Viz ustanovení § 92 OSŘ.

¹⁷⁵ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 1558/2004 ze dne 09.09.2004.

¹⁷⁶ Viz ustanovení § 112 odst. 1 OSŘ.

¹⁷⁷ Viz ustanovení § 93 OSŘ.

6.3.4. Žaloba o zrušení smíru

Zákon umožňuje, aby řízení bylo skončeno – připouští-li to povaha věci – smírem, na kterém se účastníci dohodnou. Pokud je smír v souladu s právními předpisy, soud jej svým rozhodnutím schválí. Soudem schválený smír má povahu pravomocného rozsudku.¹⁷⁸

Proti usnesení, jímž byl schválen smír, není přípustné odvolání (řádný opravný prostředek)¹⁷⁹ a tedy ani dovolání (mimořádný opravný prostředek).¹⁸⁰ Vzhledem k tomu, že smír má povahu pravomocného rozsudku a tedy i stejné účinky, co se týče vykonatelnosti, tj. může sloužit jako právní titul pro výkon rozhodnutí, je žádoucí, aby účastníci smíru měli možnost napadnout jej opravným prostředkem. Občanský soudní řád tuto možnost poskytuje v ustanovení § 99 odst. 3, z něhož vyplývá, že kterýkoliv z účastníků schváleného smíru může podat návrh (žalobu) o zrušení usnesení, kterým byl smír schválen, a to z důvodu, je-li smír podle hmotného práva neplatný, neboli tzv. žalobu o zrušení (neplatnost) smíru. Žalobu o zrušení smíru je možno podat ve lhůtě tří let od právní moci usnesení. Soud o zrušení usnesení rozhodne rozsudkem.

Je třeba zdůraznit, že soud na základě žaloby o zrušení smíru svým rozhodnutím zruší usnesení, kterým byl smír schválen, nikoliv samotný smír. Důvodem pro jeho zrušení je výhradně neplatnost smíru podle předpisů hmotného práva, nikoliv podle práva procesního, dalším předpokladem je skutečnost, že neplatnost smíru musí být dána v době, kdy jej soud schvaloval.¹⁸¹

Usnesení, kterým byl schválen smír, lze dále napadnout žalobou na obnovu řízení, která je mimořádným opravným prostředkem (viz bod 6.3.7.).

6.3.5. Vzájemná žaloba

Vzájemnou žalobu upravuje ustanovení § 97 OSŘ. Jedná se o žalobu, kterou podá osoba, která v již započatém řízení vystupuje jako žalovaný, a touto žalobou uplatňuje svá práva, která má vůči osobě, která v uvedeném řízení vystupuje jako

¹⁷⁸ Viz ustanovení § 99 OSŘ.

¹⁷⁹ Viz ustanovení § 202 odst. 1 písm. h) OSŘ, dále usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 2704/2000 ze dne 09.01.2001.

¹⁸⁰ Zákon připouští dovolání pouze proti (pravomocnému) rozhodnutí odvolacího soudu – viz ustanovení § 236 odst. 1 OSŘ.

¹⁸¹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1226/2003 ze dne 13.05.2004.

žalobce.¹⁸² Vzájemná žaloba je tedy jedním ze způsobů, kterým vzniká tzv. objektivní kumulace (viz bod 5.5.).

Vzájemná žaloba je žalobou ve smyslu ustanovení § 79 odst. 1 OSŘ s tím, že jejím pojmovým znakem je navíc výše uvedené, tj. přiměřeně o ní platí vše, co bylo o žalobě řečeno výše (viz bod 5.).¹⁸³

Vzájemnou žalobu může podat žalovaný kdykoliv během řízení prvního stupně. Řízení o této žalobě je řízením samostatným, od již zahájeného odlišným, ve kterém žalobcem je ten, který je v již zahájeném řízení žalovaným a žalovaným je ten, který je v uvedeném řízení žalobcem; soud může o obou žalobách konat společné řízení, jelikož obě věci se týkají týchž účastníků, popř. by spolu mohly i skutkově souviset. To znamená, že pokud by např. došlo k zastavení dříve zahájeného řízení¹⁸⁴, na průběh řízení o vzájemné žalobě to nebude mít vliv.¹⁸⁵

6.3.6. Žaloba podle části páté občanského soudního řádu

Podle občanského soudního řádu je také možné podat žalobu proti pravomocnému rozhodnutí orgánu moci výkonné, orgánu územního samosprávného celku, orgánu profesní nebo zájmové samosprávy anebo smírčího orgánu zřízeného podle zvláštního právního předpisu, tj. proti rozhodnutí správního orgánu, rozhodoval-li správní orgán podle zvláštního zákona. Žalobu je možno podat, jde-li o spor nebo o jinou právní věc, která vyplývá z občanskoprávních, pracovních, rodinných a obchodních vztahů, pokud zákon nestanoví výjimku.¹⁸⁶

K podání žaloby je aktivně legitimován ten, kdo tvrdí, že byl dotčen na svých právech rozhodnutím správního orgánu, kterým byla jeho práva nebo povinnosti založena, změněna, zrušena, určena nebo zamítnuta.¹⁸⁷ Pasivně legitimován je ten, kdo byl účastníkem příslušného řízení konaného před správním orgánem, nikoliv tedy správní orgán.¹⁸⁸ Žalobu je třeba podat ve lhůtě dvou měsíců od doručení rozhodnutí

¹⁸² Viz ustanovení § 97 odst. 1 OSŘ.

¹⁸³ Viz ustanovení § 97 odst. 3 OSŘ.

¹⁸⁴ Viz např. ustanovení § 104 odst. 1 OSŘ.

¹⁸⁵ Od vzájemné žaloby je však třeba odlišit obranu žalovaného, tzv. kompenzační námitku – viz ustanovení § 98, věta druhá OSŘ. Kompenzační námitka totiž nezakládá samostatné řízení, obranu žalovaného soud projednává v rámci již započatého řízení, tzn. že pokud soud např. řízení zastaví, nerozhodne ani o právu uplatňovaném kompenzační námitkou.

¹⁸⁶ Viz ustanovení § 244 OSŘ.

¹⁸⁷ Viz ustanovení § 246 odst. 1 OSŘ.

¹⁸⁸ Viz ustanovení § 250a odst. 1 OSŘ.

správního orgánu. Zákon dále stanoví, že žalobu je možno podat pod podmínkou, že žalobce využil v řízení, které předcházelo vydání správního rozhodnutí, všechny řádné opravné prostředky. Pokud jich nevyužil nebo pokud jím uplatněné opravné prostředky nebyly správním orgánem projednány kvůli tomu, že byly podány opožděně, je žaloba nepřijatelná.¹⁸⁹

Náležitosti žaloby jsou stanoveny v ustanovení § 246 odst. 2 OSŘ. Žaloba podle části páté občanského soudního řádu musí obsahovat „kromě obecných náležitostí podání (§ 42 odst. 4)“ dále též „označení účastníků řízení, sporu nebo jiné právní věci, o které správní orgán rozhodl, a rozhodnutí správního orgánu, vylíčení skutečností, které svědčí o tom, že žaloba je podána včas, údaje o tom, v čem žalobce spatřuje, že byl rozhodnutím správního orgánu dotčen na svých právech, označení důkazů, které by měly být v řízení před soudem provedeny, jakož i to, v jakém rozsahu má být spor nebo jiná právní věc soudem projednána a rozhodnuta a jak má být spor nebo jiná právní věc soudem rozhodnuta“. Obdobně jako u žaloby podle ustanovení § 79 odst. 1 OSŘ i v tomto případě rozlišujeme náležitosti obecné a zvláštní.

Ohledně obecných náležitostí žaloby a dalších otázek s žalobou souvisejících, jako je způsob jejího podání, doplnění apod., platí to, co již bylo řečeno výše (viz body 5.3. a 5.5 a násl.).¹⁹⁰

Mezi zvláštní náležitosti této žaloby řadíme:

- označení účastníků řízení, sporu nebo jiné právní věci, o které správní orgán rozhodl
- rozhodnutí správního orgánu
- vylíčení skutečností, které svědčí o tom, že žaloba je podána včas
- údaje o tom, v čem žalobce spatřuje, že byl rozhodnutím správního orgánu dotčen na svých právech
- označení důkazů, které by měly být v řízení před soudem provedeny
- požadavek v jakém rozsahu má být spor nebo jiná právní věc soudem projednána a rozhodnuta
- požadavek jak má být spor nebo jiná právní věc soudem rozhodnuta

¹⁸⁹ Viz ustanovení § 247 OSŘ.

¹⁹⁰ Viz ustanovení § 245 OSŘ.

Co se týče označení účastníků řízení, sporu nebo jiné právní věci, o které správní orgán rozhodl, lze v podstatě odkázat na to, co bylo řečeno výše v souvislosti s žalobou podle ustanovení § 79 odst. 1 OSŘ (viz bod 5.4.2.), přestože vzhledem k obsahu ustanovení § 246 odst. 2 OSŘ není přiměřené užití uvedeného ustanovení možné.¹⁹¹

Rozhodnutí správního orgánu by mělo být nejlépe označeno tak, že se uvede jeho spisová značka či jednacím číslo, datum jeho vydání a orgán, který jej vydal. Takovéto označení rozhodnutí usnadní přípravu soudu k projednání věci, konkrétně obstarání potřebných spisů od příslušného správního orgánu.¹⁹²

Co se týče požadavku včasnosti podání žaloby, žalobce v ní musí vylíčit takové skutečnosti, které prokazují, že žalobce nejpozději posledního dne lhůty žalobu podal u soudu nebo ji odevzdal orgánu, který má povinnost ji doručit.¹⁹³

Důkazy, které by měly být v řízení před soudem provedeny, je třeba v žalobě označit tak, aby mohly být ihned provedeny.¹⁹⁴

Důležitou náležitostí žaloby je uvedení požadavku žalobce, v jakém rozsahu má být spor nebo jiná právní věc soudem projednána a rozhodnuta. Soud je totiž při projednávání žaloby vázán návrhem žalobce, věc může projednat jen v mezích daných žalobou. Vázanost soudu žalobou však neplatí bezvýjimečně, zákon stanoví případy, kdy tomu tak není.¹⁹⁵

Posledně jmenovaná zvláštní náležitost, tj. požadavek jak má být spor nebo jiná právní věc soudem rozhodnuta, je žalobním návrhem.

Jinak ohledně zvláštních náležitostí platí přiměřeně to, co bylo řečeno výše v souvislosti s žalobou podle ustanovení § 79 odst. 1 OSŘ (viz bod 5.4.).

Žalobce je dále povinen přiložit k žalobě stejnopis rozhodnutí správního orgánu a listinné důkazy, jichž se dovolává.¹⁹⁶ Zákon však neřeší situaci, kdy jde o rozhodnutí správního orgánu, které se účastníkům příslušného správního řízení nedoručuje, např. rozhodnutí katastrálního úřadu o povolení vkladu do katastru nemovitostí¹⁹⁷. V uvedeném případě bude muset nejspíše postačovat předložení listiny s doložkou o

¹⁹¹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 588/2004 ze dne 19.05.2005.

¹⁹² Viz ustanovení § 250c odst. 1 OSŘ.

¹⁹³ Viz ustanovení § 57 odst. 3 OSŘ.

¹⁹⁴ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 588/2004 ze dne 19.05.2005.

¹⁹⁵ Viz ustanovení § 250f OSŘ.

¹⁹⁶ Viz ustanovení § 246 odst. 3 OSŘ.

¹⁹⁷ Viz ustanovení § 5 odst. 3 a 4 zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů.

povolení a provedení vkladu¹⁹⁸, v ostatních případech, kdy není možno předložit ani jinou listinu nahrazující rozhodnutí správního orgánu, se od požadavku předložení stejnopisu rozhodnutí správního orgánu upustí.

Závěrem je třeba ještě zmínit, že podání žaloby nemá žádný vliv na právní moc ani vykonatelnost rozhodnutí správního orgánu, proti němuž žaloba směřuje. Zákon však umožňuje, aby žalobce podal návrh na odložení vykonatelnosti rozhodnutí správního orgánu až do právní moci rozhodnutí o žalobě nebo žalobce může podat návrh na odložení právní moci rozhodnutí správního orgánu až do právní moci rozhodnutí o žalobě. V prvním případě je podání návrhu podmíněno tím, že neprodleným výkonem rozhodnutí správního orgánu by žalobci hrozila závažná újma, v druhém případě je návrh možno podat tehdy, jestliže je žalobce závažně ohrožen ve svých právech a odklad se nedotkne nepřiměřeným způsobem práv nabytých třetími osobami.¹⁹⁹ Jelikož je soud vázán žalobcovým návrhem, nemůže rozhodnout o odložení vykonatelnosti, pokud žalobce žádá odklad právní moci, i když odklad vykonatelnosti vede lépe k odvrácení hrozby závažné újmy na právech žalobce a naopak. Jak je výslovně uvedeno v zákoně, pokud soud rozhodne (činí tak usnesením) o odložení vykonatelnosti či právní moci rozhodnutí správního orgánu, platí tento odklad až do právní moci rozhodnutí soudu o podané žalobě. Poté dochází bez dalšího ke zrušení uvedeného odkladu, soud o něm nerozhoduje. Ke zrušení odkladu může také dojít již během řízení o žalobě, a to tehdy, když se ukáže, že pominuly důvody, pro které byl odklad soudem povolen.²⁰⁰

6.3.7. Žaloba jako mimořádný opravný prostředek

Se žalobou se v civilním procesu se lze setkat nejenom v nalézacím řízení, ale i v řízení o opravných prostředcích. Takovým případem jsou žaloba na obnovu řízení a žaloba pro zmatečnost (a vlastně i žaloba o zrušení smíru – viz bod 6.3.4.). Obě uvedené žaloby spolu s dovoláním řadíme mezi mimořádné opravné prostředky.

Žaloba na obnovu řízení směřuje proti pravomocnému rozsudku nebo pravomocnému usnesení, kterým bylo rozhodnuto ve věci samé. Žaloba pro zmatečnost

¹⁹⁸ Viz ustanovení § 6 zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹⁹ Viz ustanovení § 248 odst. 1 a 2 OSŘ.

²⁰⁰ Viz ustanovení § 248 odst. 3 OSŘ.

směřuje proti pravomocnému rozhodnutí soudu prvního stupně nebo odvolacího soudu, kterým bylo řízení skončeno, kterým bylo rozhodnuto ve věci samé anebo kterým bylo odmítnuto odvolání nebo kterým bylo zastaveno odvolací řízení; též může směřovat proti pravomocnému platebnímu rozkazu a pravomocnému směnečnému a šekovému platebnímu rozkazu.²⁰¹

Žalobu na obnovu řízení je možno podat ve lhůtě tří měsíců, a to od okamžiku, kdy ten, kdo obnovu navrhuje, se dozvěděl o důvodu obnovy anebo od okamžiku, kdy takovýto důvod mohl uplatnit (tzv. subjektivní lhůta²⁰²). Uvedená lhůta však nemůže skončit dříve, než uplynou tři měsíce od okamžiku, kdy napadené rozhodnutí nabylo právní moci. Vedle subjektivní lhůty zákon k podání žaloby stanoví i lhůtu objektivní²⁰³, a to v délce tří let, kdy tato lhůta se počítá od okamžiku nabytí právní moci napadeného rozhodnutí. Výjimkou je případ, kdy podkladem pro konání občanského soudního řízení bylo trestní řízení nebo řízení o přestupku či jiném správním deliktu. Pokud po uplynutí tří let dojde ke zrušení rozhodnutí vydaného v trestním řízení nebo rozhodnutí o přestupku či jiném správním deliktu, je možno žalobu podat, ačkoliv již objektivní lhůta vypršela.²⁰⁴ Žaloba pro zmatečnost může být podána nejpozději ve lhůtě tří měsíců od doručení napadeného rozhodnutí, zákon dále stanoví výjimky z tohoto pravidla (v některých případech zákon rozlišuje subjektivní a objektivní lhůtu podobně jako v případě žaloby na obnovu řízení, popř. pouze jednu z nich).²⁰⁵ Pokud bylo proti rozhodnutí podáno vedle žaloby pro zmatečnost též dovolání, nepočítá se do běhu lhůty pro její podání doba od okamžiku nabytí právní moci napadeného rozhodnutí do okamžiku nabytí právní moci rozhodnutí vydaného v dovolacím řízení.²⁰⁶ V případě, že žalobce lhůtu pro podání žaloby na obnovu řízení nebo žaloby pro zmatečnost zmešká, není možné požádat o její prominutí, resp. zákon prominutí nepřipouští.²⁰⁷

Co se týče náležitostí žaloby na obnovu řízení a žaloby pro zmatečnost, občanský soudní řád – konkrétně ustanovení § 232 odst. 1 – stanoví, že žaloba „musí

²⁰¹ Podrobněji podmínky, za kterých je podání obou uvedených žalob přípustné, a to, kdo je aktivně legitimován k jejich podání, upravují ustanovení § 228 - § 231 OSŘ.

²⁰² Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 476/2005 ze dne 26.10.2005.

²⁰³ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1454/2003 ze dne 30.03.2004.

²⁰⁴ Viz ustanovení § 233 OSŘ.

²⁰⁵ Viz ustanovení § 234 OSŘ.

²⁰⁶ Viz ustanovení § 235 odst. 2 OSŘ.

²⁰⁷ Viz ustanovení § 235 odst. 1 OSŘ.

vedle obecných náležitostí (§ 42 odst. 4) obsahovat označení rozhodnutí, proti němuž směřuje, v jakém rozsahu je napadá, důvod žaloby (důvod obnovy řízení nebo zmatečnosti), vylíčení skutečností, které svědčí o tom, že je žaloba podána včas, označení důkazů, jimiž má být důvodnost žaloby prokázána, jakož i to, čeho se ten, kdo podal žalobu, domáhá.“ Z uvedeného zákonného vymezení je tedy zřejmé, že i v tomto případě - obdobně jako u žaloby podle ustanovení § 79 odst. 1 OSŘ – rozlišujeme náležitosti obecné a zvláštní.

Co se týče obecných náležitostí žaloby na obnovu řízení a žaloby pro zmatečnost a dalších otázek s žalobami souvisejících, jako je způsob jejich podání, doplnění apod., platí to, co již bylo řečeno výše (viz body 5.3. a 5.5 a násl.).²⁰⁸

Mezi zvláštní náležitosti těchto žalob řadíme:

- označení rozhodnutí, proti němuž směřuje
- vymezení v jakém rozsahu rozhodnutí napadá
- důvod žaloby (důvod obnovy řízení nebo zmatečnosti)
- vylíčení skutečností, které svědčí o tom, že je žaloba podána včas
- označení důkazů, jimiž má být důvodnost žaloby prokázána
- uvedení toho, čeho se ten, kdo podal žalobu, domáhá

Co se týče označení rozhodnutí, proti němuž žaloba směřuje, nejlépe bude učinit tak uvedením spisové značky, popř. čísla jednacího, pod nímž bylo rozhodnutí vydáno, data jeho vydání a soudu, který jej vydal.

Důležitou náležitostí žaloby je vymezení toho, v jakém rozsahu žalobce rozhodnutí žalobou napadá. Soud je totiž při projednávání žaloby vázán rozsahem, ve kterém se žalobce domáhá povolení obnovy řízení či zrušení napadeného rozhodnutí pro zmatečnost. Z uvedené vázanosti však existují výjimky.²⁰⁹

Dále musí být v žalobě uvedeny důvody, pro které byla podána, tj. důvody obnovy řízení nebo zmatečnosti, a to proto, že žaloba může být podána pouze z důvodů

²⁰⁸ Uvedené lze dovodit z ustanovení § 235a odst. 2 OSŘ. a dále ze skutečnosti, že žaloba na obnovu řízení a žaloba pro zmatečnost mají vůči žalobě (§ 79 odst. 1 OSŘ) charakter *lex specialis* a tudíž to, co občanský soudní řád stanoví o žalobě, platí podpůrně i pro uvedené žaloby, pokud občanský soudní řád nestanoví jinak (k tomu srov. např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 2068/2004 ze dne 23.09.2004).

²⁰⁹ Viz ustanovení § 235d OSŘ.

stanovených zákonem.²¹⁰ Pokud by byla podána z důvodů jiných, v zákoně neuvedených, jednalo by se o nedostatek uvedené náležitosti.²¹¹

Ohledně vylíčení skutečností, které svědčí o tom, že je žaloba podána včas, platí to, co bylo řečeno výše v případě žaloby podle části páté občanského soudního řádu (viz bod 6.3.5.).

Co se týče označení důkazů, jimiž má být důvodnost žaloby prokázána, platí přiměřeně to, co bylo řečeno výše v souvislosti s žalobou podle ustanovení § 79 odst. 1 OSŘ (viz bod 5.4.5.).

Posledně jmenovaná zvláštní náležitost, tj. uvedení toho, čeho se ten, kdo podal žalobu, domáhá, je žalobním návrhem.

Na závěr je třeba poznamenat, že podání žaloby na obnovu řízení nebo žaloby pro zmatečnost neznamena odklad vykonatelnosti napadeného rozhodnutí. Dojde-li ale po podání žaloby soud (který o ní bude rozhodovat) k názoru, že je pravděpodobné, že žalobě bude vyhověno, může nařídit odklad vykonatelnosti napadeného rozhodnutí.²¹²

7. ROZSUDEK

7.1. CO JE ROZSUDEK

Rozsudek je jednou z forem rozhodnutí v občanském soudním řízení, a to formou nejdůležitější. Rozsudkem se vždy rozhoduje ve věci samé²¹³; věcí samou se rozumí nárok, který je předmětem řízení, spolu s jeho příslušenstvím.²¹⁴ Soud rozsudkem rozhoduje nejenom v občanském soudním řízení, ale též v řízení trestním²¹⁵ a v řízení podle zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.²¹⁶

²¹⁰ Viz ustanovení § 228 a § 229 OSŘ.

²¹¹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 470/2003 ze dne 29.09.2004.

²¹² Viz ustanovení § 235c OSŘ; s uvedeným též souvisí ustanovení § 235g OSŘ.

²¹³ Viz ustanovení § 152 odst. 1 OSŘ.

²¹⁴ Viz ustanovení § 121 občanského zákoníku.

²¹⁵ Viz ustanovení § 225 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů; podrobněji o rozsudku viz ustanovení § 225 - § 230.

²¹⁶ Viz ustanovení § 53 odst. 1; podrobněji o rozsudku viz ustanovení § 54.

Rozhodnutí – vedle rozsudku dále usnesení, platební rozkaz a směnečný a šekový platební rozkaz²¹⁷ – je procesním úkonem, který v občanském soudním řízení činí výlučně soud, který je pro soud typický a ve kterém se odráží poznání a vůle soudu. Jedná se o úkon, který lze popsat jako autoritativní výrok soudu. Rozhodnutí působí závazné právní důsledky, které předvídá objektivní právo.

Základními znaky rozhodnutí jsou tedy autoritativnost a závaznost. Autoritativnost je dána pozicí soudu v řízení. Soud v něm vystupuje jako nezávislý a nestranný subjekt, který v příslušné věci řeší právní spor. Dále autoritativnost vyplývá z donucovací funkce soudu. Co se týče závaznosti, ta znamená, že rozhodnutím jsou vázány všechny subjekty řízení, a to včetně soudu; ve stanovených případech jsou jím vázány i další osoby, které se příslušného řízení neúčastnily (a někdy se ani z důvodů nedostatku legitimace účastnit nemohly).²¹⁸ Součástí závaznosti rozumíme též vynutitelnost toho, co je obsaženo ve výroku rozhodnutí.

Rozhodnutí se skládá ze dvou složek, a to ze skutkového zjištění a z právního posouzení projednávané věci.²¹⁹ Ke skutkovému zjištění dochází soud na základě provedeného dokazování, tj. na základě volného hodnocení důkazů²²⁰, popř. na základě dalších poznatků, ke kterým soud v řízení dospěl, např. z přednesu účastníků řízení. Skutkové zjištění je základem pro vydání rozhodnutí, vyplývá z něho skutkový stav rozhodný pro posouzení věci.²²¹ Skutkové zjištění se může týkat otázek hmotněprávních, jejichž posouzení má význam pro vydání rozhodnutí ve věci samé (meritorního rozhodnutí), nebo otázek procesních, a to v případě rozhodnutí týkajícího se průběhu řízení (např. rozhodnutí o tom, že soud není k projednání věci místně příslušný²²²).²²³ Soud rozhoduje na základě skutkových zjištění aktuálních ke dni vyhlášení rozhodnutí.²²⁴ Právním posouzením rozumíme situaci, kdy se na skutkové zjištění aplikují příslušné právní normy. Aby soud provedl právní posouzení správně, musí posoudit projednávanou věc podle právní normy, která na zjištěný skutkový stav

²¹⁷ Viz ustanovení § 167 a násl., § 172 a násl. a § 175 OSŘ.

²¹⁸ Např. pravomocné rozsudky o osobním stavu (jejich výrok) jsou závazné pro všechny.

²¹⁹ Viz ustanovení § 157 odst. 2 OSŘ („...jaký učinil závěr o skutkovém stavu a jak věc posoudil po právní stránce;...“), popř. též např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 1370/2005 ze dne 04.04.2006.

²²⁰ Viz ustanovení § 132 a násl. OSŘ.

²²¹ Viz ustanovení § 153 odst. 1 OSŘ.

²²² Viz ustanovení § 105 odst. 2 OSŘ.

²²³ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 853/2006 ze dne 08.06.2006.

²²⁴ Viz ustanovení § 154 odst. 1 OSŘ.

dopadá a dále musí tuto normu též správně vyložit a na daný skutkový stav ji správně aplikovat.²²⁵ Rozlišování uvedených složek rozhodnutí má mj. význam v souvislosti s opravnými prostředky – např. žaloba na obnovu řízení je určena k odstranění vad týkajících se skutkového zjištění, dovolání zase může směřovat jen proti právnímu posouzení.²²⁶

Vzhledem k tomu, že každá konkrétní věc, kterou soud projednává, bývá často obsahově bohatší, rozmanitější než v právních normách obsažená příslušná pravidla chování, která jsou obecná (je třeba je aplikovat na co nejširší okruh podobných případů), je soud v podstatě v rámci svého rozhodování nucen – aby právní normy správně aplikoval – právní předpisy (zákon) dotvářet. Soud se při dotváření zákona může pohybovat výhradně v jeho mezích, nesmí zákon překračovat, natož porušovat. Při dotváření zákona rozhodovací činností soudů hraje významnou roli rozhodování Nejvyššího soudu. Ten, jakožto vrcholný orgán soustavy obecných soudů²²⁷, svými rozhodnutími, popř. stanovisky²²⁸ působí ke sjednocování různých právních názorů na projednávanou věc, které se mohou objektivně vyskytnout.²²⁹ Odlišný právní názor na projednávanou věc zpravidla mívají účastníci (sporného) řízení, dále se může vyskytnout v rámci rozhodování soudů různých stupňů, např. odvolací soud může ve věci rozhodnout odlišně od soudu prvního stupně. Právní názor Nejvyššího soudu lze poté aplikovat i na ostatní případy stejného druhu, zohledňují jej zejména obecné soudy.²³⁰

Rozhodnutí musí být vždy učiněno ve stanovené formě a musí obsahovat stanovené náležitosti. Pokud by tomu tak nebylo a rozhodnutí by ohledně uvedených požadavků vykazovalo závažné nedostatky, znamenalo by to, že takový úkon soudu by

²²⁵ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 777/2006 ze dne 15.06.2006.

²²⁶ Viz ustanovení § 228 a § 236 a násl. OSŘ.

²²⁷ Viz ustanovení § 14 odst. 1 zákona o soudech a soudcích.

²²⁸ Viz ustanovení § 14 odst. 3 zákona o soudech a soudcích.

²²⁹ Je však třeba odlišovat existenci různých právních názorů na určitou otázku existujících v důsledku např. nejednoznačné formulace právního předpisu od účelového výkladu práva (právního předpisu), o němž objektivně není sporu.

²³⁰ Nejvyšší soud se bez vážného důvodu (např. změna právní úpravy) od svých předchozích právních názorů na určitou věc zpravidla neodchyluje, a proto by odlišné rozhodnutí soudu nižšího stupně v dané věci Nejvyšší soud s největší pravděpodobností změnil ve smyslu svého předchozího rozhodnutí (pokud by ve věci na základě podaného mimořádného opravného prostředku rozhodoval).

nemohl být považován za rozhodnutí (méně závažné nedostatky lze odstranit opravnými prostředky, popř. jiným způsobem) – šlo by o tzv. nicotné rozhodnutí.²³¹

7.2. NÁLEŽITOSTI

7.2.1. Obecné vymezení

Náležitosti rozsudku upravuje občanský soudní řád v ustanovení § 157. Odstavec první říká: „Není-li stanoveno jinak, v písemném vyhotovení rozsudku se po slovech „Jménem republiky“ uvede označení soudu, jména a příjmení soudců a přísedících, přesné označení účastníků a jejich zástupců, účast státního zastupitelství a Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, označení projednávané věci, znění výroku, odůvodnění, poučení o tom, zda je přípustný opravný prostředek nepočítaje v to žalobu na obnovu řízení a pro zmatečnost, a o lhůtě a místě k jeho podání, poučení o možnosti výkonu rozhodnutí a den a místo vyhlášení. Je-li to možné, uvede se v označení účastníků též jejich datum narození (identifikační číslo).“ Další náležitost rozsudku vyplývá ze znění ustanovení § 158 odst. 1 OSŘ, ve kterém je uvedeno, že „písemné vyhotovení rozsudku podepisuje předseda senátu. Nemůže-li je podepsat, podepíše je jiný člen senátu, a rozhodl-li samosoudce, jiný předsedou soudu pověřený soudce; důvod se na písemném vyhotovení poznamená.“ Touto náležitostí je tedy podpis předsedy senátu, resp. samosoudce, který ve věci rozhodoval, popř. dalších uvedených osob.

Na základě citovaných zákonných ustanovení lze tedy říci, že náležitostmi rozsudku, resp. jeho písemného vyhotovení jsou:

- označení soudu
- jméno a příjmení soudců a přísedících
- označení účastníků a jejich zástupců
- uvedení účasti státního zastupitelství a Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových na řízení
- označení projednávané věci

²³¹ Pojem „nicotnost rozhodnutí“ OSŘ nezná, avšak je běžně užíván v soudní praxi – viz např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 1149/2003 ze dne 23.02.2006; v legislativě se s ním lze setkat v ustanovení § 5 odst. 2 zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů, ve znění pozdějších předpisů, popř. v ustanovení § 77 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád (v tomto případě jde ale o rozhodnutí správního orgánu, nikoliv soudu).

- výrok rozsudku
- odůvodnění rozsudku
- poučení o tom, zda je přípustný opravný prostředek nepočítaje v to žalobu na obnovu řízení a pro zmatečnost, a o lhůtě a místě k jeho podání
- poučení o možnosti výkonu rozhodnutí
- den a místo vyhlášení
- podpis předsedy senátu, resp. samosoudce, který ve věci rozhodoval, popř. jiného člena senátu či jiného soudce (rozhodl-li samosoudce), který k tomu byl pověřen předsedou soudu

Na rozdíl od žaloby, ve které nemusí být – jak již bylo řečeno výše (viz bod 5.2.) – jednotlivé její náležitosti (jak obecné, tak zvláštní) výslovně označeny a postačuje, pokud jsou v ní uvedeny tak, aby z ní jednoznačně vyplývaly, popř. je bylo možno nepochybně dovodit, v rozsudku jsou jeho hlavní části výslovně označeny a od sebe odděleny. Rozsudek (písemné vyhotovení) obsahuje

- úvodní část (záhlaví)

v té je uvedeno označení soudu, jména a příjmení soudců a přísedících, přesné označení účastníků a jejich zástupců, účast státního zastupitelství a Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových a označení projednávané věci; kromě náležitostí uvedených v občanském soudním řádu se v úvodní části dále mj. uvádí, že jde o rozsudek a číslo jednací,

- výrokovou část

je nadepsána slovy „rozhodl takto“, popř. „takto“ s tím, že slovo „rozhodl“ je uvedeno v úvodní části za označením soudu, a je v ní uvedeno znění rozsudku, tj. jak soud v projednávané věci rozhodl,

- odůvodnění

je nadepsáno slovem „odůvodnění“ a v této části rozsudku soud uvádí, na základě čeho soud rozhodl tak, jak je uvedeno ve výrokové části,

- poučení

je nadepsáno slovem „poučení“ a v této části rozsudku soud účastníky řízení poučí - jakými opravnými prostředky lze rozhodnutí napadnout, kde a v jaké lhůtě mohou být tyto prostředky podány

- o možnosti výkonu rozhodnutí,

- závěrečnou část

v té je uveden den a místo vyhlášení rozsudku, podpis předsedy senátu, resp. samosoudce, který ve věci rozhodoval, popř. jiného člena senátu či jiného soudce (rozhodl-li samosoudce), který k tomu byl pověřen předsedou soudu a otisk kulatého razítka soudu.

Vyhotovení rozsudku, které se zakládá do příslušného spisu, se nazývá originálem, dále se rozsudek vyhotovuje v potřebném počtu stejnopisů, které se doručují účastníkům řízení, popř. jejich zástupcům, a to do vlastních rukou.²³² Rozsudek se vyhotovuje na list papíru, na kterém je předtištěn v černobílém provedení malý státní znak České republiky²³³, pod ním velkými písmeny slova „Česká republika“, pod nimi velkými písmeny slovo „Rozsudek“ (tučně) a pod ním velkými písmeny slova „Jménem republiky“ (tučně), to vše uprostřed v horní třetině listu papíru. Má-li vyhotovení rozsudku více listů, je na dalších listech rozsudku (tyto již neobsahují to, co titulní list) v levém horním rohu předtištěno slovo „Pokračování“ a jednotlivé listy rozsudku jsou očíslované, a to od druhého listu (titulní list číslo nemá), číslo listu je uvedeno na horním okraji uprostřed. Listy rozsudku se k sobě v příslušném pořadí vhodným způsobem spojí, např. pomocí kancelářské sešívačky.

Uvedené platí nejen pro rozsudek soudu prvního stupně, ale přiměřeně platí též pro rozsudky vydávané v řízení o opravných prostředcích.²³⁴

7.2.2. Úvodní část rozsudku (záhlaví)

Číslo jednací je číslem, pod kterým je věc soudem projednávána. Základem čísla je spisová značka, což je označení (kombinace čísel a písmen), pod kterým soud věc eviduje, doplněná o pořadové číslo, pod kterým je list evidován ve spise. Číslo jednací je uvedeno na titulním listě rozsudku, a to v pravém horním rohu. Na ostatních listech rozsudku je uvedena spisová značka, též v horním pravém rohu.

²³² Viz ustanovení § 158 odst. 2 OSŘ.

²³³ Viz ustanovení § 2 odst. 3 a 4 spolu s přílohou č. 2 zákona č. 3/1993 Sb., o státních symbolech České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

²³⁴ Viz ustanovení § 211 a § 243c odst. 1 OSŘ.

Že jde o rozsudek, je na jeho písemném vyhotovení spolu s dalšími údaji předtištěno (viz bod 7.2.1.). Jde-li o rozsudek částečný, mezitímní, pro uznání nebo pro zmeškání, uvede se v úvodní části i tato skutečnost.

Soud je v rozsudku označen uvedením svého názvu a městem, ve kterém sídlí; výjimkou je označení Nejvyššího soudu, u kterého se namísto jeho sídla uvádí název republiky. Označení soudu tedy vypadá např. takto:

- Okresní soud v Karlových Varech
- Krajský soud v Plzni
- Vrchní soud v Praze
- Nejvyšší soud České republiky

Členové senátu, resp. samosoudce, jsou označeni jejich titulem (týká se soudců), jménem a příjmením.²³⁵

Co se týče označení účastníků a jejich zástupců, platí to samé, co bylo uvedeno výše v souvislosti s žalobou (viz bod 5.4.2. a 5.4.3). K tomu lze ještě doplnit, že vystupuje-li v řízení více žalobců, jsou v rozsudku rozlišení písmeny abecedy (od písmena „a“), v případě více žalovaných se k jejich rozlišení použije arabských číslic (od č. „1“).

Pokud do již zahájeného řízení vstoupí státní zastupitelství nebo Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových²³⁶, poznamená se to do úvodní části rozsudku. Pokud by byly žalobcem (navrhovatelem), tj. byly by účastníkem řízení, ohledně jejich označení by platilo to, co již bylo řečeno o účastnících řízení (viz odstavec výše).

Projednávaná věc se v rozsudku označuje stejně, jako má být v žalobě uvedena věc, které se žaloba týká, tj. uvedením právního důvodu žaloby nebo rozsahu nároku (viz bod 5.3.). Jde tedy o stručné uvedení předmětu řízení. Byla-li v řízení podána vzájemná žaloba (viz bod 6.3.5.), musí být v označení projednávané věci uvedeno, že současně došlo k rozhodnutí o právech uplatněných vzájemnou žalobou.

²³⁵ Otázku jména a příjmení blíže upravuje bod 5.4.2.

²³⁶ Viz ustanovení § 35 a § 35a OSŘ.

7.2.3. Výroková část

V této části rozsudku je uveden jednak obsah rozhodnutí ve věci samé a dále rozhodnutí o povinnosti k náhradě nákladů řízení.²³⁷

Výrok rozsudku, nazývaný též jako tzv. enunciát, má základ v žalobním petitu, musí žalobnímu petitu odpovídat, avšak soud jím není vázán v tom smyslu, že by ho musel do výroku převzít doslovně. Jak již bylo poznamenáno výše (viz bod 5.4.6.), o znění výroku rozsudku, o jeho formulaci rozhoduje pouze soud, musí jen dbát, aby výrok vyjadřoval z obsahového hlediska to, čeho se žalobce žalobou skutečně domáhal²³⁸ (blíže ke vztahu žaloby a rozsudku viz bod 9.). Formulace výroku rozsudku musí být úplná, přesná, srozumitelná a určitá tak, aby byl výrok rozsudku vykonatelným, tj. aby mohl být – bude-li toho třeba – nařízen výkon rozhodnutí.²³⁹

Jednotlivé výroky rozsudku jsou od sebe odděleny, tj. zvlášť je uveden výrok ve věci samé a je-li jich více, též je uveden každý zvlášť, a zvlášť výrok o nákladech řízení²⁴⁰, popř. též může rozsudek obsahovat výrok o předběžné vykonatelnosti.²⁴¹ Výroky jsou v rozsudku rozlišeny za použití římských číslic (od č. „I.“).

7.2.4. Odůvodnění

Povinnost uvést v rozsudku odůvodnění a to, co v něm má být uvedeno, kterou stanoví ustanovení § 157 OSŘ, vyplývá již z principů obsažených v ústavních normách, konkrétně z práva na řádný a spravedlivý proces, který vyplývá z Listiny základních práv a svobod²⁴², a z pojmu právního státu uvedeného v Ústavě České republiky.²⁴³ Uvedené právní předpisy, resp. principy a povinnosti v nich uvedené zajišťují, že při rozhodování soudů je vyloučena libovůle.

Podle občanského soudního řádu je možné uvést v rozsudku úplné odůvodnění nebo odůvodnění zkrácené.

²³⁷ Viz ustanovení § 155 odst. 1 OSŘ; podrobněji k nákladům řízení viz ustanovení § 137 a násl. OSŘ.

²³⁸ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 2613/2003 ze dne 15.04.2004, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 238/2005 ze dne 25.07.2006, nebo usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2068/2005 ze dne 24.08.2006.

²³⁹ Viz ustanovení § 261a odst. 1 OSŘ.

²⁴⁰ Rozhodnutí o nákladech řízení, ač je součástí rozsudku, je usnesením – viz ustanovení § 167 odst. 1 OSŘ, popř. též např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1850/2005 ze dne 20.06.2006.

²⁴¹ Viz ustanovení § 162 OSŘ.

²⁴² Tento princip se dovozuje z ustanovení čl. 36 a násl.

²⁴³ Viz ustanovení čl. 1 odst. 1.

Úplné odůvodnění je obecnou formou odůvodnění, vyhotovuje se vždy, pokud zákon nestanoví, že postačuje jeho zkrácená forma. V odůvodnění musí soud uvést následující:

- čeho se žalobce (navrhovatel) domáhal a z jakých důvodů
- jak se ve věci vyjádřil žalovaný, popř. jiný účastník řízení
- stručně a jasně vyloží, které skutečnosti má prokázány a které nikoliv
- o které důkazy opřel svá skutková zjištění a jakými úvahami se při hodnocení důkazů řídil
- proč neprovedl i další důkazy
- jaký učinil závěr o skutkovém stavu
- jak věc posoudil po právní stránce

Zákon však soudu zakazuje, aby do odůvodnění opsal skutkové přednesy účastníků a provedené důkazy tak, jak jsou zaznamenány ve spise. Dále zákon soudu nařizuje, že odůvodnění má být zformulováno takovým způsobem, aby bylo přesvědčivé.²⁴⁴

Co se týče údaje o tom, čeho se žalobce (navrhovatel) domáhal a z jakých důvodů, soud v odůvodnění stručně zopakuje žalobní petit, popř. jiný návrh na rozhodnutí. Dále uvede, čím žalobce (navrhovatel) své požadavky odůvodnil, a to zejména z hlediska skutkové stránky; soud při tom vychází ze stavu, který byl aktuální v době vyhlášení rozhodnutí.²⁴⁵

Údaj o tom, jak se ve věci vyjádřil žalovaný, popř. jiný účastník řízení, spočívá v tom, že soud do odůvodnění zaznamená skutečnosti, které uvedl žalovaný na svoji obranu, popř. které namítal jiný účastník řízení, ve věci samé. Stejně jako ve výše uvedeném případě platí, že soud vychází ze stavu, který byl aktuální v době vyhlášení rozhodnutí.

Požadavek stručně a jasně vyložit, které skutečnosti má soud prokázány a které nikoliv, soud naplní tím, že v odůvodnění uvede, která skutková zjištění na základě dokazování, shodných tvrzení účastníků či jiného zákonem stanoveného způsobu považuje za prokázaná a která nikoliv, dále může uvést, která z nich považuje pro rozhodnutí za významná a která za méně významná či bezvýznamná.

²⁴⁴ Viz ustanovení § 157 odst. 2 OSŘ.

²⁴⁵ Viz ustanovení § 154 odst. 1 OSŘ.

Při popisu toho, o které důkazy soud opřel svá skutková zjištění a jakými úvahami se při hodnocení důkazů řídil, se musí soud vyjádřit ke každému skutkovému zjištění v tom smyslu, z jakých důkazů podle jeho názoru zjištění vyplývá, jak tyto důkazy hodnotil²⁴⁶, zvláště pokud jsou protichůdné. Při popisu uvedeného musí soud vždy zohlednit konkrétní okolnosti a zvláštnosti projednávané věci, jako je rozsah dokazování, složitost zjišťování skutkových zjištění, počet navržených důkazů účastníky řízení aj. Soud musí dbát, aby takovýto popis byl srozumitelný a dostatečně odůvodněný, mj. proto, aby ho bylo možné přezkoumat.

Ohledně důkazů navrhaných účastníky či vedlejšími účastníky, které nebyly v řízení provedeny, musí soud v odůvodnění uvést, z jakých důvodů tak neučinil.

Závěr, který soud během řízení učinil o skutkovém stavu, tj. skutkové zjištění, je uveden v tzv. skutkové větě. Jedná se o stručné a výstižné vyjádření zjištěného skutkového stavu věci²⁴⁷, které je podkladem pro právní posouzení věci.

Na závěr soud v odůvodnění uvede, jak projednávanou věc posoudil po právní stránce. Posouzení po právní stránce spočívá v tom, že se v odůvodnění uvede, které právní normy byly na skutkové zjištění aplikovány a proč soud skutkové zjištění podřadil právě pod zvolené právní normy, popř. provede jejich výklad. Dále soud vyloží, jaká práva a povinnosti na základě uvedených právních předpisů náleží účastníkům řízení (myšleno ve vztahu k projednávané věci) a jak soud ve věci rozhodl.

Požadavek občanského soudního řádu, že soud do odůvodnění nesmí opisovat skutkové přednesy účastníků a provedené důkazy tak, jak jsou zaznamenány ve spise, je veden zejména záměrem, aby odůvodnění nebylo dlouhé, nejasné či obtížněji srozumitelné, ale naopak, tj. aby bylo stručné, jasné a také přezkoumatelné.

Lze tedy shrnout, že z odůvodnění rozsudku musí vyplývat vztah mezi skutkovým zjištěním a úvahami, kterými se soud řídil při hodnocení důkazů, na straně jedné a právním posouzením věci na straně druhé. V případě, kdy by bylo právní posouzení věci, tj. právní závěry soudu, v extrémním nesouladu se skutkovým zjištěním, popř. by z něho v žádné možné interpretaci odůvodnění rozsudku nevyplývalo, bylo by nutné považovat takový rozsudek za stojící v rozporu s výše uvedenými principy obsaženými v Listině základních práv a svobod a v Ústavě České

²⁴⁶ Viz ustanovení § 132 a násl. OSŘ.

²⁴⁷ Viz ustanovení § 153 odst. 1 OSŘ.

republiky. K naplnění požadavku přezkoumatelnosti rozsudku je třeba, aby z jeho odůvodnění byl zřejmý právní závěr, tedy i právní posouzení přiznaného nároku.²⁴⁸

Závěrem lze ještě poznamenat, že zákon dává účastníkům řízení možnost podat návrh, aby odůvodnění rozsudku bylo opraveno, pokud nemá podklad ve skutkovém zjištění. Tento návrh je však možno podat pouze před tím, než rozsudek nabude právní moci.²⁴⁹

Zvláštní formou odůvodnění je jeho zkrácená forma. Občanský soudní řád stanoví, že zkrácené odůvodnění se používá v rozsudku pro uznání nebo rozsudku pro zmeškání a též v případech, kdy proti rozsudku není přípustné odvolání nebo když se účastníci řízení svého práva na jeho podání vzdali.²⁵⁰ V odůvodnění rozsudku pro uznání nebo rozsudku pro zmeškání se uvede předmět řízení a důvody, pro které soud rozhodl rozsudkem pro uznání či rozsudkem pro zmeškání. Co se týče označení předmětu řízení, soud musí uvést takové údaje, ze kterých bude jasné, vůči jakým věcem tvoří rozsudek překážku rei iudicatae, ohledně výše uvedených důvodů soud ve zkráceném odůvodnění popíše, v jakých skutečnostech spatřuje zákonné důvody pro vydání uvedených druhů rozsudku.²⁵¹ V odůvodnění rozsudku proti němuž není přípustné odvolání nebo proti němuž se účastníci řízení svého práva na podání odvolání vzdali, se uvede předmět řízení, závěr o skutkovém stavu (tzv. skutková věta) a stručné právní posouzení věci (viz výše).

7.2.5. Poučení

Důležitou součástí rozsudku je poučení účastníků řízení, popř. též vedlejších účastníků, státního zastupitelství a Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových.²⁵² Vzhledem ke skutečnosti, že účastníci řízení mohou mít právní povědomí různé úrovně a často bývají v tomto směru laiky, navíc v řízení v zásadě nemusejí být zastoupeni osobou s právním vzděláním²⁵³, je třeba k tomu, aby byla zachována rovnost účastníků řízení a aby měli všichni účastníci stejnou možnost

²⁴⁸ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 1370/2005 ze dne 04.04.2006 nebo rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 469/2004 ze dne 18.01.2005 a náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20.06.1995.

²⁴⁹ Viz ustanovení § 165 OSŘ.

²⁵⁰ Viz ustanovení § 157 odst. 3 a 4.

²⁵¹ Viz ustanovení § 153a odst. 1 – 3 a § 153b odst. 1 – 3 OSŘ.

²⁵² Viz ustanovení § 203 OSŘ.

²⁵³ K otázce zastoupení účastníků řízení viz ustanovení § 22 a násl. a § 241 OSŘ a bod 5.4.3.

v řízení uplatnit svá práva²⁵⁴, poučit účastníky o jejich procesních právech. Soud je povinen v rozsudku účastníky poučit jednak o možnosti podat proti rozsudku opravný prostředek a jednak o možnosti výkonu rozhodnutí.^{255, 256}

Co se týče poučení o opravném prostředku, soud v něm musí uvést zda a pokud ano, tak jaký opravný prostředek je přípustný, dále lhůtu, ve které je možno opravný prostředek podat, a místo, kde je opravný prostředek třeba podat. Poučení musí soud formulovat jednoznačně, tj. musí z něj být zřejmé, že opravný prostředek je přípustný nebo není přípustný, popř. že dovolání (viz níže) není přípustné, ledaže na základě ve lhůtě podaného dovolání dospěje dovolací soud k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam.²⁵⁷ Přípustnost opravného prostředku však zakládá výhradně zákon, tj. občanský soudní řád, nikoliv skutečnost, že soud v rozsudku uvedl, že opravný prostředek je přípustný. Pokud by soud účastníka řízení nesprávně poučil o přípustnosti opravného prostředku, nemohla by tato skutečnost sama o sobě založit jeho přípustnost, jelikož je – jak již bylo řečeno – odvozována výlučně ze zákona.²⁵⁸ Neuvede-li soud v poučení všechny uvedené náležitosti nebo uvede-li je či některou z nich chybně, je takovéto poučení nesprávné a v důsledku toho je možné opravný prostředek podat ve lhůtě delší, kterou zákon stanoví pro tyto případy, a to ve lhůtě tří měsíců od doručení rozsudku v případě odvolání a ve lhůtě čtyř měsíců od doručení rozsudku v případě dovolání.²⁵⁹

Soud prvního stupně v rozsudku uvádí poučení o odvolání, které je jediným řádným opravným prostředkem, kterým je možno rozsudek napadnout²⁶⁰, soud druhého stupně, tj. dovolací soud, uvádí poučení pouze o dovolání, o ostatních mimořádných opravných prostředcích, tj. žalobě na obnovu řízení a žalobě pro zmatečnost (viz bod 6.3.7.), je poučení nepřipustné.²⁶¹ Proti rozhodnutí – a tedy i rozsudku – Nejvyššího

²⁵⁴ Viz ustanovení čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a § 18 odst. 1 OSŘ.

²⁵⁵ Občanský soudní řád zakotvuje mimo to i obecnou povinnost poučit účastníky řízení o jejich procesních právech (a povinnostech) – viz ustanovení § 5.

²⁵⁶ K poučovací povinnosti soudu ohledně opravných prostředků popř. srov. též nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 65/93 ze dne 31.05.1994.

²⁵⁷ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 700/2004 ze dne 31.08.2004 (závěry zde uvedené lze per analogiam použít nejenom ohledně dovolání).

²⁵⁸ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu č.j. 33 Odo 527/2006-115, den vyhlášení není v elektronické podobě rozhodnutí, ve které je uveřejněno, uvedeno (závěry zde uvedené lze použít per analogiam nejenom ohledně dovolání).

²⁵⁹ Viz ustanovení § 204 odst. 2 a § 240 odst. 3 OSŘ.

²⁶⁰ Uvedené vyplývá ze znění ustanovení § 159 OSŘ.

²⁶¹ Viz ustanovení § 157 odst. 1 OSŘ.

soudu není přípustný žádný opravný prostředek. Zákon to výslovně nestanoví, vyplývá to však z jeho postavení jakožto vrcholného soudního orgánu, kdy nad ním již nestojí žádný jiný (soudní) orgán²⁶² a o opravném prostředku proti jeho rozhodnutí by tedy neměl kdo rozhodovat; tím však není dotčeno právo podat žalobu na obnovu řízení, jsou-li splněny zákonné podmínky pro její podání. Správné poučení může být formulováno např. takto:

A. - Proti tomuto rozsudku lze podat odvolání do 15 dnů ode dne doručení jeho písemného vyhotovení ke Krajskému soudu v Ústí nad Labem prostřednictvím Okresního soudu v Ústí nad Labem.

- Proti tomuto rozsudku není odvolání ani dovolání přípustné.

B. - Proti tomuto rozsudku lze podat dovolání do dvou měsíců ode dne doručení jeho písemného vyhotovení k Nejvyššímu soudu prostřednictvím Okresního soudu v Ústí nad Labem.

- Proti tomuto rozsudku není dovolání přípustné.

C. - Proti tomuto rozsudku není opravný prostředek přípustný.

Co se týče poučení o možnosti výkonu rozhodnutí, to soud do rozsudku uvede tehdy, jestliže je podle obsahu rozsudku možné výkon rozhodnutí vést. V této souvislosti je třeba zohlednit případnou předběžnou vykonatelnost rozsudku.²⁶³ Soud v poučení pouze obecně uvede, že pokud nebude povinnost uložená tímto rozsudkem splněna dobrovolně, lze se jejího splnění domáhat prostřednictvím soudního výkonu rozhodnutí.²⁶⁴ Tzn. že v poučení není třeba uvádět jiné údaje, např. lhůtu, ve které je tak možno učinit, soud, u kterého je třeba návrh k provedení výkonu rozhodnutí podat, možný způsob výkonu rozhodnutí apod. Není-li možné výkon rozhodnutí vést, soud to v rozsudku neuvádí.²⁶⁵ Správné poučení může být tedy formulováno např. takto:

- Nesplní-li povinný dobrovolně, co mu ukládá vykonatelné rozhodnutí, může oprávněně podat návrh na soudní výkon rozhodnutí.

²⁶² Viz ustanovení § 14 odst. 1 zákona o soudech a soudcích.

²⁶³ Viz ustanovení § 162 OSŘ.

²⁶⁴ Viz ustanovení § 251 OSŘ.

²⁶⁵ Uvedené vyplývá ze znění ustanovení § 157 odst. 1 OSŘ („...poučení o možnosti výkonu rozhodnutí...“)

V rozsudku vydaném v řízení o rozvod manželství se lze setkat ještě s jedním poučením. Soud účastníky řízení poučí jednak o tom, že je nutné nahlásit změnu osobního stavu z důvodu jejího zápisu do občanského průkazu²⁶⁶ a jednak o možnosti rozvedeného manžela přijmout zpět své dřívější příjmení, popř. upustit od užívání společného příjmení vedle příjmení dřívějšího.²⁶⁷

7.2.6. Závěrečná část

Místem vyhlášení rozsudku se rozumí místo (obec), ve kterém sídlí soud, který rozsudek vydal. Bezprostředně vedle místa vyhlášení rozsudku se uvede datum jeho vyhlášení, tj. číselné označení dne, písemné označení měsíce a číselné označení roku, kdy byl rozsudek vyhotoven. Uvedení místa a dne vyhotovení rozsudku tedy může znít např. takto:

- V Karlových Varech dne 14. července 2006

Co se týče podepisování rozsudku, pokud věc projednával a rozhodl senát, činí tak předseda senátu, pokud se řízení konalo před samosoudcem, činí tak on. Pokud z jakéhokoli důvodu nemůže rozsudek podepsat předseda senátu, pověří předseda daného soudu podepsáním rozsudku některého člena senátu, který věc projednal a rozhodl, nastane-li takováto situace v případě, kdy se řízení konalo před samosoudcem, pověří předseda soudu některého ze soudců působícího u daného soudu, aby rozsudek podepsal. Důvody, pro které se tak stalo, musí být v rozsudku uvedeny.

V praxi však podepisování rozsudku, resp. jeho stejnopisu bývá odlišné. Ve stejnopisu písemného vyhotovení rozsudku je sice uvedeno jméno předsedy senátu či samosoudce, avšak není jím podepsáno. Kromě toho je totiž v rozsudku ještě uvedeno (zpravidla přibližně na úrovni jména předsedy senátu či samosoudce avšak u opačného, tj. levého, okraje) pod slovy „za správnost vyhotovení“ jméno jiné osoby a její podpis (tzv. parafa), popř. pouze podpis (tzv. parafa) bez uvedení jména; z uvedeného v podstatě ani není zřejmé, jedná-li se o pracovníka daného soudu (a jaké je jeho pracovní zařazení), to se lze pouze domnívat a předpokládat. Popsaná praxe je však

²⁶⁶ Z ustanovení § 12 odst. 1 zákona č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon“) vyplývá, že změna osobního (rodinného) stavu znamená skončení platnosti občanského průkazu a je důvodem pro vydání nového občanského průkazu – viz ustanovení § 6 odst. 3 zákona; s uvedeným souvisí též ustanovení § 3 odst. 2 písm. a) zákona.

²⁶⁷ Viz ustanovení § 29 zákona o rodině.

v rozporu s ustanovením zákona – podle něho se totiž doručuje účastníkům, popř. jejich zástupcům vždy stejnopis písemného vyhotovení rozsudku.²⁶⁸ Stejnopisem rozsudku je vyhotovení, které musí být shodné s jeho originálem (zakládá se do spisu), tedy musí být i shodně podepsáno. Není možné účastníkům, popř. jejich zástupcům doručovat písemné vyhotovení rozsudku v jiné formě než ve formě stejnopisu. Dále je popsána praxe v rozporu i s principem právní jistoty²⁶⁹ a s právem na řádný a spravedlivý proces.²⁷⁰ Odpovědnost za to, že písemné vyhotovení rozsudku je v souladu s právními předpisy a že je vyhotoveno včas, nese soud.²⁷¹ Osobou, která jménem soudu nese uvedenou odpovědnost, je právě předseda senátu, resp. samosoudce, před nímž řízení v příslušné věci proběhlo a který ve věci rozhodl, a tuto odpovědnost nelze výše uvedeným způsobem přesunout na jinou osobu.²⁷²

Kulaté razítko soudu bývá otištěno na posledním listě písemného vyhotovení rozsudku, a to uprostřed listu pod údajem o místě a datu jeho vyhlášení vedle napsaného jména předsedy senátu, resp. samosoudce, pod nímž je uvedeno, že jde o předsedu senátu nebo o samosoudce, které je uvedeno u pravého okraje. Na razítku je uvnitř kruhu vyobrazen malý státní znak a po obvodu kruhu uvnitř nahoře je velkými písmeny uveden název soudu, na spodním okraji uvnitř pod malým státním znakem je uvedeno pořadové číslo razítka. Otisk razítka musí být jednobarevný, zpravidla je modrý či fialový.^{273, 274}

²⁶⁸ Viz ustanovení § 158 odst. 2 - 4 OSŘ.

²⁶⁹ Uvedený princip se odvozuje z ustanovení čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky, jelikož je považován za jeden z definičních znaků právního státu – viz např. nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 344/04 ze dne 15.12.2004, popř. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1038/2001 ze dne 26.03.2002 nebo usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 841/2001 ze dne 30.07.2002.

²⁷⁰ Viz ustanovení čl. 36 a násl. Listiny základních práv a svobod.

²⁷¹ Viz ustanovení § 158 odst. 4 OSŘ.

²⁷² Odpovědnost za písemné vyhotovení rozsudku včetně stejnopisů souvisí též s odpovědností za škodu způsobenou vydáním nezákonného rozhodnutí – viz ustanovení § 17 odst. 1 a 2 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.

²⁷³ Viz ustanovení § 6 zákona č. 352/2001 Sb., o užívání státních symbolů České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

²⁷⁴ Co se týče použití úředního razítka, srov. též ustanovení § 22 vyhlášky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.

7.3. OPRAVA A DOPLNĚNÍ ROZSUDKU

Občanský soudní řád stanoví, že v případě, že se v rozsudku vyskytnou chyby v psaní a v počtech nebo jiné zjevné nesprávnosti, je předseda senátu povinen je opravit²⁷⁵, a to i bez návrhu; tato povinnost se vztahuje i na samosoudce (rozhodoval-li ve věci).²⁷⁶ Zákon zde rozsudkem myslí vyhlášení nebo písemné vyhotovení rozsudku. Uvedený způsob opravy se vztahuje na všechny části rozsudku s výjimkou výrokové části. Pokud se uvedené nedostatky vyskytnou ve výroku rozhodnutí, soud je musí opravit formou opravného usnesení, stejně soud postupuje, nelze-li současně opravu provést i na všech stejnopisech rozhodnutí. Opravné usnesení se doručí účastníkům řízení. Vzhledem k tomu, že zákon nestanoví lhůtu, ve které má být oprava učiněna, je možno ji provést kdykoliv, jakmile chyby v psaní a v počtech nebo jiné zjevné nesprávnosti vyjdou najevo, tedy i po právní moci rozhodnutí.²⁷⁷

Dále občanský soudní řád upravuje opravu odůvodnění. Dává – jak již bylo výše uvedeno (viz bod 7.2.4.) – účastníkům řízení možnost podat návrh, aby odůvodnění rozsudku bylo opraveno, pokud nemá podklad ve skutkovém zjištění; návrh je však možno podat pouze před tím, než rozsudek nabude právní moci. Pokud návrhu nevyhoví soud prvního stupně, předloží jej k rozhodnutí odvolacímu soudu. Úprava odůvodnění se provádí formou usnesení.²⁷⁸

K doplnění rozsudku dochází tehdy, pokud jím soud nerozhodl o některé části předmětu řízení, o nákladech řízení nebo o předběžné vykonatelnosti. Za této situace je účastník řízení oprávněn podat návrh na doplnění rozsudku, a to ve lhůtě patnácti dnů od jeho doručení. Doplnění rozsudku může provést soud i bez návrhu za podmínky, že rozsudek dosud nenabyl právní moci. Jde-li o doplnění části předmětu řízení, soud tak učiní – pokud návrhu vyhoví – formou rozsudku, v ostatních případech formou usnesení. Doplnující rozsudek nemá vliv na právní moc ani vykonatelnost původního rozsudku.²⁷⁹

²⁷⁵ Viz dikce ustanovení § 164 („Předseda senátu opraví...“).

²⁷⁶ Viz ustanovení § 36d odst. 2 OSŘ.

²⁷⁷ Viz ustanovení § 164 OSŘ.

²⁷⁸ Viz ustanovení § 165.

²⁷⁹ Viz ustanovení § 166 OSŘ.

7.4. VLASTNOSTI ROZSUDKU

7.4.1. Právní moc (tzv. formální právní moc)

Zákon, konkrétně ustanovení § 159 OSŘ stanoví, že rozsudek se stává pravomocným, jestliže byl doručen a jestliže jej již nelze napadnout odvoláním.

Aby mohl rozsudek nabýt právní moci, musí být nejprve doručen účastníkům, popř. jejich zástupcům.²⁸⁰ Kromě účastníků však musí být rozsudek doručen též vedlejším účastníkům, tj. těm, kteří mají na výsledku řízení právní zájem, s výjimkou řízení o rozvod, neplatnost manželství nebo určení, zda tu manželství je či není, popř. dalším subjektům na řízení se účastnících, jelikož mají v řízení stejná práva a povinnosti jako účastníci.²⁸¹ Pokud jsou účastníci zastoupeni zákonným zástupcem, zástupcem s procesní plnou mocí, opatrovníkem či zástupcem pro doručování, doručuje se rozsudek pouze těmto zástupcům.²⁸² Uvedené obdobně platí – vzhledem k tomu, že mají v řízení stejná práva a povinnosti, tedy i právo na zastoupení, resp. povinnost zastoupení, jako účastníci – i pro vedlejší účastníky či další subjekty účastnící se na řízení. Rozsudek, resp. jeho stejnopis musí být doručen do vlastních rukou; děje se tak buď při jednání, pokud se účastníci v jeho průběhu vzdali práva na odvolání, nebo jej soud doručuje prostřednictvím doručujících orgánů²⁸³ tak, že rozsudek má být odeslán ve lhůtě třiceti dnů od jeho vyhlášení; předseda senátu je oprávněn tuto lhůtu prodloužit až o dalších šedesát dnů.²⁸⁴

Odvoláním nelze rozsudek napadnout zejména tehdy, pokud není odvolání proti rozsudku přípustné. Občanský soudní řád stanoví, že odvolání proti rozsudku není přípustné, pokud tak stanoví zákon.²⁸⁵ Takovým případem je řízení, ve kterém soud rozhoduje o peněžitém plnění nepřevyšujícím 2 000,00 Kč (toto omezení se vztahuje pouze na jistinu), což však neplatí u rozsudku pro uznání a u rozsudku pro zmeškání (viz níže bod 8.2.2., resp. 8.3.2.), odvolání také nelze podat jen proti důvodům rozsudku.²⁸⁶ Odvolání též není přípustné proti rozsudku odvolacího soudu²⁸⁷, napadnout

²⁸⁰ Viz ustanovení § 158 odst. 2 OSŘ.

²⁸¹ Viz ustanovení § 193 a ustanovení § 35 a § 35a OSŘ.

²⁸² Viz ustanovení § 22 a ustanovení § 45c – 45e OSŘ.

²⁸³ Viz ustanovení § 45 a násl. OSŘ.

²⁸⁴ Viz ustanovení § 158 odst. 4 OSŘ.

²⁸⁵ Viz ustanovení § 201 („...může napadnout rozhodnutí... odvoláním, pokud to zákon nevyklučuje.“).

²⁸⁶ Viz ustanovení § 202 odst. 2 a 3 OSŘ; občanský soudní řád také stanoví omezení pro podání odvolání vedlejšími účastníky a dalšími subjekty na řízení se účastnícími - viz ustanovení § 203.

jím lze pouze rozsudek vydaný soudem prvního stupně.²⁸⁸ Dále nelze rozsudek napadnout odvoláním, i když je podání odvolání přípustné. Je tomu tak tehdy, když se osoba k tomu procesně legitimovaná, tj. oprávněná odvolání podat, svého práva podat odvolání vzdá nebo podané odvolání vezme zpět, když marně uplyne odvolací lhůta a když soud o odvolání rozhodl.²⁸⁹

Z uvedeného tedy vyplývá, že rozsudek nabývá právní moci

- dnem, kdy byl doručen,

jestliže je odvolání nepřípustné (bylo-li přesto podáno, pak za podmínky, že jej soud odmítl²⁹⁰) a jestliže se procesně legitimované osoby svého práva na podání odvolání vzdaly,

- dnem následujícím po dni, kdy (marně) uplynula lhůta pro podání odvolání,

jestliže odvolání nebylo v této lhůtě podáno, jestliže odvolání bylo vzato zpět (z tohoto pravidla občanský soudní řád stanoví výjimku)²⁹¹ a jestliže odvolání bylo rozhodnutím soudu odmítnuto²⁹² a

- dnem, kdy bylo doručeno rozhodnutí soudu druhého stupně o odvolání;

s výjimkou případů, kdy soud svým rozhodnutím odvolání odmítl.²⁹³

Právní moc ve výše popsaném smyslu, tj. tzv. formální právní moc, vyjadřuje, že rozsudek již nelze napadnout řádným opravným prostředkem a až na výjimky (viz bod 9.2.3.) se jím řízení končí, bývá tedy rozsudkem konečným.

7.4.2. Závaznost a nezměnitelnost (tzv. materiální právní moc)

Občanský soudní řád vymezuje závaznost (tzv. pozitivní stránka materiální právní moci) a nezměnitelnost (tzv. negativní stránka materiální právní moci) rozsudku v ustanovení § 159a.

V odstavci prvním stanoví, že výrok pravomocného rozsudku je závazný jen pro účastníky řízení, nestanoví-li zákon jinak. Závaznost se vztahuje na účastníky sporného řízení, vystupuje-li na straně žalobce či žalovaného více osob, tak na všechny z nich bez

²⁸⁷ Viz ustanovení § 223 OSŘ.

²⁸⁸ Viz ustanovení § 201 („...může napadnout rozhodnutí okresního soudu nebo krajského soudu vydané v řízení v prvním stupni odvoláním...“).

²⁸⁹ Viz ustanovení § 207, ustanovení § 204 a ustanovení § 218 a násl. OSŘ.

²⁹⁰ Viz ustanovení § 218 písm. c) OSŘ.

²⁹¹ Viz ustanovení § 222 odst. 1 OSŘ.

²⁹² Viz ustanovení § 208, § 218 a § 218a OSŘ.

²⁹³ Viz ustanovení § 218 a násl. OSŘ.

ohledu na to, zda jsou samostatnými nebo nerozdílnými společníky, i na účastníky řízení nesporného. Závaznost pravomocného rozsudku, resp. jeho výroku či výroků platí samozřejmě i pro právní nástupce původních účastníků řízení a dále též pro vedlejší účastníky řízení, jelikož v řízení mají – jak bylo řečeno výše – stejná práva a povinnosti jako jeho účastníci (viz bod 7.4.1.)²⁹⁴. Občanský soudní řád však stanoví i výjimky z tohoto pravidla – rozhodnutí o tzv. skupinové žalobě (viz bod 6.3.2.) je závazné kromě účastníků řízení i pro další osoby oprávněné proti žalovanému pro tytéž nároky z téhož jednání nebo stavu a rozhodnutí o osobním stavu je závazné pro každého.²⁹⁵ Stejně tak, jak je pravomocný rozsudek závazný pro účastníky řízení, popř. i jiné osoby, je závazný také pro všechny orgány státu.^{296, 297}

Nezměnitelností pravomocného rozsudku, která je vyjádřena v odstavci pátém uvedeného paragrafu, se rozumí, že bylo-li o věci pravomocně rozhodnuto, nelze již tuto věc – v rozsahu závaznosti rozsudku, resp. jeho výroku pro účastníky řízení, popř. jiné osoby – projednávat znovu. Nezměnitelnost pravomocného rozsudku se též nazývá jako tzv. překážka rei iudicatae. Totožnost věci je vyjádřena totožností předmětu řízení a totožností osob, které jsou pravomocným rozsudkem zavázány. Co se týče totožnosti předmětu řízení, ten je dán, pokud tentýž nárok nebo stav vymezený v žalobním návrhu vyplývá ze stejného skutkového tvrzení (skutku), kterým byl uplatněn (viz bod 5.4.4. a 5.4.6.). Pro určení totožnosti předmětu řízení ale není rozhodná právní kvalifikace skutku, tj. o totožnost skutku jde i tehdy, když by v novém řízení byl skutek soudem kvalifikován jinak než v řízení původním, popř. by byl ať již v řízení novém či původním kvalifikován nesprávně či neúplně. O totožnost osob jde i tehdy, pokud by v novém řízení měli vystupovat právní nástupci původních účastníků řízení. Pro totožnost osob není významné, zda by vystupovali ve stejném procesním postavení, tj. v postavení žalobce či žalovaného, jako v řízení pravomocně skončeném. Výše uvedené však neplatí pro pravomocné rozsudky částečné a mezitímní (viz bod 9.2.3.) a ve vzájemném vztahu žaloby určovací a žaloby na plnění (viz bod 6.2.4.). Podle platného

²⁹⁴ Občanský soudní řád výslovně nestanoví, že by měl mít rozsudek obecnou závaznost i vůči vedlejším účastníkům řízení – ta se dovozuje z výše uvedeného. Existuje však i názor opačný, tj. že rozsudek pro vedlejší účastníky závazný není – viz např. Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., Mazanec, M.: Občanský soudní řád, komentář -I. díl, 6. vydání, Praha, C. H. Beck, 2003, str. 614 a 615 (zejm. str. 615, bod 4.).

²⁹⁵ Viz ustanovení § 159a odst. 2 a 3.

²⁹⁶ Viz ustanovení § 159a odst. 4 OSŘ.

²⁹⁷ Blíže k závaznosti rozsudku viz např. Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., Mazanec, M.: Občanský soudní řád, komentář -I. díl, 6. vydání, Praha, C. H. Beck, 2003, str. 614 a 615.

civilního procesního práva však není nezměnitelnost pravomocného rozsudku absolutní. Jednak občanský soudní řád umožňuje napadnout pravomocný rozsudek – za přesně stanovených podmínek – mimořádnými opravnými prostředky, kterými jsou dovolání²⁹⁸ a žaloba na obnovu řízení spolu s žalobou pro zmatečnost (viz bod 6.3.7.). Dále lze nezměnitelnost pravomocného rozsudku prolomit návrhem na zahájení řízení; takovým případem je např. rozsudek odsuzující k plnění v budoucnu splatných dávek nebo k plnění ve splátkách.²⁹⁹ Specifickým způsobem je upraveno prolomení nezměnitelnosti pravomocného smíru (viz bod 6.3.4.).

Závěrem lze poznamenat, že skutečnost, jde-li o věc pravomocně rozsouzenou, je jednou z podmínek řízení ve smyslu ustanovení § 104 odst. 1 OSŘ. Jakmile soud během řízení zjistí, že projednává věc, která je věcí rozsouzenou, řízení v souladu s uvedeným zákonným ustanovením zastaví. Pokud by tak neučinil a věc projednal a rozhodl v ní, jednalo by se o zmatečnost ve smyslu ustanovení § 229 odst. 2 písm. b) OSŘ.

7.4.3. Vykonatelnost

Vykonatelnost znamená, že pravomocný rozsudek, resp. povinnost v něm uvedenou lze přímo vynutit prostřednictvím státní moci, popř. pod jejím dohledem. Splnění stanovené povinnosti lze vynutit i proti vůli povinného.

Podle ustanovení § 161 odst. 1 OSŘ se (pravomocný) rozsudek stává vykonatelným, jakmile uplyne lhůta k plnění. Ze znění tohoto ustanovení vyplývá, že takto se stává vykonatelným pravomocný rozsudek, kterým byla povinnému uložena povinnost k plnění. Zákon rozlišuje dva druhy lhůty k plnění (tzv. pariční lhůta), a to zákonnou a soudcovskou, kdy lhůta zákonná je ve vztahu subsidiarity ke lhůtě soudcovské, tj. nestanoví-li soud v rozsudku lhůtu jinou – delší, platí lhůta zákonná. Zákonná lhůta k plnění činí 3 dny, v případě povinnosti vyklidit byt činí 15 dnů. Lhůta k plnění počíná – až na výjimku – běžet ode dne právní moci rozsudku.³⁰⁰

²⁹⁸ Viz ustanovení § 236 a násl.

²⁹⁹ Viz ustanovení § 163 odst. 1 OSŘ; další případy upravují ustanovení § 163 odst. 2, § 190, § 191e odst. 1 a § 199 OSŘ. Uvedené dále platí i pro předběžné opatření – viz ustanovení § 77 odst. 1 a 2 OSŘ a pro usnesení o prohlášení konkurzu – viz ustanovení § 44 odst. 1 písm. a) zákona o konkurzu a vyrovnání.

³⁰⁰ Viz ustanovení § 160 odst. 1-3 OSŘ.

Pokud jde o rozsudek, kterým byla uložena jiná povinnost než povinnost k plnění, občanský soudní řád v ustanovení § 161 odst. 2 stanoví, že se stává vykonatelným, jakmile nabyl právní moci.

Vedle vykonatelnosti upravuje občanský soudní řád v ustanovení § 162 ještě předběžnou vykonatelnost. Ta spočívá v tom, že rozsudek se může stát vykonatelným ještě před tím, než se stane pravomocným. Předběžně vykonatelné jsou rozsudky v uvedeném ustanovení vyjmenované, kromě toho soud může na návrh za předběžně vykonatelné vyslovit i rozsudky ostatní, a to za podmínky, že by jinak účastníkovi (navrhovateli) hrozilo nebezpečí těžko nahraditelné nebo značné újmy. Jde-li o rozsudek ukládající povinnost k plnění, počíná lhůta k plnění běžet ode dne doručení rozsudku.³⁰¹

Zákon stanoví případy, ve kterých dochází k odkladu vykonatelnosti rozsudku, nikoliv však předběžné vykonatelnosti. Odklad vykonatelnosti způsobují zejména opravné prostředky, ať řádné nebo mimořádné. Včasné a přípustné odvolání způsobuje uvedený odklad přímo ze zákona, a to proto, že rozsudek v důsledku jeho podání nenabude právní moci, která je podmínkou vykonatelnosti (nikoliv však předběžné vykonatelnosti).³⁰² V případě mimořádných opravných prostředků může soud odložit vykonatelnost rozsudku, a to (zpravidla) na návrh, popř. též za podmínek zákonem stanovených.³⁰³ Dále občanský soudní řád spojuje odklad vykonatelnosti s podáním žaloby podle části páté (zde jde o vykonatelnost rozhodnutí správního orgánu) a též ji lze odložit v řízení vykonávacím.³⁰⁴

Pokud se rozsudek ukládající povinnost k plnění stane vykonatelným, tj. povinný neposkytne plnění, ke kterému byl na základě rozsudku povinen, oprávněnému řádně a včas ve stanovené lhůtě, slouží k vynucení jejího splnění výkon rozhodnutí (tzv. exekuce)³⁰⁵, v případě rozsudků ukládajících jinou povinnost slouží k vynucení jejího splnění nikoliv exekuce, ale různé procesní i mimoprocenální prostředky³⁰⁶ a jde-li o

³⁰¹ Viz ustanovení § 160 odst. 4 OSŘ.

³⁰² Viz ustanovení § 206 OSŘ.

³⁰³ Viz ustanovení § 235c a § 243 OSŘ.

³⁰⁴ Viz ustanovení § 248 a ustanovení § 266.

³⁰⁵ Viz část šestá OSŘ.

³⁰⁶ Např. vykonatelný rozsudek, kterým bylo určeno vlastnického právo k nemovitosti (zapsané v katastru nemovitostí) je podkladem pro zápis vlastnického práva do katastru nemovitostí – viz zákon č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů [ustanovení § 4 odst. 4 písm. a)].

rozsudek, kterým bylo uloženo prohlášení vůle, nahrazuje takovýto pravomocný rozsudek toto prohlášení.³⁰⁷

8. DRUHY ROZSUDKU

8.1. OBECNÉ VYMEZENÍ

Platné civilní procesní právo rozlišuje tři druhy rozsudku, kdy třídícím kritériem je určitá procesní situace během řízení. Občanský soudní řád tedy upravuje

- rozsudek,
- rozsudek pro uznání a
- rozsudek pro zmeškání.

„Obyčejný“ rozsudek, o kterém bylo pojednáno výše (viz bod 7.), je základní formou civilního rozsudku, ze které vychází i ostatní jeho druhy, a je upraven v ustanoveních § 152, § 153, § 154 - § 166 OSŘ. Ostatní dva druhy rozsudku upravuje ustanovení § 153a OSŘ (rozsudek pro uznání) a ustanovení § 153b OSŘ (rozsudek pro zmeškání). Posledně uvedené druhy rozsudku jsou vlastně též „obyčejným“ rozsudkem, avšak vydaným v určitých zákonem stanovených procesních situacích, kdy každý z uvedených druhů rozsudku se uplatňuje v situaci odlišné.

Do našeho civilního procesu, ze kterého byly vyloučeny od roku 1951³⁰⁸, se oba tyto druhy rozsudku vrátily po více než čtyřiceti letech, a to zákonem č. 171/1993 Sb. (účinný od 01.09.1993).

³⁰⁷ Viz ustanovení § 161 odst. 3 OSŘ.

³⁰⁸ Právní úprava civilního soudního řízení provedená zákonem č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád), který nabyl účinnosti dne 01.01.1951 (ve Sbírce zákonů republiky Československé je publikován ve slovenském jazyce), i úprava následující (tj. dosud platný a účinný občanský soudní řád ve znění účinném do 31.08.1993) navzdory předchozí právní úpravě [zejména zákon č. 113/1895 Ř.z., o soudním řízení v občanskoprávních věcech (civilní soudní řád)] účinné do 31.12.1950 již rozsudek pro uznání ani rozsudek pro zmeškání nezakotvovala.

8.2. ROZSUDEK PRO UZNÁNÍ

8.2.1. Předpoklady užití rozsudku

Podle ustanovení § 153a odst. 1 OSŘ je podstatou rozsudku pro uznání to, že žalovaný v průběhu řízení uzná nárok, který proti němu uplatnil žalobce, popř. pouze základ tohoto nároku.

K tomu, aby soud mohl ve věci rozhodnout rozsudkem pro uznání, je třeba, aby uznání nároku, tj. dlužné jistiny (dluhu) a jejího příslušenství, bylo učiněno jako procesní úkon, tj. vůči soudu; žalovaný tak může učinit v průběhu řízení prvního stupně nebo v řízení odvolacím, a to do okamžiku, než soud vyhlásí rozhodnutí ve věci samé, popř. jiné, kterým se řízení končí. Pokud by došlo k uznání nároku (pouze) vůči žalobci, jednalo by se o uznání hmotněprávní povahy³⁰⁹, které by povinnost rozhodnout rozsudkem pro uznání nezaložilo.

Aby uznání nároku – jakožto procesní úkon – bylo způsobilé působit výše popsané účinky, musí splňovat určité podmínky. Příslušná ustanovení hmotněprávních předpisů (viz poznámka č. 309) stanoví, že uznání nároku musí být učiněno v písemné formě. Tato podmínka je splněna tehdy, pokud je uznání nároku – vzhledem k tomu, že je procesním podáním – učiněno některým ze způsobů uvedených v ustanovení § 42 odst. 1 OSŘ; o způsobech učinění procesního podání je podrobněji pohovořeno výše v souvislosti s žalobou (viz bod 5.7.). Na rozdíl od žaloby je uznání nároku možno učinit též ústně do protokolu, který žalovaný podepíše³¹⁰, kdy protokol se stává onou písemnou formou; žalovaný tak může učinit nejen u soudu, před kterým je věc projednávána, ale u kteréhokoliv okresního soudu.³¹¹ Žalovaný nemůže uznání nároku vázat na splnění nějaké podmínky. Pokud by na podmínce trval, znamenalo by to, že soud by k uznání nároku nemohl přihlížet.³¹² V případě uznání nároku jakožto procesního úkonu se nevyžaduje, aby jej žalovaný uznal co do výše, postačuje uznání základu nároku. V důsledku toho mohou při rozhodování nastat následující situace:

- soud rozhodne rozsudkem pro uznání jakožto rozsudkem na plnění

³⁰⁹ Viz ustanovení § 558 občanského zákoníku a ustanovení § 323 obchodního zákoníku.

³¹⁰ Viz ustanovení § 41b OSŘ.

³¹¹ Viz ustanovení § 42 odst. 2 OSŘ.

³¹² Viz ustanovení § 41a odst. 2 OSŘ.

Jde o případ, kdy žalovaný uzná nárok v celém rozsahu žaloby, resp. žalobního petitu, nebo kdy se má za to, že žalovaný nárok uznal.³¹³ Soud takto rozhodne bez dalšího, jde o rozsudek konečný.³¹⁴

- soud rozhodne rozsudkem pro uznání o základu nároku a řízení pokračuje ohledně určení jeho výše

Jde o případ, kdy žalovaný uzná pouze základ nároku. Soud tedy rozhodne o existenci nároku, avšak nejde o rozsudek konečný, ale o rozsudek mezitímní³¹⁵, jelikož řízení pokračuje dále s tím, že jeho předmětem je již jen výše nároku. Pokračující řízení pak bude zakončeno „obyčejným“ rozsudkem, nikoliv rozsudkem pro uznání (pokud žalovaný neuzná zbytek nároku či pokud ohledně zbytku nároku neuzavře žalobce s žalovaným smír³¹⁶).

- soud rozhodne rozsudkem pro uznání jakožto rozsudkem na plnění na návrh žalobce

Jde o případ, kdy žalovaný uzná nárok (nejen základ, ale i jeho výši), avšak nikoliv v celém rozsahu žalobního petitu, ale v rozsahu nižším. Pokud žalobce podá návrh, aby soud rozhodl rozsudkem pro uznání, soud tak učiní; půjde o rozsudek částečný³¹⁷, tedy nikoliv konečný a podobně jako v předchozím případě bude řízení pokračovat, kdy jeho předmětem bude ta část nároku, kterou žalovaný neuznal. V opačném případě, tedy jestliže žalobce uvedený návrh nepodá, soud v řízení pokračuje s tím, že přihlédne ke skutečnosti, že došlo k uznání nároku (v tomto případě jde ale o uznání hmotněprávní), a pokračující řízení bude zakončeno obdobně jako v případě řízení po vydání mezitímního či částečného rozsudku – tedy „obyčejným“ rozsudkem, pokud žalovaný neuzná i zbytek nároku či pokud ohledně zbytku nároku neuzavře žalobce s žalovaným smír.

Jsou-li splněny všechny podmínky pro vydání rozsudku pro uznání, soud tímto druhem rozsudku musí rozhodnout.³¹⁸

³¹³ Viz ustanovení § 153a odst. 3 OSŘ.

³¹⁴ Viz ustanovení § 152 odst. 2, věta první OSŘ.

³¹⁵ Viz ustanovení § 152 odst. 2, věta druhá OSŘ.

³¹⁶ Viz ustanovení § 99 OSŘ.

³¹⁷ Viz ustanovení § 152 odst. 2, věta druhá OSŘ.

³¹⁸ Viz dikce ustanovení § 153a odst. 1 OSŘ („...rozhodne...“).

8.2.2. Další předpoklady rozsudku

Rozsudek pro uznání lze označit jako úspěšný rozsudek. Je tomu proto, že pokud žalovaný učiní uznání nároku (jakožto procesní úkon), soud je povinen podle tohoto uznání tímto druhem rozsudku rozhodnout aniž by zkoumal, zda jsou žalobní tvrzení podložena důkazy či zda dosavadní výsledky řízení prokazují oprávněnost nároku nebo zda se podle nich naopak požadavky žalobce jeví nedůvodnými.³¹⁹ Soud v odůvodnění rozsudku pro uznání uvede pouze předmět řízení a důvod, proč rozhodl tímto druhem rozsudku, tj. skutečnost, že žalobce uznal nárok, který proti němu byl v řízení uplatňován (viz bod 7.2.4.). Pokud však soud má důvodné pochybnosti o tom, zda uznání nároku není v rozporu s kogentními ustanoveními právních předpisů, může navržené důkazy a popř. i důkazy další provést a zjistí-li, že uvedený rozpor tu je, rozsudkem pro uznání nerozhodne. Pokud se požadavky žalobce jeví nedůvodnými, soud ani nebude vyzývat žalovaného, aby se k věci vyjádřil.³²⁰

Je-li na straně žalovaného více osob, je třeba aby uznání nároku učinily všechny tyto osoby, jsou-li nerozdílnými dlužníky, jde-li o samostatné dlužníky, má procesní uznání nároku účinky jen vůči těm, kteří ho učinili.

Uplatnil-li žalobce žalobou více nároků se samostatným skutkovým základem, popř. došlo-li ke spojení takovýchto nároků ke společnému řízení³²¹, může žalovaný učinit uznání pouze ohledně některého z nároků, resp. pouze ohledně některého z nich se může mít za to, že byl žalovaným uznán, a tedy soud může rozhodnout rozsudkem pro uznání pouze o některém z žalobcem uplatněných nároků. O ostatních nárocích pokračuje řízení dále a zakončeno bude obdobně jako v případě, kdy by soud rozsudkem pro uznání mohl rozhodnout na návrh žalobce, avšak ten takovýto návrh nečiní, resp. jako v řízení pokračujícím po vydání mezitímního či částečného rozsudku (viz bod 8.2.1.).

Z povahy rozsudku pro uznání vyplývá, že jím lze rozhodnout pouze v řízení sporném, konkrétně – vzhledem k tomu, že jeho podstatou je uznání nároku – ve sporech ze závazkových právních vztahů.³²² Tímto rozsudkem naopak podle zákona

³¹⁹ Viz např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 1226/2005 ze dne 30.11.2005.

³²⁰ Viz ustanovení § 114b k ust. § 153a odst. 3 OSŘ.

³²¹ Viz ustanovení § 112 odst. 1 OSŘ.

³²² Viz zejména ustanovení § 488a násl. občanského zákoníku a § 261 a násl. obchodního zákoníku, dále např. ustanovení § 60a a násl. a § 61 odst. 1 zákoníku práce.

nelze rozhodovat v řízení o věcech, ve kterých nelze uzavřít a schválit smír³²³ a dále, jak vyplývá z povahy věci, v řízení nesporném a tam, kde má být vydán rozsudek konstitutivní.

Soud má povinnost žalovaného poučit o tom, že může učinit uznání nároku, který je proti němu žalobcem uplatňován, pokud není žalovaný v řízení zastoupen advokátem či notářem.³²⁴

Co se týče možnosti odvolání proti rozsudku pro uznání, odvolání je přípustné pouze z těchto důvodů: nebyly splněny podmínky řízení, ve věci rozhodoval věcně nepřislušný soud prvního stupně, v řízení prvního stupně vydal rozsudek vyloučený soudce či přísedící, soud prvního stupně byl nesprávně obsazen s výjimkou případu, kdy místo samosoudce rozhodl senát, a nebo výskyt skutečností či důkazů, jimiž má být prokázáno, že nebyly splněny předpoklady k vydání tohoto rozsudku.³²⁵

Pokud dojde k uznání nároku či nastane fikce jeho uznání před tím, než bylo nařízeno jednání soudu ve věci, a to jak soudu prvního stupně, tak soudu odvolacího³²⁶, není třeba jednání nařizovat.³²⁷

Skutečnost, že jde o rozsudek pro uznání, musí být v rozsudku uvedena, a to tak, že rozsudek je jako rozsudek pro uznání výslovně označen.

8.3. ROZSUDEK PRO ZMEŠKÁNÍ

8.3.1. Předpoklady užití rozsudku

Podle ustanovení § 153b odst. 1 OSŘ je podstatou rozsudku pro zmeškání to, že žalovaný se bez důvodné a včasné omluvy nedostaví na první jednání, které se ve věci konalo. Pro případ, že by se takto zachoval žalobce, zákon možnost vydání rozsudku pro zmeškání nezakotvuje.

K tomu, aby soud mohl ve věci rozhodnout rozsudkem pro zmeškání, tzv. kontumačním rozsudkem, musí být splněny následující podmínky:

- žalovanému byla řádně do vlastních rukou doručena žaloba spolu s předvoláním k jednání, a to ve lhůtě nejméně deseti dnů přede dnem, kdy se jednání má

³²³ Viz ustanovení § 153a odst. 3 OSŘ.

³²⁴ Viz ustanovení § 118a odst. 4 OSŘ.

³²⁵ Viz ustanovení § 205b OSŘ.

³²⁶ Viz ustanovení § 115 odst. 1a § 214 odst. 1 OSŘ.

³²⁷ Viz ustanovení § 153a odst. 4 OSŘ.

konat, v případech uvedených v ustanovení § 118b OSŘ tato lhůta činí nejméně třicet dnů

- žalovaný byl soudem poučen o následcích nedostavení se³²⁸
- žalovaný bez důvodné a včasné omluvy zmešká první jednání, které se ve věci konalo
- žalobce, který se k prvnímu jednání dostavil, navrhne vydání rozsudku pro zmeškání
- soud dospěje k názoru, že tvrzení žalobce o skutkových okolnostech týkající se sporu uvedená v žalobě jsou odůvodněná, a tedy považována za nesporná, a na jejich základě lze rozhodnout v neprospěch žalovaného

Uvedené podmínky musí být dány v době, kdy se ve věci koná první jednání. Ke skutečnostem majícím význam pro vydání rozsudku pro zmeškání, které nastanou poté, soud, a to ani soud odvolací, nemůže přihlížet, což platí i tehdy, kdy se soud o těchto skutečnostech dozví až po prvním jednání ve věci.

Skutečnost byla-li dodržena lhůta, ve které musí být žaloba (viz bod 5.9.) a předvolání k jednání žalovanému doručeny přede dnem konání prvního jednání, zjišťuje soud (příslušný k projednání a rozhodnutí věci) z doručenky³²⁹, která se zakládá do spisu. Pokud se žalovaný odvolává na to, že lhůta dodržena nebyla, musí – vzhledem k tomu, že doručenka má povahu veřejné listiny³³⁰ – své tvrzení prokázat.³³¹

Poučení o následcích nedostavení se k prvnímu jednání ve věci, tj. o možnosti vydání rozsudku pro zmeškání, soud uvede v předvolání.

Aby omluva byla učiněna včas, musí být soudu doručena před zahájením prvního jednání ve věci. I ohledně posouzení důvodnosti omluvy platí, že ho soud provede na základě skutečností, které mu byly známy nejpozději v den prvního jednání, resp. před jeho skončením. Za důvodnou lze omluvu považovat tehdy, pokud v ní žalovaný uvede skutečnosti, které jsou způsobilé omluvit jeho neúčast, popř. neúčast jeho zástupce (zmocněnce) u nařízeného prvního jednání s tím, že prokázání těchto skutečností, a to – jak vyplývá z výše uvedeného – ani dodatečné, není podmínkou její

³²⁸ Viz ustanovení § 118a odst. 4 OSŘ.

³²⁹ Viz ustanovení § 49 odst. 2 k ust. § 50f OSŘ.

³³⁰ Viz ustanovení § 134 OSŘ.

³³¹ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 495/2005 ze dne 18.10.2005.

důvodnosti. Pokud by se však v dalším průběhu řízení vč. řízení o opravných prostředcích ukázalo, že omluva byla nedůvodná, tj. žalovaný by tvrzené skutečnosti, o které opíral svou omluvu, neprokázal, může být žalovanému předsedou senátu, resp. samosoudcem uložena pořádková pokuta.³³² Při posuzování důvodnosti omluvy je ale třeba pečlivě hodnotit zejména subjektivní stránku, tj. zda účastník či jeho zástupce (zmocněnec) mohl překážku, která mu zabránila zúčastnit se jednání, předvídat nebo ji odvrátit.³³³

Ze znění občanského soudního řádu vyplývá, že žalobce, popř. jeho zástupce (zmocněnec), se musí prvního jednání ve věci zúčastnit. Návrh na vydání rozsudku pro zmeškání totiž může podat žalobce či jeho zástupce (zmocněnec) pouze při prvním jednání; návrh na vydání rozsudku pro zmeškání, budou-li pro to splněny podmínky, může být obsažen již v žalobě, žalobce ho však musí před soudem zopakovat. Pokud by se žalovaný k prvnímu jednání nedostavil, byly by splněny ostatní podmínky pro vydání tohoto druhu rozsudku a žalobce by takovýto návrh neučinil, soud by ho – není-li zastoupen advokátem či notářem – měl o takovéto možnosti poučit.³³⁴ Návrh žalobce na vydání rozsudku pro zmeškání se však musí opírat o podanou žalobu, nelze v něm uvádět nové skutečnosti či již uvedené skutečnosti měnit nebo doplňovat.

Dále tvrzení žalobce o skutkových okolnostech týkající se sporu, která uvedl v žalobě, musí prokazovat oprávněnost uplatňovaného nároku z hlediska hmotného práva, tj. musí vést k závěru, že podle nich lze výrokem rozsudku přiznat právě to plnění, kterého se žalobce v žalobě domáhá. Pokud ale budou tato tvrzení neúplná, uvedený závěr z nich nebude možno dovést nebo budou v rozporu s žalobním návrhem, nebude moci být rozsudek pro zmeškání vydán.³³⁵ Pokud ale bude možno na základě neúplných tvrzení žalobce o skutkových okolnostech rozhodnout o části uplatňovaného nároku nebo o jeho základu, může soud rozhodnout rozsudkem pro zmeškání, kdy tento rozsudek nebude rozsudkem konečným, ale rozsudkem částečným, resp. mezitímním.³³⁶

³³² Viz ustanovení § 53 odst. 1 OSŘ.

³³³ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 737/2000 ze dne 30.04.2001.

³³⁴ Viz ustanovení § 118a odst. 4 OSŘ.

³³⁵ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 1325/2004 ze dne 15.12.2005.

³³⁶ Viz ustanovení § 152 odst. 2 OSŘ.

Na rozdíl od rozsudku pro uznání soud rozsudkem pro zmeškání, jsou-li splněny všechny podmínky pro jeho vydání, rozhodnout nemusí, zákon mu dává možnost uvážení, zda rozhodne tímto druhem rozsudku či nikoliv.³³⁷

8.3.2. Další předpoklady rozsudku

Stejně jako rozsudek pro uznání i rozsudek pro zmeškání lze označit jako úsporný rozsudek. Soud tedy v odůvodnění rozsudku pro uznání uvede pouze předmět řízení a důvod, proč rozhodl tímto druhem rozsudku, tj. skutečnosti, které prokazují, že žalovanému byla řádně do vlastních rukou a v zákonné lhůtě doručena žaloba spolu s předvoláním k jednání, že žalovaný bez důvodné a včasné omluvy zmeškal první jednání, které se ve věci konalo, a že žalobce se k tomuto jednání dostavil a učinil návrh na vydání rozsudku pro zmeškání (viz bod 7.2.4.). Žalobcova tvrzení o skutkových okolnostech týkající se sporu, která jsou uvedena v žalobě, se do odůvodnění neuvádějí, a to proto, že jsou považována za nesporná a žalovaný se s nimi seznámil v doručené žalobě.

Pokud v řízení vystupuje více žalovaných, kteří mají postavení společných a nerozdílných společníků, dojde ke zmeškání prvního jednání, které se ve věci konalo, pouze tehdy, pokud se ho bez důvodné a včasné omluvy nezúčastní žádný z nich.³³⁸ Je-li projednáváno ve společném řízení více věcí, které by mohly být projednávány i samostatně, je možno vydat rozsudek pro zmeškání pouze v té z nich, ve které se k prvnímu jednání žalovaný bez důvodné a včasné omluvy nedostavil, i když ostatní žalovaní se dostavili.

Rozsudkem pro zmeškání lze rozhodnout pouze při prvním jednání, které se ve věci konalo. Jeho vydání nebrání, jestliže se žalovaný před jednáním k žalobě písemně vyjádřil, předložil soudu na podporu svých tvrzení listiny, které navrhuje jako důkazní prostředky, a navrhl-li ve svém vyjádření žalobu zamítnout. Povahu tzv. kontumačního rozsudku však má pouze výrok (výroky) o předmětu řízení, tj. o uplatňovaném nároku, a o jeho příslušenství; ostatní výroky, jako např. výrok o lhůtě k plnění, o nákladech řízení, nikoliv.

Zákon také umožňuje, aby žalovaný, který se sice bez důvodné a včasné omluvy prvního jednání nezúčastnil, avšak v účasti mu zabránily omluvitelné důvody, podal

³³⁷ Viz dikce ustanovení § 153b odst. 1 OSŘ („...může soud rozhodnout...“).

³³⁸ Viz ustanovení § 153b odst. 2 OSŘ.

návrh na zrušení rozsudku pro zmeškání, byl-li při prvním jednání vydán, a to nejpozději do dne jeho právní moci. Pokud soud návrhu vyhoví, rozsudek zruší a nařídí ve věci jednání.³³⁹

Rozsudek pro zmeškání však nelze vydat vždy, když jsou k tomu splněny výše uvedené předpoklady (viz bod 8.3.1.). Jeho vydání je podle občanského soudního řádu nepřipustné³⁴⁰:

- ve věcech, v nichž nelze uzavřít a schválit smír
- došlo-li by tímto rozsudkem ke vzniku, změně nebo zrušení právního poměru mezi účastníky

Vzhledem k tomu, že rozsudek pro zmeškání je institutem sporného řízení, nelze jej vydat ani v řízení nesporném.³⁴¹ Dalším případem, kdy jej nelze vydat, je situace, kdy jsou splněny podmínky pro vydání rozsudku pro uznání (viz bod 8.2.1.).³⁴²

Co se týče možnosti odvolání proti rozsudku pro zmeškání, odvolání je přípustné ze stejných důvodů jako v případě rozsudku pro uznání (viz 8.2.2).³⁴³ Bylo-li odvolání podáno z důvodu, pro který je možno podat návrh na zrušení kontumačního rozsudku (viz výše), vedle tohoto návrhu a návrhu bylo pravomocně vyhověno, k odvolání se nepřihlíží.³⁴⁴

Skutečnost, že jde o rozsudek pro zmeškání, musí být v rozsudku uvedena, a to tak, že rozsudek je jako rozsudek pro zmeškání výslovně označen.

³³⁹ Viz ustanovení § 153b odst. 4 OSŘ.

³⁴⁰ Viz ustanovení § 153b odst. 3.

³⁴¹ Nesporným řízením jsou řízení uvedená v části třetí, hlavě páté OSŘ.

³⁴² Taková situace může nastat např. tehdy, jestliže žalovaný se bez důvodné a včasné omluvy nedostavil k prvnímu jednání a před tím ve svém písemném vyjádření žalobcem uplatňovaný nárok zcela uznal. Může však nastat i situace, že lze vydat současně oba tyto rozsudky, např. když před prvním jednáním žalovaný uznal pouze část žalobcovy nároku a k prvnímu jednání, které se konalo o neuznané části nároku, se bez důvodné a včasné omluvy nedostavil.

³⁴³ Viz ustanovení § 205b OSŘ.

³⁴⁴ Viz ustanovení § 153b odst. 5 OSŘ.

9. VZTAH ŽALOBY A ROZSUDKU

9.1. DRUHY ROZSUDKU

Jedním z hledisek, která vyjadřují vztah mezi žalobou a rozsudkem, je rozlišování rozsudků, resp. jejich výroků podle jejich obsahu – tedy tak, jak občanský soudní řád rozlišuje žaloby (viz bod 6.1. a 6.2.). Jak již bylo řečeno výše, uvedené druhy žalob však nejsou jedinými možnými žalobami, jedná se pouze o výčet demonstrativní, což znamená, že občanský soudní řád připouští i jiné žaloby v něm výslovně neupravené. To samé platí i pro rozsudky. Kromě rozsudků obsahově odpovídajících žalobám podle ustanovení § 80 OSŘ existuje druh rozsudku odpovídající konstitutivní žalobě (viz bod 6.3.1.). Rozlišujeme tedy následující druhy rozsudku, resp. jeho výroků (tzv. enunciátů):

- o osobním stavu (tzv. statusový)
- o splnění povinnosti (tzv. na plnění)
- o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není (tzv. určovací)
- o založení, změně nebo zrušení právního vztahu

Rozsudky o osobním stavu a rozsudky o založení, změně nebo zrušení právního vztahu jsou tzv. rozsudky konstitutivními, tj. nedeklarují (ne)existenci již dříve vzniklých práv a povinností, ale práva a povinnosti zakládají, a to s účinky od právní moci rozhodnutí (*ex nunc* – od nyní, od této doby).³⁴⁵ Co se týče závaznosti konstitutivních rozsudků, rozsudky o osobním stavu působí absolutně, tedy nejenom vůči účastníkům řízení, ale vůči všem (*erga omnes*), rozsudky o založení, změně nebo zrušení právního vztahu působí vůči účastníkům daného řízení (*inter partes*) neboli relativně. Rozsudky o splnění povinnosti a rozsudky o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není jsou tzv. rozsudky deklaratorními, tj. autoritativně potvrzují existenci práv a povinností již dříve vzniklých, a to ze zákona, z právního vztahu nebo z porušení práva, s účinky od okamžiku vzniku práv a povinností (*ex tunc* – od tehdy) a z hlediska

³⁴⁵ Výjimku, tj. účinky *ex tunc*, může stanovit zákon – viz např. ustanovení § 17 odst. 1 zákona o rodině.

závaznosti působí zpravidla relativně, tedy pouze vůči účastníkům daného řízení (inter partes).³⁴⁶

9.2. ROZSUDEK KONEČNÝ, ČÁSTEČNÝ A MEZITÍMNÍ

9.2.1. Obecné vymezení

Důležité hledisko, které vyjadřuje vztah mezi žalobou a rozsudkem, je vymezeno v ustanovení § 152 odst. 2 OSŘ, které stanoví, že „rozsudkem má být rozhodnuto o celé projednávané věci. Jestliže to však je účelné, může soud rozhodnout nejdříve jen o její části nebo jen o jejím základu.“ Toto zákonné ustanovení tedy vymezuje tři různé druhy rozsudku z hlediska rozsahu předmětu řízení, a to

- rozsudek konečný
- rozsudek částečný
- rozsudek mezitímní

Projednávaná věc, tj. věc samá (viz bod 7.1.), je určena předmětem řízení, který je vymezen žalobním návrhem. Žalobní návrh vytyčuje práva a jim odpovídající povinnosti, o kterých se má v daném řízení rozhodnout a zároveň vymezuje způsob, jak o nich má být rozhodnuto – soud musí přesně vědět, o čem má jednat a rozhodovat (viz bod 5.4.6.).³⁴⁷

9.2.2. Konečný rozsudek

Jak vyplývá z citovaného ustanovení, primární povinností soudu je rozhodnout o celé projednávané věci, tj. o celém předmětu řízení. Soud tedy musí rozsudkem žalobní petit vyčerpat. Pokud by soud – za situace, kdy žalobě vyhoví – nepřevzal do výroku svého rozsudku žalobní petit, nevyčerpal jej a vymezil by předmět sporu určitou, žalobci neuváděnou výměrou, jednalo by se o jinou vadu, která má za následek nesprávné rozhodnutí ve věci ve smyslu ustanovení § 241a odst. 2 písm. a) OSŘ.³⁴⁸

³⁴⁶ Závaznost rozsudků a dále též jejich právní moc a vykonatelnost je blíže upravena výše v bodu 7.4.

³⁴⁷ V řízení zahajovaném bez návrhu (nesporné řízení), tj. z úřední moci (ex officio), je předmět řízení vymezen usnesením o zahájení řízení – viz ustanovení § 81 OSŘ.

³⁴⁸ Viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1299/2001 ze dne 10.10.2002; v rozsudku, resp. v jeho elektronické podobě, ve které je uveřejněn, je chybně odkázáno na ustanovení § 241 odst. 3 písm. b) OSŘ

Povinnost soudu převzít do výroku rozsudku žalobní návrh (petit) však neznamena, že by jej soud musel do výroku doslovně opsat. Postačuje, pokud soud – je-li žalobní návrh úplný, přesný, srozumitelný a určitý – použitím jiných slov vyjádří ve výroku rozsudku ta práva a povinnosti, kterých se žalobce domáhal. O tom, jak bude formulován výrok rozhodnutí, totiž rozhoduje výhradně soud. V případě rozsudku ukládajícího prohlášení vůle, který nahrazuje toto prohlášení však soudu nepřísluší, aby sám podle obsahu žaloby formuloval výrok rozsudku, z něhož by vyplývalo prohlášení vůle, pokud tak v žalobním návrhu neučinil sám žalobce (viz bod 5.4.6. a 7.2.3.). Aby soud splnil uvedenou povinnost rozhodnout o celém předmětu řízení, musí žalobě zcela vyhovět, žalobu zcela zamítnout nebo žalobě částečně vyhovět a ve zbytku ji zamítnout. V těchto případech jde tedy o rozsudek konečný. Pokud by konečným rozsudkem soud nerozhodl o některé části předmětu řízení, je třeba jej doplnit (viz bod 7.3.). Pokud žaloba obsahuje tzv. eventuální petit (viz bod 5.4.6.), rozhoduje soud o eventuálním plnění pouze tehdy, jestliže nevyhověl plnění primárnímu, v případě tzv. alternativního petitu (viz bod 5.4.6.) soud rozhoduje o všech plněních, ze kterých má dlužník na výběr a jde-li o tzv. alternativu facultas (viz bod 5.4.6.), soud ve výroku rozsudku uvede též navržené alternativní plnění, jen jestliže je důvodné plnění primární.

9.2.3. Částečný rozsudek a mezitímní rozsudek

Občanský soudní řád však umožňuje, aby soud – je-li to účelné – rozhodl jen o části projednávané věci nebo jen o základu projednávané věci; tato rozhodnutí se označují jako rozsudek částečný a rozsudek mezitímní. Zákonnou podmínkou pro vydání částečného nebo mezitímního rozsudku je účelnost takového rozhodnutí. Občanský soudní řád však pojem účelnosti nijak blíže nevymezuje, nestanoví žádné podmínky, jejichž splnění je třeba, aby uvedený způsob rozhodnutí soudu mohl být považován za účelný. Zda je vydání částečného nebo mezitímního rozsudku účelné, je tedy třeba posuzovat v každé věci samostatně na základě konkrétních okolností. Zákon tak nechává účelnost vydání částečného nebo mezitímního rozsudku na uvážení soudu. Z uvedeného vyplývá, že soud je – dojde-li k závěru, že je to účelné – oprávněn rozhodnout částečným či mezitímním rozsudkem, nikoliv povinen. Takovýto rozsudek může soud vydat jak na návrh účastníků řízení, tak i bez návrhu. Účastníci řízení mají

(jde o znění OSŘ účinné před 01.01.2001, kdy nabyl účinnosti zákon č. 30/2000 Sb., kterým bylo mj. změněno ustanovení § 241 a vloženo ustanovení § 241a).

vždy právo vyjádřit se k účelnosti takového postupu soudu. Pokud by jim výkon tohoto práva byl odepřen, jednalo by se o nesprávný postup soudu v řízení, v jehož důsledku by žalovaný mohl být zkrácen na svých procesních právech.³⁴⁹

Částečný rozsudek spočívá v tom, že soud v řízení rozhodne jen

- o části projednávané věci,
- o nároku jednoho z žalobců (viz bod 5.5.),
- o nároku uplatněnému proti jednomu z žalovaných (viz bod 5.5.),
- o jedné z projednávaných věcí spojených ke společnému řízení (viz bod 5.5.),
- o vzájemné žalobě (viz bod 6.3.5.).

Podmínkou pro vydání částečného rozsudku, která není v zákoně výslovně uvedená, je skutečnost, že jeho vydání nesmí vylučovat hmotněprávní povaha nároku nebo povaha společenství účastníků. O takový případ půjde jednak tehdy, jestliže plnění uplatněné žalobou je nedělitelné nebo jestliže sice dělitelné je, avšak právní posouzení uplatněných nároků je nutno provést společně, a dále tehdy, jestliže půjde o nerozdílné společníky. Vydání částečného rozsudku proto nepřichází v úvahu např. v řízení o vypořádání společného jmění manželů, o vypořádání podílového spoluvlastnictví či o zrušení společného nájmu bytu³⁵⁰ apod.³⁵¹ Ač to zákon výslovně nestanoví, je i částečný rozsudek, který nabyl právní moci a stal se vykonatelným, exekučním titulem.³⁵² Pokud by tomu tak nebylo, vyvstala by otázka, zda má tedy smysl takový rozsudek vydávat, rozhodování částečným rozsudkem by bylo vlastně nadbytečné.³⁵³

Podstatou mezitímního rozsudku je to, že soud rozhodne pouze o základu projednávané věci; rozhoduje jím tehdy, kdy je sporná jednak existence nároku a jednak jeho výše. Základem projednávané věci se rozumí otázky vyplývající z uplatněného nároku jako např. jeho promlčení či prekluze³⁵⁴, spoluzavinění poškozeného na vzniku škody, vyloučení náhrady škody či existence důvodů vyloučení odpovědnosti.³⁵⁵

³⁴⁹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1737/2001 ze dne 24.07.2002.

³⁵⁰ Viz ustanovení § 143 a násl., ustanovení § 137 a násl. a ustanovení § 700 a násl. občanského zákoníku.

³⁵¹ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1597/2000 ze dne 03.10.2000.

³⁵² Viz ustanovení § 251 OSŘ.

³⁵³ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 1010/2005 ze dne 13.07.2005.

³⁵⁴ Co se týče promlčení v soukromém právu, viz ustanovení § 100 a násl. občanského zákoníku a ustanovení § 387 a násl. obchodního zákoníku, co se týče prekluze v soukromém právu, viz ustanovení § 583 občanského zákoníku. Úpravu promlčení i prekluze v soukromém právu upravuje dále zákoník práce – viz ustanovení § 261 a násl.

³⁵⁵ Viz ustanovení § 441 občanského zákoníku, ustanovení § 376 a ustanovení § 374 obchodního zákoníku.

Základem projednávané věci však nejsou okolnosti, které se týkají jen výše nároku.³⁵⁶ Mezitímním rozsudkem je možno rozhodnout o základu projednávané věci za podmínky, že nárok již vznikl a existuje, avšak není známa jeho přesná výše. Např. ve sporu o náhradu škody, což je typický případ pro možnost vydání mezitímního rozsudku, lze tímto rozsudkem rozhodnout až tehdy, jsou-li naplněny všechny předpoklady vzniku odpovědnosti žalované strany za škodu.³⁵⁷ V mezitímním rozsudku je třeba posoudit celý (právní) základ projednávané věci, tj. vše, co nelze podřadit pod pojem výše uplatněného nároku, nikoliv řešit jen některé právní otázky či rozhodnout o dílčí právní otázce týkající se žalobou uplatněného nároku, nelze jím tedy řešit pouze dílčí spornou právní otázku týkající se uplatněného žalobního návrhu, ani otázku, která má pro rozhodnutí ve věci samé povahu otázky předběžné.^{358, 359}

Rozhodne-li soud částečným nebo mezitímním rozsudkem, musí být rozsudek takto označen – že jde o částečný či mezitímní rozsudek, musí být uvedeno v jeho úvodní části, tzv. záhlaví, a hlavně ve výroku rozsudku (viz bod 7.2.2. a 7.2.3.). Vydáním některého z uvedených druhů rozsudku se však na rozdíl od rozsudku konečného řízení nekončí. Poté, co nabude částečný nebo mezitímní rozsudek právní moci, řízení pokračuje, kdy jeho předmětem je ta část projednávané věci nebo ty žalobou uplatněné nároky, o nichž částečným rozsudkem nebylo rozhodnuto, resp. výše uplatněného nároku. Rozsudek vydaný v této části řízení je rozsudkem konečným. Vzhledem k tomu, že se částečným nebo mezitímním rozsudkem řízení nekončí, soud jím tedy – až na výjimky – nerozhoduje ani o nákladech řízení.³⁶⁰

9.3. VÁZANOST ROZSUDKU ŽALOBOU

9.3.1. Obecné vymezení

Další velmi důležité hledisko, které vyjadřuje vztah mezi žalobou a rozsudkem, je uvedeno v občanském soudním řádu v ustanovení § 153 odst. 2. Toto ustanovení říká, že „soud může překročit návrhy účastníků a přisoudit něco jiného nebo více, než čeho

³⁵⁶ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu č.j. 29 Odo 609/2002-232 ze dne 19.03.2003.

³⁵⁷ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu č.j. 25 Cdo 100/2004 ze dne 14.10.2004.

³⁵⁸ Viz ustanovení § 135 odst. 2 OSŘ.

³⁵⁹ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu, na něž odkazují poznámky č. 356 a č. 357.

³⁶⁰ Viz ustanovení § 151 OSŘ.

se domáhají, jen tehdy, jestliže řízení bylo možno zahájit i bez návrhu, nebo jestliže z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky.³⁶¹

9.3.2. Řízení zahajované žalobou (sporné řízení)

Z citovaného zákonného ustanovení vyplývá, že v řízení zahajovaném výhradně žalobou, tj. ve sporném řízení – pokud tedy z právního předpisu nevyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky –, může soud rozsudkem přiznat účastníkům řízení pouze to, čeho se domáhají, neboli nesmí jim přisoudit více nebo něco jiného³⁶²; tak např. pokud žalobce požaduje zaplacení peněžité částky ve výši 20 000,00 Kč, nemůže mu soud přiznat částku vyšší, a to ani tehdy, když by došel k závěru, že by na vyšší částku měl nárok, ani plnění jiné (v žalobě neuvedené) jako třeba věc v hodnotě 20 000,00 Kč. Je tomu proto, že ve sporném řízení se uplatňuje zásada dispoziční³⁶³, tj. oprávnění zahájit řízení, disponovat (nakládat) jím (např. vzít žalobu zpět a tím řízení zastavit³⁶⁴), vymežit jeho předmět a disponovat předmětem řízení jsou výhradně účastníci řízení, a soud je tedy vázán tím, jak žalobce vymežil předmět řízení, tj. žalobou. Jak již bylo výše řečeno (viz bod 5.4.4. a 5.4.6.), žaloba vymezuje jí uplatňovaný nárok vylíčením rozhodujících skutkových okolností (žalobní narací) a žalobním návrhem (petitem). Žalobce též může v žalobě provést právní kvalifikaci uplatňovaného nároku. Soud však právní kvalifikaci uvedenou žalobcem není vázán, soud při svém rozhodování vychází výhradně ze zjištěného skutkového stavu věci³⁶⁵, nikoliv z toho, jak účastník řízení skutkový stav právně posuzuje. Vadou řízení³⁶⁶ proto nebude např. situace, kdy se soud nezabýval tím, proč žalobce požadoval žalobou jen 150 000,00 Kč, ač (v žalobě) tvrdil, že byla dohodnuta cena za provedené práce 300 000,00 Kč.³⁶⁷

Jestliže soud rozhoduje o nároku na plnění, a to na základě skutkových zjištění umožňujících podřadit uplatněný nárok po právní stránce pod jinou hmotněprávní

³⁶¹ Kromě toho je soud ve svém rozhodování dále vázán stanovenými rozhodnutími příslušných státních orgánů – viz ustanovení § 135 odst. 1 OSŘ.

³⁶² Jde o zásadu „iudex ne eat ultra petita partium“, tj. „soud nesmí překročit návrhy stran“.

³⁶³ Tato zásada vyplývá z ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a z ustanovení § 3 OSŘ, dále též z ustanovení § 4 občanského zákoníku a ustanovení § 5 odst. 1 zákona o soudech a soudcích.

³⁶⁴ Viz ustanovení § 96 OSŘ.

³⁶⁵ Viz ustanovení § 153 odst. 1 OSŘ.

³⁶⁶ Viz ustanovení § 241a odst. 2 písm. a) OSŘ.

³⁶⁷ Viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 689/2005 ze dne 25.09.2006

normu, než jak ji uvádí žalobce, je soud povinen podle příslušných ustanovení věc posoudit a o nároku rozhodnout, a to bez ohledu na to, jaký právní důvod požadovaného plnění uvádí žalobce. Pokud tedy na základě zjištěného skutkového stavu lze žalobci přiznat plnění, kterého se domáhá, byť z jiného právního důvodu, než jak žalobce svůj nárok po právní stránce kvalifikoval, soud nemůže žalobu zamítnout, nýbrž musí žalobci plnění přiznat. Tak např. kvalifikuje-li žalobce skutkový stav, na jehož základě uplatňuje svůj nárok na plnění, jako porušení povinnosti ze smlouvy, avšak v řízení soud dospěje k závěru, že tato smlouva je neplatná, není změnou skutkového stavu vymezeného v žalobě, posoudí-li soud nárok žalobce podle hmotněprávních norem upravujících nárok na vydání plnění z bezdůvodného obohacení.³⁶⁸ K tomu, aby mohla být změněna právní kvalifikace nároku, není třeba změny žaloby. I bez její změny lze dovodit, že žalobce uplatnil žalobou právo na vydání bezdůvodného obohacení (vrácení plnění z neplatné smlouvy), a to z toho důvodu, že otázka neplatnosti smlouvy je otázkou právní a nikoliv skutkovou. Pouhá změna právního posouzení skutkového stavu vymezeného žalobou tedy nemůže vyvolat jeho změnu. Nejde tedy o změnu žaloby, nýbrž pouze o jiný než žalobci uvedený právní důvod požadovaného plnění, jímž - jak již bylo uvedeno - soud není vázán. Překročením návrhu a porušením dispoziční zásady řízení by bylo pouze přiznání jiného plnění, než které žalobce v žalobním petitu požadoval, nebo přiznání plnění na základě jiného skutkového stavu, než který byl tvrzen v žalobě a byl předmětem dokazování v soudním řízení.³⁶⁹

Výše uvedený názor, ze kterého vychází současná právní teorie³⁷⁰ i praxe – v poslední době jej zastává Nejvyšší soud (viz poznámka č. 369), však není přijímán bezvýhradně. Existuje též názor opačný, ze kterého v minulosti vycházel i Nejvyšší soud. Pokud by bylo účastníkovi přiznáno plnění z jiného právního důvodu, znamenalo by to změnu právní kvalifikace nároku, který je předmětem řízení, a též by to znamenalo, že by se vycházelo z jiných skutkových okolností, které by byly podřazeny pod hypotézu jiné právní normy (např. namísto ustanovení o kupní smlouvě ustanovení o bezdůvodném obohacení). Opozitní názor dále vychází z předpokladu, že odlišné

³⁶⁸ Viz ustanovení § 451 a násl. občanského zákoníku.

³⁶⁹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 160/2002 ze dne 25.11.2004, dále např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1934/2001 ze dne 31.07.2003 nebo rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 1025/2004 ze dne 21.09.2005.

³⁷⁰ Viz Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., Mazanec, M.: Občanský soudní řád, komentář -I. díl, 6. vydání, Praha, C. H. Beck, 2003, str. 572, bod 2. (posl. věta).

právní důvody představují naprosto rozdílné právní instituty, jejichž skutková podstata vykazuje navzájem zcela jiné obsahové a formální náležitosti (znaky). Proto změnu právní kvalifikace nároku může učinit pouze žalobce jako účastník řízení, který jediný je v zásadě oprávněn nakládat předmětem řízení³⁷¹, nikoliv soud; podle opozičního názoru je tedy třeba k tomu, aby soud mohl žalobci přiznat požadované plnění z jiného než žalobcem uvedeného právního důvod, změna žaloby.³⁷²

Mezi uvedenými názory stojí další názor, který má podle mého mínění blíže k názoru opozičnímu, a který se opírá o ustanovení § 118a odst. 2 OSŘ. Toto ustanovení je projevem zásady předvídatelnosti soudního rozhodnutí. Stanoví, že pokud je – podle názoru předsedy senátu (platí též pro samosoudce³⁷³) – možno posoudit věc po právní stránce jinak než podle účastníkovy právního názoru, vyzve soud účastníka, aby v potřebném rozsahu doplnil vylíčení rozhodných skutečností. Dále jej soud poučí, o čem má tvrzení doplnit a jaké by byly následky nesplnění této výzvy.³⁷⁴ Je tomu tak proto, že žalovaný podle žaloby volí způsob své obrany. Tento názor říká, že pokud by soud tzv. „bez dalšího“³⁷⁵ přiznal žalobci požadované plnění, které požadoval např. z titulu smlouvy, o které se však žalovaný domnívá, že je neplatná, z titulu bezdůvodného obohacení (čímž domněnku žalovaného potvrdí), znamenalo by to, že by žalovaný nemohl uplatnit obranu ve vztahu k bezdůvodnému obohacení (např. námitka promlčení jistiny), a to ani v řízení odvolacím.³⁷⁶ Takovýto postup soudu (ať prvního stupně či odvolacího), v jehož důsledku by tedy žalovaná strana neměla možnost se ke změně vyjádřit, přednést své námitky a popř. navrhnout další důkazy³⁷⁷, by byl postupem nesprávným a soud by jím odňal žalované straně možnost jednat před soudem.³⁷⁸

³⁷¹ Viz ustanovení § 95 OSŘ.

³⁷² Viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 460/2000 ze dne 07.11.2000 („...změnu právní kvalifikace nároku může učinit pouze žalobce jako účastník řízení...“) nebo rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. Odon 30/94/Fa ze dne 20.04.1995.

³⁷³ Viz ustanovení § 36d odst. 2 OSŘ.

³⁷⁴ Problematiku samotného poučení v těchto případech ponecháme stranou, jelikož je složitější, a to vzhledem k tomu, že soud může účastníky řízení poučit pouze o jejich procesních právech a povinnostech (viz ustanovení § 5 OSŘ), avšak právní posouzení věci je otázkou hmotněprávní.

³⁷⁵ Viz Vrcha, P.: K otázce přiznání peněžitého plnění z jiného právního důvodu (např. z bezdůvodného obohacení), než který byl žalobou (skrze tvrzené skutečnosti) uplatněn (např. z uzavřené smlouvy), *Bulletin advokacie* 2/2004, str. 24.

³⁷⁶ Viz ustanovení § 205a OSŘ.

³⁷⁷ Viz např. ustanovení § 101 odst. 1 písm. a) a b), § 120 odst. 1 nebo § 123 OSŘ.

³⁷⁸ Viz rozsudek Nejvyššího soudu uvedený v poznámce č. 372.

Co se týče výše popsaných rozdílných názorů na přiznání plnění ze shodných skutkových zjištění, avšak z jiného právního důvodu, než který žalobce uplatnil žalobou, osobně se přikláním k pojetí prvnímu. Je tomu tak proto, že – jak již bylo řečeno výše (viz bod 7.2.5.) – účastníci řízení jsou zpravidla laiky, co se právního vědomí týče, a navíc ani nemusejí v zásadě být v řízení zastoupeni osobou s právním vzděláním. Zdá se, že z tohoto předpokladu vychází též občanský soudní řád, jelikož po žalobci nepožaduje, aby v žalobě provedl právní kvalifikaci uplatňovaného nároku (co se týče náležitostí žaloby, viz bod 5.2 a násl.) a soud ani není při rozhodování případnou právní kvalifikací nároku vázán, rozhoduje výhradně na základě zjištěného skutkového stavu a právní kvalifikace skutkového stavu, resp. nároku je – vzhledem k jeho odbornosti³⁷⁹ – plně na jeho uvážení (viz výše). Žalobce zpravidla povrchně tuší, že jeho právo bylo porušeno, jeho právní povědomí postačuje k tomu, aby poznal, že pokud např. uzavřel s druhou stranou (tj. žalovaným) smlouvu, na jejímž základě jsou povinny ke stanovenému plnění obě smluvní strany (tzv. synallagmatická smlouva, synallagmatický závazek), a druhá strana – na rozdíl od žalobce – svou povinnost řádně a včas nesplní, že má na splnění povinnosti ze strany žalovaného nárok. Často však již nepozná, že uzavřená smlouva byla (absolutně) neplatná a že tedy plnění mu sice náleží, avšak z titulu bezdůvodného obohacení. Půjde-li např. o kupní smlouvu³⁸⁰, pro žalobce bude nerozhodné, zda mu bude plnění nakonec přiznáno z titulu porušení povinnosti z kupní smlouvy nebo z titulu bezdůvodného obohacení – nebude rozlišovat, zda přisouzené plnění je „kupní cena“ nebo zda jde o „peněžitou náhradu“³⁸¹ ve výši kupní ceny [např. tehdy, byl-li předmět kupní smlouvy věcí zužitelnou (např. potraviny či topivo) a žalovaný jej již spotřeboval, nebo převedl-li (v režimu obchodního práva) mezitím žalovaný předmět kupní smlouvy na další osobu³⁸²], ale bude pro něho rozhodující to, že mu bylo přiznáno plnění, které mu z daného skutkového stavu náleží. Pokud jde o skutečnosti uvedené v žalobní naraci, žalobce v ní v uvedeném případě uvede zejména: že s žalovaným uzavřel kupní smlouvu (popř. její označení, např. číselné, obsahuje-li ho), datum uzavření smlouvy, předmět plnění, že řádně a včas splnil svou povinnost vyplývající ze smlouvy, kupní cenu, dobu (lhůtu) splatnosti a jakou

³⁷⁹ Obecně platí zásada „iura novit curia“, tj. „soud zná právo“.

³⁸⁰ Viz ustanovení § 588 a násl. občanského zákoníku a ustanovení § 409 a násl. obchodního zákoníku.

³⁸¹ Viz ustanovení § 458 odst. 1 občanského zákoníku.

³⁸² Viz ustanovení § 457 občanského zákoníku a ustanovení § 458 odst. 1 občanského zákoníku k ust. § 446 obchodního zákoníku.

povinnost vyplývající ze smlouvy porušil žalovaný, tj. že řádně a včas, resp. dosud nezaplatil žalobci kupní cenu; popř. se též může pokusit o právní kvalifikaci popsaného skutkového stavu, resp. nároku. Proto souhlasím se závěry prezentovanými v poslední době v rozhodnutích Nejvyššího soudu, že i když by se žalobce domáhal svého nároku z důvodu porušení smluvní povinnosti, musí soud žalobci plnění přiznat i z důvodu bezdůvodného obohacení. Podle mého názoru lze takto rozhodnout beze změny žaloby na základě popsaného skutkového stavu – shledá-li totiž soud smlouvu (absolutně) neplatnou, pak je tato smlouva uvedená v žalobní naraci oním neplatným právním úkonem, o kterém hovoří občanský zákoník jako o jednom ze znaků bezdůvodného obohacení, a z vylíčeného skutkového stavu tedy vyplývá, že žalobce poskytl žalovanému plnění z neplatného právního úkonu.³⁸³ Jak je vidět, i po změně právní kvalifikace žalobou vymezeného skutkového stavu nedojde k jeho změně a ani není třeba jej měnit. Argument opozičního názoru, který říká, že pokud by bylo účastníkovi přiznáno plnění z jiného právního důvodu, znamenalo by to jednak změnu právní kvalifikace nároku, který je předmětem řízení, a dále že by se vycházelo z jiných skutkových okolností, které by byly podřazeny pod hypotézu jiné právní normy, je tedy neopodstatněný. Jak již bylo řečeno, právní kvalifikace nároku není obligatorním znakem žaloby a soud jí ani při svém rozhodování není vázán, a proto ani změna právní kvalifikace nároku nebrání tomu, aby soud žalobě, resp. jí uplatňovanému nároku vyhověl.

Opozitní názor dále vychází z předpokladu, že odlišné právní důvody představují naprosto rozdílné právní instituty, jejichž skutková podstata vykazuje navzájem zcela jiné náležitosti (znaky), a to obsahové i formální. S touto námitkou nelze zcela souhlasit z následujících důvodů. Skutek můžeme definovat jako určitou událost ve vnějším světě spočívající v jednání člověka, je to výšeč objektivní reality, tj. určitá událost vzešlá z jednání člověka. Skutkem jsou tedy okolnosti skutkové, nikoliv jejich právní posouzení. Znaky, kterými vymezujeme skutek, jsou jednání a jeho následek. Vzhledem k zásadě dispoziční může soud rozhodovat pouze o skutku uvedeném v žalobě, tedy rozsudek se musí týkat skutku totožného se skutkem popsaným v žalobě. Pro tzv. totožnost skutku je třeba totožnost jednání a totožnost následku. Ve výše popsaném případě je následkem obohacení se jedné ze smluvních

³⁸³ Viz ustanovení § 451 odst. 2 občanského zákoníku.

stran (kupujícího) na úkor strany druhé (prodávajícího). Tento následek je způsoben jednáním spočívajícím v tom, že kupující převzal plnění od prodávajícího a nezaplatil mu kupní cenu. Uvedený následek spolu s uvedeným jednáním lze tedy právně kvalifikovat buď jako porušení povinnosti kupujícího z kupní smlouvy, tj. povinnosti (řádně a včas) zaplatit kupní cenu, nebo jako porušení povinnosti kupujícího vrátit prodávajícímu vše, co od něho podle kupní smlouvy převzal, jestliže se kupní smlouva ukáže být neplatnou.³⁸⁴ O rozdílné právní instituty sice jde, avšak na uvedeném případě je vidět, že jejich skutková podstata nevykazuje tak odlišné zejména obsahové náležitosti – v podstatě se jedná o stejnou situaci s tím rozdílem, že jednou vychází ze skutečnosti, že právní úkon je platný a podruhé ze skutečnosti, že právní úkon je neplatný.

Třetí uvedený názor, jak již bylo řečeno, se opírá o ustanovení § 118a odst. 2 OSŘ a dále o skutečnost, že soud rozhoduje „bez dalšího“. Toto ustanovení stanoví, že pokud je možno posoudit věc po právní stránce jinak než podle účastníkovra právního názoru, vyzve soud účastníka, aby v potřebném rozsahu doplnil vylíčení rozhodných skutečností. Uvedený požadavek na doplnění rozhodných skutečností je podle mě třeba chápat zejména tak, že soud učiní uvedenou výzvu tehdy, kdy na základě skutečností zjištěných během řízení (např. z výpovědí svědků) zjistí, že věc je třeba právně kvalifikovat jinak, než se dosud jevílo z tvrzení účastníků – tedy tehdy, kdy účastníci dosud soudu nesdělili všechny rozhodné skutečnosti; jde o případ, kdy dosud přicházela do úvahy určitá právní kvalifikace věci, avšak až po zjištění dalších skutečností se ukáže, že skutkový stav je zřejmě odlišný, než jak jej dosud vylíčili účastníci, a do úvahy tedy přichází právní kvalifikace jiná.³⁸⁵ Pokud výsledky provedeného dokazování dovolují podřadit uplatněný nárok pod jinou právní normu, než které se dovolával žalobce, soud – vzhledem k tomu, že právní kvalifikace uplatněného nároku je zcela na jeho uvážení – může věc po právní stránce takto posoudit. Ostatně tohoto názoru je i Nejvyšší soud.³⁸⁶ Pokud jsou tedy v žalobní naraci uvedeny všechny rozhodné skutečnosti a není proto třeba, resp. ani možno je dále doplnit, nelze po žalobci jejich

³⁸⁴ Viz ustanovení § 457 občanského zákoníku.

³⁸⁵ Obdobný názor zastává i současná právní teorie – srov. Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., Mazanec, M.: Občanský soudní řád, komentář -I. díl, 6. vydání, Praha, C. H. Beck, 2003, str. 431 - 432, bod 3.

³⁸⁶ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2744/99 ze dne 28.11.2000. Nejvyšší soud ze závěrů obsažených v tomto rozsudku nadále vychází – viz např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1885/2005 ze dne 22.12.2005 nebo rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 2724/2004 ze dne 20.10.2005.

doplnění žádat. Co se týče způsobu obrany žalovaného, podle tohoto názoru se problémem zde jeví být zejména otázka promlčení, resp. uplatnění námitky promlčení žalovaným. Podle zákona dochází k promlčení nároků z bezdůvodného obohacení ve lhůtě dvou let ode dne, kdy se oprávněný dozví, že došlo k bezdůvodnému obohacení a kdo se na jeho úkor obohatil (tzv. subjektivní promlčecí doba), nejpozději však za tři roky, resp. za deset let v případě úmyslného bezdůvodného obohacení, ode dne, kdy k němu došlo (tzv. objektivní promlčecí doba).³⁸⁷ K promlčení nároku dochází buď marným uplynutím promlčecí doby subjektivní nebo doby objektivní. V případě nezaplacení kupní ceny podle kupní smlouvy dochází k promlčení nároku na její zaplacení v tříleté promlčecí době, kdy promlčecí doba počíná běžet ode dne splatnosti, resp. ode dne následujícího.³⁸⁸ Problém by tedy mohl nastat v případě neúmyslného bezdůvodného obohacení (smluvní strany by byly v dobré víře, že uzavřená kupní smlouva je platná a až v řízení před soudem by zjistily, že je neplatná), pokud by dnem splatnosti byl některý den ze dnů následujících po dni, kdy prodávající poskytl, resp. byl podle smlouvy povinen poskytnout plnění kupujícímu, tj. dnem plnění by byl např. 10. červenec a dnem splatnosti např. 15. srpen téhož roku. Pokud by žalobce podal žalobu až v období mezi 11. červencem a 15. srpnem třetího roku po roce splatnosti, mohla by nastat situace, že již došlo k promlčení nároku v případě bezdůvodného obohacení, a to v objektivní promlčecí době (subjektivní promlčecí doba by počala běžet až od okamžiku, kdy by soud za řízení vyjádřil své přesvědčení, že smlouva je neplatná a věc bude tedy hodnotit jako bezdůvodné obohacení – až tehdy by se žalobce dozvěděl, že došlo k bezdůvodnému obohacení), avšak nikoliv ještě v případě nezaplacení kupní ceny podle kupní smlouvy. V případě, že by došlo k úmyslnému bezdůvodnému obohacení (např. kupující by věděl, že kupní smlouva je neplatná a přesto by přijal od prodávajícího plnění podle neplatné kupní smlouvy), si troufám říct, že k popsání problému s promlčením dojít nemůže, to by musela být stanovena doba splatnosti až na min. 11. červenec sedmého roku po dni plnění a později, což si myslím, že je v praxi velmi nepravděpodobné. Pro řešení uvedeného problému je podle mého názoru rozhodující, jak si vysvětlíme pojem „bez dalšího“. Myslím si, že je třeba uvedený pojem hodnotit ve vztahu k dvěma uvedeným pojetím přijímaných (dříve a nyní) i Nejvyšším soudem. Jsem názoru, že v této souvislosti je třeba chápat tento pojem jako

³⁸⁷ Viz ustanovení § 107 odst. 1 a 2 občanského zákoníku.

³⁸⁸ Viz ustanovení § 101 k ust. § 122 odst. 1 občanského zákoníku.

opak k opozičním návrhem deklarované nutnosti provést změnu žaloby, tedy tak, že soud může žalobci přiznat plnění z jiného právního důvodu, než jaký žalobce uvedl v žalobě, bez toho, aby musela být žaloba změněna. Nikoliv tedy tak, že soud rozhodne pouze na základě žaloby a předložených (zejm. listinných) důkazů bez možnosti, aby se účastníci řízení k věci popř. dále vyjádřili – to ostatně ani Nejvyšší soud netvrdí.³⁸⁹ Posléze uvedený výklad pojmu „bez dalšího“ navíc podle mého názoru nepřichází do úvahy také proto, že takový postup soudu by nebyl v souladu se zákonem, což si soud – navíc Nejvyšší – nemůže dovolit. S tímto pojetím podle mého názoru tedy není v rozporu postup soudu ve smyslu § 118a odst. 2 OSŘ. Shledá-li soud smlouvu neplatnou a v důsledku toho věc právně kvalifikuje jako bezdůvodné obohacení – na rozdíl od právního posouzení žalobce (pokud jej žalobce v žalobě provedl) – vyzve žalovaného, aby se k uvedenému vyjádřil, žalovaný má tedy prostor pro uplatnění námitky promlčení.³⁹⁰ To znamená, že soud může žalobci přiznat plnění z jiného právního důvodu „bez dalšího“ a současně budou zachována práva žalovaného. O obdobnou situaci se jedná, když by žalobce v žalobě právní kvalifikaci nároku neuvedl. V tomto případě se také žalovaný seznámí s uvažovanou právní kvalifikací nároku, a to prostřednictvím právního názoru soudu, až v průběhu řízení. Výše uvedený postup je tedy uplatnitelný i v tomto případě, jednalo by se o totožný, předvídatelný postup v téže věci, kde právní názor žalobce lze považovat pouze jako určité nezávazné vyjádření názoru žalobce nad rámec zákonných požadavků na obsah žaloby.

Podle mého mínění má právo sloužit především občanům, dovolání se svých práv by mělo být pro občana co možná nejjednodušší a právní ochrana by měla být občanům soudy poskytována pokud možno v co nejkratší možné době, tj. tehdy, kdy to má pro ně největší význam, kdy je to pro ně aktuální³⁹¹, soudní řízení by mělo být

³⁸⁹ V rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1934/2001 ze dne 31.07.2003, který je považován za základ současného pojetí popisované problematiky, nic takového řečeno není; není to uvedeno ani v dalších jeho rozhodnutích, která na tento rozsudek odkazují a vycházejí z něho.

³⁹⁰ Občanský soudní řád v ustanovení § 118a odst. 2 OSŘ stanoví, že soud „vzve účastníka, aby...doplnil vylíčení rozhodných skutečností“. Toto ustanovení mří především na žalobce, jeho znění však nevylučuje, aby byl vyzván k doplnění rozhodných skutečností i žalovaný.

³⁹¹ Přiznání plnění až po několikaletém soudním řízení, které bohužel není v naší soudní praxi výjimkou, již může být pro žalobce v podstatě bezvýznamné či mu může dokonce způsobit nepříjemnosti (např. tehdy, kdy osoba prodá určitou věc s tím, že obdržené peněžní prostředky, tj. kupní cenu, použije k obstarání věci jiné, v dané době potřebné – např. osoba s omezenou pohyblivostí, která potřebuje automobil za účelem dojíždění do zaměstnání). Navíc je třeba ještě vzít v úvahu případné řízení vykonávací (exekuci), které ještě může dobu, kdy oprávněný (žalobce) skutečně obdrží příslušné plnění, dále prodloužit.

v maximální možné míře pružné. To vše samozřejmě v rámci zákona, uvedených cílů nelze dosahovat libovůlí při soudním řízení a rozhodování. Nutnost změny žaloby by v uvedeném případě, kdy jsou dány všechny předpoklady pro vydání rozhodnutí, zbytečně řízení prodlužovala, přehnaný formalismus soudního řízení by neměl být na úkor pružnosti soudního řízení a včasnosti rozhodnutí.³⁹² A postup soudu by tomu měl odpovídat. Zdá se, že současný přístup Nejvyššího soudu k popsané problematice tyto faktory též zohledňuje.

9.3.3. Řízení zahajované i bez návrhu (nesporné řízení) a právním předpisem stanovený způsob vypořádání vztahu mezi účastníky

Jak stanoví občanský soudní řád v citovaném ustanovení (viz bod 9.1.), výše uvedené neplatí v řízení, které bylo možno zahájit i bez návrhu, a také tehdy, jestliže z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky. V těchto případech soud může překročit návrhy účastníků a přisoudit jim něco jiného nebo více, než čeho se domáhají, neuplatňuje se zde tedy zásada, že soud nesmí překročit návrhy stran.

Jde-li o řízení, které bylo zahájeno na návrh, avšak může být zahájeno i bez něho – tedy z úřední moci (ex officio), může soud účastníkům přiznat něco jiného nebo více, než čeho se návrhem domáhají. Je tomu tak proto, že v těchto případech se uplatňuje zásada oficiality; to znamená, že oprávněn zahájit řízení, disponovat (nakládat) jím, vymezit jeho předmět a disponovat předmětem řízení je zejména soud. Dalším důvodem je skutečnost, že účelem nesporného řízení je zejména úprava práv a povinností subjektů právního vztahu, nikoliv jen řešení sporu mezi nimi. Tak např. v řízení o určení rozsahu vyživovací povinnosti rodiče na dítě (nezletilé i zletilé)³⁹³ může soud přiznat výživné ve vyšší výši, než požadoval navrhovatel, nebo v řízení o výchově nezletilého dítěte³⁹⁴ může soud rozhodnout namísto o svěřeni nezletilého dítěte do péče matky, jak bylo navrhováno, o jeho svěřeni do ústavní péče.³⁹⁵ Soud je však i při rozhodování v nesporném řízení vázán předmětem řízení, jak je vymezen v návrhu nebo v usnesení o

³⁹² Požadavek na včasnost rozhodnutí vyplývá i z Listiny základních práv a svobod – viz čl. 38 odst. 2 („Každý má právo, aby jeho věc byla projednána...bez zbytečných průtahů...“).

³⁹³ Viz ustanovení § 86 zákona o rodině.

³⁹⁴ Viz ustanovení § 50 zákona o rodině.

³⁹⁵ Viz ustanovení § 46 zákona o rodině.

zahájení řízení bez návrhu³⁹⁶ – např. byl-li podán návrh na zahájení řízení o určení rozsahu vyživovací povinnosti rodiče na nezletilé dítě, nemůže soud současně rozhodovat též o jeho výchově.³⁹⁷ Nesporná řízení jsou vyjmenována v ustanovení § 81 odst. 1 a § 120 odst. 2 OSŘ a upravena v části třetí, hlavě páté OSŘ pod označením „zvláštní ustanovení“.

Co se týče druhého případu, ve kterém soud může překročit návrhy účastníků a přisoudit jim něco jiného nebo více, než čeho se domáhají, ten platí jak pro řízení sporné tak nesporné. Jde např. o případ vypořádání neoprávněné stavby na cizím pozemku³⁹⁸, hospodaření se společnou věcí³⁹⁹, zřízení věcného břemene ve prospěch vlastníka stavby⁴⁰⁰, vypořádání podílového spoluvlastnictví a vypořádání společného jmění manželů⁴⁰¹, vypořádání náhrady škody způsobené více osobami⁴⁰², ručení společníků veřejné obchodní společnosti a komanditní společnosti⁴⁰³, řízení podle ustanovení § 8 odst. 4 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku (zákon o půdě), ve znění pozdějších předpisů, či náhrady za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti nebo při uznání invalidity nebo částečné invalidity⁴⁰⁴ a další. Jsou to případy, kdy právní předpisy stanoví kogentní pravidla upravující právní vztahy mezi jejich subjekty. Zákon přiznává soudu uvedené oprávnění, aby mohl rozhodovat podle zákona v celém jeho rozsahu i tehdy, když by žalobce podanou žalobou zcela nevyčerpal rozsah těchto kogentních ustanovení.⁴⁰⁵ Je však třeba rozlišovat dvě situace: jednak situaci, kdy právním předpisem stanovený způsob vypořádání se týká obou subjektů právního vztahu, tj. žalobce i žalovaného, a jednak situaci, kdy právním předpisem stanovený způsob vypořádání se týká jen jednoho ze subjektů, tj. zpravidla žalovaného. V prvním případě soud není návrhem účastníků řízení vázán vůbec (např. vypořádání podílového

³⁹⁶ Viz ustanovení § 167 a násl. OSŘ (zejm. ustanovení § 170 odst. 1).

³⁹⁷ Viz ustanovení § 50 odst. 1 zákona o rodině.

³⁹⁸ Viz ustanovení § 135c občanského zákoníku.

³⁹⁹ Viz ustanovení § 139 občanského zákoníku.

⁴⁰⁰ Viz ustanovení § 151o odst. 3 občanského zákoníku.

⁴⁰¹ Viz ustanovení § 142 a ustanovení § 150 odst. 3 k ust. § 149 občanského zákoníku.

⁴⁰² Viz ustanovení § 438 občanského zákoníku, § 179 odst. 5 a § 182 zákoníku práce.

⁴⁰³ Viz ustanovení § 86 a § 87 a ustanovení § 93 odst. 1 obchodního zákoníku.

⁴⁰⁴ Viz ustanovení § 195 zákoníku práce. K uvedenému popř. srov. též odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2509/2005 ze dne 05.09.2006.

⁴⁰⁵ Viz ustanovení čl. 95 odst. 1 Ústavy České republiky a § 79 odst. 1 zákona o soudech a soudcích. Pokud by tedy soudu nebylo přiznáno toto oprávnění, dostal by se do střetu různých zákonných ustanovení – na jedné straně by byl povinen nepřekročit návrhy účastníků a na straně druhé by byl povinen rozhodnout nad jejich rámcem v souladu s příslušnými hmotněprávními ustanoveními.

spoluvlastnictví či vypořádání společného jmění manželů). Ve druhém případě soud není vázán návrhy, co se týče jednotlivých žalovaných, avšak je vázán celkovou částkou, kterou žalobce požaduje (např. vypořádání náhrady škody způsobené více osobami), tj. pokud žalobce žalobou požaduje např. po třech žalovaných náhradu škody ve výši 100 000,00 Kč, nemůže soud žalovaným uložit povinnost zaplatit takové částky, které by dohromady převyšovaly uvedenou sumu, může však v jejích mezích uložit jednotlivým žalovaným povinnost zaplatit žalovanému částky v jiné výši, než jak to požadoval žalobce v žalobě.

9.3.4. Postup soudu v případě zamítnutí žaloby

Pokud soud žalobě nevyhoví a žalobu rozsudkem zamítne, není třeba, aby do rozsudku přejímal žalobní petit (viz bod 5.4.6, popř. 7.2.3.). Soudní praxe postupuje tak, že soud ve výroku rozsudku pouze na žalobu odkáže – zamítavý výrok bývá zpravidla formulován takto: „Žaloba se zamítá.“, popř. „Žaloba se zamítá v části o 10 000,00 Kč s úrokem z prodlení ve výši 3% p.a. od 03.11.2004 do zaplacení.“ či „V ostatních částech se žaloba zamítá.“ – tak je tomu v případě, že soud žalobě částečně vyhoví a ve zbytku ji zamítne. Takováto formulace výroku rozsudku není považována za vadu, která by mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.^{406, 407}

9.4. ROZHODNUTÍ O ŽALOBĚ PODLE ČÁSTI PÁTÉ

O vázanosti rozhodnutí žalobou podle části páté občanského soudního řádu platí obdobně to, co bylo řečeno výše o vázanosti rozsudku žalobou. Podle občanského soudního řádu je soud při projednávání žaloby podle části páté vázán tím, čeho se žalobce podanou žalobou domáhá. Z tohoto pravidla jsou stanoveny výjimky – podobně jako v případě „obyčejné“ žaloby jsou touto výjimkou jednak případ, kdy správní orgán zahájil řízení bez návrhu a dále případ, kdy z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání právního vztahu mezi účastníky. Navíc tuto výjimku tvoří ještě případ, kdy jde o taková společná oprávnění nebo povinnosti, že se rozhodnutí musí vztahovat na

⁴⁰⁶ Viz ustanovení § 241a odst. 2 písm. a) OSŘ.

⁴⁰⁷ Uvedenou otázku blíže upravuje např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Odo 760/2003 ze dne 30.11.2005.

všechny účastníky, kteří jsou jejich nositeli.⁴⁰⁸ Zákon dává soudu na výběr, zda v řízení o žalobě podle části páté skutková zjištění učiněná ve správním řízení správním orgánem vezme za svá či nikoliv. Soud skutkovým stavem, jak byl zjištěn v řízení před správním orgánem, vázán není.⁴⁰⁹

⁴⁰⁸ Viz ustanovení § 250f.

⁴⁰⁹ Viz ustanovení § 250e OSŘ.

10. ZÁVĚR

Jak bylo výše ukázáno, mezi žalobou a rozsudkem je těsná spojitost, těsný vztah. Osoba (žalobce) se snaží prostřednictvím žaloby zajistit ochranu svým subjektivním právům, o nichž je přesvědčena, že jí náleží a že jiná osoba (žalovaný) tato její práva ohrožuje či dokonce porušuje. Na základě podané žaloby tedy soud v občanském (civilním) soudním řízení zjišťuje, zda v žalobě uplatňované subjektivní právo žalobci skutečně náleží, zda došlo k jeho ohrožení či porušení a zda tím, kdo jej ohrožuje či porušuje, je právě žalovaný. Soud uvedené otázky hodnotí na základě toho, co v řízení tvrdí procesní strany, tj. žalobce a žalovaný, resp. na základě důkazů předložených mu stranami na podporu svých tvrzení.⁴¹⁰ Konečný úsudek soudu o projednávané věci, tzv. věci samé, se promítne do jeho rozhodnutí, do rozsudku. Rozsudkem soud vyslovuje svůj právní názor na věc a tento jeho názor je pro účastníky řízení, popř. i další osoby závazný.

Rozsudek je možno v podstatě charakterizovat jako odpověď na to, zda žalobou uplatněný nárok je nebo není oprávněný. I tato jednoduchá charakteristika vystihuje základní vztah žaloby a rozsudku. Tento vztah spočívá v tom, že soud může projednat a rozhodnout pouze o věci (nároku), kterou žalobce vymezil v žalobě, tj. předmětu řízení. Je tomu tak v důsledku zásady dispoziční, která se uplatňuje v moderním demokratickém civilním procesu, která znamená, že oprávněni nakládat předmětem řízení – na rozdíl od zásady ofițiality – jsou výhradně jeho účastníci a nikoliv soud.⁴¹¹ Dále jsme si v textu ukázali, že dalším důležitým projevem vztahu žaloby a rozsudku je skutečnost, že soud – až na výjimky stanovené zákonem – může žalobci přiznat pouze takové plnění a v takové výši, jakého se domáhal žalobou, soud tedy žalobcův návrh nemůže svévolně překročit, a to ani tehdy, pokud by to bylo na základě v řízení zjištěných skutečností možné.

Závěrem lze tedy říci, že žaloba a rozsudek jsou vzájemně provázané procesní instituty občanského (civilního) práva procesního sloužící k ochraně subjektivních práv, tedy práv uvedených v právních předpisech nebo vyplývajících ze smlouvy, o kterých panuje mezi určitými osobami spor. Žalobou se osoba této ochrany domáhá, rozsudkem

⁴¹⁰ Jedná se o zásadu projednací.

⁴¹¹ Zásada dispoziční je typická pro řízení sporné, které je základem civilního procesu, zásada ofițiality se uplatňuje v řízení nesporném.

– vydaným v návaznosti na podanou žalobu – soud tuto ochranu zajišťuje; tím, že žalobě (částečně) vyhoví, poskytuje ochranu žalobci, nebo tím, že žalobu zamítne, poskytuje ochranu žalovanému, a to v tom smyslu, že tím závazně stanoví, že žalovaný svým konáním (facere) či nekonáním (nonfacere) neohrožuje či neporušuje žalobou vymezená práva žalobce, popř. že tato – byť i žalovaným ohrožovaná či porušovaná – (subjektivní) práva žalobci nenáleží.

LITERATURA

Učebnice, komentáře, slovníky

Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., Mazanec, M.: Občanský soudní řád, komentář - I. díl, 6. vydání, Praha, C. H. Beck, 2003

Jelínek, J., Draščík, A., Hasch, K., Nováková, J., Nováková, Š., Sovák, Z., Ševčík, V.: Trestní právo procesní, 3. vydání, Praha, Eurolex Bohemia, 2003

Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, 2. doplněné a přepracované vydání (dotisk), C. H. Beck, Praha, 1997

Madar, Z., a kolektiv: Slovník českého práva, II. díl: P-Z, Praha, Linde, 1995

Malý, K., a kolektiv autorů: Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 2. upravené vydání, Praha, Linde, 1999

Skřejpek, M.: Latinsko-český slovníček římského práva (vybrané pojmy a termíny), Praha, Orac, 2000

Winterová, A., a kolektiv: Civilní právo procesní, 3. aktualizované a doplněné vydání, Praha, Linde, 2004

Monografické stati

Boura, F.: Soudní rozhodnutí, Praha, Orbis, 1957

Baudyš, P.: Žaloba proti vkladu práva do katastru nemovitostí, Právní rádce 2/2003, str. 20 a násl.

Baudyš, P.: Žaloby o nemovitostech, Bulletin advokacie, 6/2004, str. 25 a násl.

Lisse, L.: Jedna poznámka k usnesením soudů a jejich podepisování, Právní rozhledy 6/2005, str. 220 a násl.

Nypl, M.: Právní důvod žaloby, Právník 1969, str. 590 a násl.

Spáčil, J.: Nejvyšší soud České republiky: Žaloba spoluvlastníka na podání vyúčtování hospodaření se společnou věcí – Poznámka, Právní rozhledy 13/2005, str. 497

Veselý, J., Rakovský, A., Šimková, R.: Žaloba na nepřípustnost veřejné dražby nedobrovolné (tzv. „zástavní žaloba“) podle § 166 ObčZ, Právní rozhledy 2/2002, str. 76 a násl.

Vrcha, P.: K otázce přiznání peněžitého plnění z jiného právního důvodu (např. z bezdůvodného obohacení), než který byl žalobou (skrže tvrzené skutečnosti) uplatněn (např. z uzavřené smlouvy), Bulletin advokacie 2/2004, str. 16 a násl.

Vrcha, P.: Náležitosti žaloby, Právní rádce 1/2004, str. 14 a násl.

Winterová, A.: Rozsudek pro zmeškání, rozsudek pro uznání, Právní praxe 10/1993, str. 592 a násl.

Winterová, A.: Žalobní právo, Acta Universitatis Carolinae – Iuridica 1-2/1979, str. 47 a násl.

Zima, P.: K tzv. hromadným žalobám, Právní rozhledy 4/2003, str. 178 a násl.

Nejvyšší soud České republiky: Vázanost soudu, rozhodujícího o zrušení smlouvy o bezúplatném převodu pozemků, žalobou a možné způsoby vypořádání, Právní rozhledy 4/2003, str. 197 a násl.

Judikatura

Rozsudky Nejvyššího soudu České republiky

Nálezy Ústavního soudu České republiky

Právní předpisy

Sbírka zákonů [resp. Sbírka zákonů České republiky, Sbírka zákonů Československé socialistické republiky, Sbírka zákonů republiky Československé, Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé (v elektronické podobě, uveřejněná na internetové stránce www.mvcr.cz/sbirka/index.html)]

Ostatní

http://en.wikipedia.org/wiki/Law_of_Brazil

POZNÁMKY

V textu uvedené rozsudky a usnesení Nejvyššího soudu České republiky vydané po 01.06.2000 jsou uveřejněny na internetové stránce www.nsoud.cz a lze je vyhledat pod odkazem „rozhodnutí NS“, rozhodnutí Ústavního soudu České republiky jsou uveřejněna, resp. lze je vyhledat na internetové stránce www.judikatura.cz.

Ústava České republiky = ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Listina základních práv a svobod = usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů

občanský zákoník = zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

obchodní zákoník = zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon o rodině = zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

zákoník práce = zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
(ke dni 01.01.2007 zrušen zákonem č. 262/2006 Sb., zákoník práce)

zákon o vlastnictví bytů = zákon č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů

autorský zákon = zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů

zákon o ochraně průmyslových vzorů = zákon č. 207/2000 Sb., o ochraně průmyslových vzorů a o změně zákona č. 527/1990 Sb., o vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrzích, ve znění pozdějších předpisů

zákon o ochranných známkách = zákon č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách a o změně zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, (zákon o ochranných známkách), ve znění pozdějších předpisů

zákon o konkursu a vyrovnání = zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů

[ke dni 01.07.2007 zrušen zákonem č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)]

zákon o soudech a soudcích = zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů

Tyto a další v textu uvedené právní předpisy jsou ve znění účinném ke dni 20.11.2006.